

KRAPULA KUULUU KUVAAN

Yhdeksäsluokkalaisten käsitykset alkoholinkäytön riskeistä eri
juomistilanteissa

Anna-Sofia Lehto

Helsingin yliopisto

Valtiotieteellinen tiedekunta

Sosiologia

Pro gradu -tutkielma

Joulukuu 2011

HELSINGIN YLIOPISTO
HELSINGFORS UNIVERSITET
UNIVERSITY OF HELSINKI

Tiedekunta/Osasto – Fakultet/Sektion – Faculty Valtiotieteellinen tiedekunta		Laitos – Institution – Department Sosiaalitieteiden laitos	
Tekijä – Författare – Author Anna-Sofia Lehto			
Työn nimi – Arbetets titel – Title Krapula kuuluu kuvaan. Yhdeksäsluokkalaisten käsitykset alkoholinkäytön riskeistä eri juomistilanteissa.			
Oppiaine – Läroämne – Subject Sosiologia			
Työn laji – Arbetets art – Level Pro gradu		Aika – Datum – Month and year 5.12. 2011	Sivumäärä – Sidoantal – Number of pages 84+4
Tiivistelmä – Referat – Abstract			
<p>Tutkimuksessa tarkastellaan yhdeksäsluokkalaisten käsityksiä alkoholinkäyttöön liittyvistä riskeistä. Erityisesti keskitytään riskikäsitteiden tilannesidonnaisuuteen suhteuttamalla nuorten riskikäsitteet erilaisiin juomistilanteisiin ja tilanteiden sosiaalisiin konteksteihin. Laadullista tutkimusta nuorten alkoholinkäytöstä on tehty viime aikoina kovin vähän, mutta yleinen mielikuva nuorten humalahakuisesta juomisesta pitää pintansa. Nuorten käsitykset alkoholinkäytön riskeistä antavat viitteitä nuorten alkoholiasenteista, minkä voidaan olettaa vaikuttavan itse alkoholinkäyttöön.</p> <p>Tutkimusaineistona on virikkeellinen ryhmähaastatteluaineisto (RAGI), joka on kerätty vuosien 2010 ja 2011 vaihteessa helsinkiläisissä peruskouluissa yhteistyössä ”Nuorten alkoholimielikuvat – suomalais-italialainen ja alueellinen vertailu” -tutkimusprojektin kanssa. Aineisto koostuu nuorten keskinäisistä keskusteluista, joissa keskustelun virikkeinä on käytetty lyhyitä elokuvakatkelmia. Keskusteluaineistosta erotetaan lähempään tarkasteluun nuorten tuottama riskipuhe. Riskin käsitteellä tarkoitetaan tässä tutkimuksessa uhan, vaaran tai ikävän seurauksen mahdollisuutta.</p> <p>Analyysin lähtökohtana ovat erilaiset juomistilanteet, joiden vertailukohtana käytetään Jukka Törrösen ja Antti Maunun luomaa juomistilanteiden lajityyppijaottelua. Elokuvakatkelmat, nuorten tulkinnat erilaisista juomistilanteista ja riskikäsitteet suhteutetaan lajityyppijaotteluun. Pääasiassa huomio keskittyy juomistilanteiden tilannetekijöistä sosiaaliseen kontekstiin.</p> <p>Nuorten voidaan todeta muodostavan käsityksensä alkoholinkäyttöön liittyvistä riskeistä tilannesidonnaisesti. Juomistilanteen sosiaalinen konteksti vaikuttaa siihen, miten riskialtista nuoret ajattelevat alkoholinkäytön olevan kussakin juomistilanteessa. Aikuisten ja nuorten tulkinnat juomistilanteista poikkeavat toisistaan esimerkiksi siten, että nuoret mieltävät usein myös ei-humalahakuiset juomistilanteet mahdollisesti humalahakuisiksi. Nuorilla kuitenkin on monia käsityksiä erilaisista juomistilanteista. Nuoret myös tekevät selvästi eron nuorille hyväksytyyn ja aikuisille soveltuvan alkoholinkäytön välille. Bilettämistä pidetään sopivana alkoholinkäyttötapana nuorille, mutta yksin juomista taas ei ja aikuisten kohdalla nuoret ajattelevat sopivan ja ei-sopivan alkoholinkäyttötyylin olevan päinvastoin.</p> <p>Kaikkiin alkoholinkäytön ikäviin seurauksiin nuoret eivät suhtaudu riskeinä, vaan esimerkiksi krapulan ja pahoinvoinnin katsotaan kuuluvan osana nuorten alkoholinkäyttöä. Toisaalta nuoret mieltävät alkoholinkäyttöön liittyvän myös hyvin vakavia riskejä kuten hukkuminen ja seksuaalinen hyväksikäyttö. Huoli nuorten myönteisistä alkoholiasenteista tuntuu olevan aiheellinen, mutta nuorten käsitykset alkoholinkäytöstä ja siihen liittyvistä riskeistä eivät rajaudu humalahakuiseseen juomiseen.</p>			
Avainsanat – Nyckelord – Keywords Nuoret Alkoholinkäyttö Riskit Käsitykset			

Sisällys

1	Johdanto	3
2	Suomalaisnuoret päihteiden maailmassa ja tutkimuksen kohteena	6
2.1	<i>Suomalainen juomatapa</i>	6
2.2	<i>Alkoholitutkimus nuorten juomisesta</i>	7
2.3	<i>Nuorten juomatapojen muutokset</i>	9
2.4	<i>Suomalaisnuorten juominen kansainvälisessä vertailussa</i>	11
2.5	<i>Nuoret päihteidenkäyttäjinä</i>	13
2.5.1	<i>Alkoholiin tutustuminen siirtymäriittinä</i>	14
2.5.2	<i>Bilettävät, mutta turvallisuushakuiset nuoret</i>	15
2.5.3	<i>Juomiskokemusten valta nuorten sosiaalisissa suhteissa</i>	18
3	Tutkimusasetelma	21
3.1	<i>Riski ja sosiaalinen konteksti</i>	21
3.2	<i>Tutkimuskysymykset</i>	27
3.3	<i>Menetelmänä virikkeellinen ryhmähaastattelu</i>	28
3.4	<i>Aineisto</i>	30
3.4.1	<i>Aineiston keruu ja käsittely</i>	31
3.4.2	<i>Tutkimuksen eettiset näkökohdat</i>	33
3.4.3	<i>Koulu kontekstina</i>	33
3.4.4	<i>Haastatteluryhmän keskinäinen vuorovaikutus</i>	35
3.4.5	<i>Aineiston analyysi</i>	36
4	Riskikäsitteet, juomistilanteet ja niiden väliset suhteet	38
4.1	<i>Elokuvakatkelmot ja juomistilanteiden lajityypit</i>	38
4.2	<i>Nuoret alkoholinkäyttötilanteita tulkitsemassa</i>	43

4.3	<i>Nuorten käsitykset alkoholinkäytön riskeistä</i>	51
4.4	<i>Nuorten riskikäsitykset suhteessa juomistilanteeseen ja sosiaaliseen kontekstiin</i>	63
4.4.1	Yksin – seurassa.....	63
4.4.2	Vanhempien seurassa – kavereiden kanssa	66
4.4.3	Kaksistaan – suuressa porukassa	70
5	Johtopäätökset	74
	Lähteet	79

Liitteet

Liite 1: Ryhmähaastattelun elokuvakatkkelmat

Liite 2: Koodilista

1 JOHDANTO

Nuorten alkoholinkäyttö on paljon puhuttu aihe niin julkisessa keskustelussa kuin tutkimuskentälläkin. Nuorten alkoholinkäyttöä halutaan vähentää ja erilaiset projektit ja kampanjat ovatkin viime aikoina pyrkineet vaikuttamaan ihmisten alkoholiasenteisiin.

Kansallisen lasten ja nuorten tapaturmien ehkäisyn ohjelman ohjausryhmä luovutti kannanottonsa peruspalveluministeri Maria Guzenina-Richardsonille Lasten ja nuorten tapaturmien ehkäisyn foorumissa 5.9.2011. Kannanotossaan ohjausryhmä korostaa nuorten alkoholinkäyttöön puuttumisen tärkeyttä. Päihteiden käyttö alentaa suorituskykyä, mikä yhdistettynä nuoruuteen liittyvään kokemattomuuteen sekä riskien ottamisen taipumukseen voi olla kohtalokasta. Nuoret tulisi ottaa mukaan suunnittelemaan keinoja, joilla nuorten alkoholinkäyttöä voidaan vähentää. Ohjausryhmä ehdottaa kannanotossaan, että muun muassa estämällä alkoholin välittäminen alaikäisille ja kieltämällä tai muuttamalla alkoholimainontaa kansallisesti voidaan vaikuttaa nuorten alkoholinkäyttöön. Lisäksi kuntien ja järjestöjen tulisi kehittää yhteisöllisiä keinoja, joilla voidaan puuttua nuorten juomistilanteisiin. Esimerkiksi nuorten vapaa-ajan ympäristöjä tulisi muuttaa päihteettömiksi ja häiritsevään päihteiden käyttöön tulisi aktiivisesti puuttua julkisilla paikoilla. (Kansallisen lasten ja nuorten tapaturmien ehkäisyn ohjelman ohjausryhmän kannanotto 2011.) Mannerheimin Lastensuojeluliiton, A-Klinikkasäätiön ja Terveys ry:n yhteinen kampanja ”Välitä nuoresta – älä välitä alkoholia alaikäiselle” on yksi esimerkki jo toteutetuista keinoista, joilla pyritään vähentämään nuorten alkoholinkäyttöä. Kampanja on suunnattu vanhemmille, aikuisille ja juuri 18-vuotta täyttäneille, jotka kaikki ovat avainasemassa nuorten alkoholinkäytön mahdollistamisessa. (Mannerheimin Lastensuojeluliitto.)

Tällä hetkellä nuoret käyttävät alkoholia ja muita päihteitä niiden haitoista ja niihin liittyvistä riskeistä huolimatta. Suomalaiset nuoret juovat alkoholia kuitenkin maltillisemmin kuin tanskalais- ja brittinuoret, jotka käyttävät alkoholia runsaasti ja usein (Hibell ym. 2009). Tutkimuksissa annetaan monesti humalahakuinen mielikuva nuorten alkoholinkäytöstä. Tämä mielikuva ei kuitenkaan täysin vastaa suomalaisnuorten juomatapoja.

Nuorten keskuudessa juomatapoja on monia, aivan kuten aikuisillakin. Humalahakuisuus on vain yksi alkoholinkäytön luonnehdinta, mutta humalahakuisiakin juomistilanteita on erilaisia (Törrönen & Maunu 2006). Juomisen syy, tavoite ja tyyli määrittyvät pitkälti tilannekohtaisesti (Maunu & Simonen 2010).

Tässä tutkimuksessa tarkastelen, miten alkoholinkäyttötilanteet vaikuttavat alkoholinkäytön normeihin ja alkoholinkäyttöön liitettäviin riskeihin. Nojaan paljolti suomalaisen ja pohjoismaalaiseen nuoriso- ja alkoholitutkimukseen. Tutkimuskohteenani ovat 15-vuotiaat helsinkiläiset nuoret. Pohdin, miten erilaiset tilanteet vaikuttavat siihen, millainen alkoholinkäyttö kulloinkin on sallittua ja sosiaalisesti hyväksyttyä ja millainen taas ei. Entä voidaanko alkoholinkäyttöön liitettävien riskikäsitusten sanoa olevan yhteydessä alkoholinkäyttötilanteeseen? Toisin sanoen, rakentavatko 15-vuotiaat nuoret käsityksensä alkoholinkäytön riskeistä tilannesidonnaisesti?

Lähestyn nuorten mielikuvia alkoholinkäytöstä riskin käsitteen kautta, koska riskikäsitteitä tutkimalla voidaan saada viitteitä nuorten suhtautumisesta alkoholiin. Tutkimusmenetelmänä käytän virikkeellistä ryhmähaastattelua ja aineistonani ovat helsinkiläisten yhdeksäsluokkalaisten ryhmäkeskustelut. Laadullista tutkimusta tavallisten nuorten alkoholinkäytöstä on tehty kovin vähän ja oma tutkimukseni pyrkii osaltaan paikkaamaan tätä aukkoa. Keskityn ryhmäkeskusteluissa pääasiassa nuorten riskipuheeseen, joka liittyy alkoholinkäyttöön. Riskeillä tarkoitetaan tässä tutkimuksessa alkoholinkäytöstä mahdollisesti seuraavia ikäviä tapahtumia. Vaikka nuoret eivät itse puhu riskeistä riskin käsitteellä, on keskusteluista tulkittavissa selkeää riskipuhetta liittyen esimerkiksi juomistilanteen turvallisuuteen tai turvattomuuteen. Tunnistan vapaaehtoisen riskinoton kuuluvan osaksi nuorten alkoholinkäyttöä, mutta tässä tutkimuksessa keskityn kielteisiin riskeihin eli epämiellyttäviin, ei-toivottuihin ja vältettäviin alkoholinkäytön seurauksiin. Erilaisten juomistilanteiden jäsentämisessä tukeudun Jukka Törrösen ja Antti Maunun (2006) tekemään jaotteluun juomistilanteiden lajityypeistä.

Luvussa kaksi esittelen aiempaa nuorten alkoholinkäytön tutkimusta. Nuorten alkoholinkäyttö sekä sitä tutkiva tutkimus on muuttunut aikojen saatossa, mutta tutkimus on edelleen kovin tilastopainotteista. Nuoret päihteidenkäyttäjinä puhuttavat länsimaisessa

yhteiskunnassa, mutta nuoret ottavat vaikutteita juomatapoihinsa ennen kaikkea vallitsevasta kulttuurista. Kolmannessa luvussa kerron tutkimusasetelmastani. Avaan käyttämäni virikkeellisen ryhmähaastattelun menetelmää enemmän tässä yhteydessä. Neljäs luku koostuu analyysistä. Analyysi etenee vaiheittain virikkeellisissä ryhmähaastatteluissa näytettyjen elokuvakatkelmien ja niiden tulkintojen kuvauksesta nuorten riskipuheeseen ja juomistilanteiden sosiaaliseen kontekstiin liittyviin riskeihin.

Viimeisessä luvussa vedän yhteen tutkimuksen tulokset ja johtopäätökset, joiden perusteella laadulliselle tutkimukselle nuorten alkoholinkäytöstä löytyy sijaa ja jopa tilausta. Erityisesti nuorille suunnattu valistus alkoholista kaipaa tuoretta tutkimustietoa nuorten omista alkoholiin liittyvistä käsityksistä, merkityksistä sekä suhtautumisesta alkoholinkäyttöön ja sen riskeihin.

2 SUOMALAISNUORET PÄIHTEIDEN MAAILMASSA JA TUTKIMUKSEN KOHTEENA

2.1 Suomalainen juomatapa

Suomalainen juomatapa on mielletty sotien jälkeisenä aikana humalahakuiseksi juomiseksi. Sille on tyypillistä, että alkoholia juodaan suhteellisen harvoin eli pääasiassa viikonloppuisin ja juhlien yhteydessä, mutta paljon kerralla. Humalahakuisen juomatavan vastapari on sivistynyt tai eurooppalainen juomatapa. Sivistyneen juomatavan mukaan alkoholia juodaan hillitysti aterioiden yhteydessä. (Tigestedt & Törrönen 2005, 37.) Franca Beccarian ja Allan Sanden tekemän sosiaalisen vertailun mukaan pohjoismainen ”kuiva” ja eurooppalainen ”kosteaa” juomatapa ovat lähentyneet toisiaan nuorten alkoholinkäytön osalta. Nuoret juovat humalahakuisesti viikonloppuisin, lomalla ja juhlapäivinä niin Norjassa kuin Italiassakin. Juomistavoissa säilyy kuitenkin kulttuurien välinen ero. Norjalaisnuoret tavoittelevat juodessaan julkista humalaa kun taas italialaisnuoret pyrkivät säilyttämään itsekontrollinsa humalahakuisesta juomisesta huolimatta. (Beccaria & Sande 2003, 111, 116.)

Jukka Törrösen mukaan alkoholia pidetään suomalaisen arjen näkökulmasta ”voimajuomana”. Alkoholi vie ihmisen kontrollin ja riippuvuuden, aktiivisuuden ja passiivisuuden sekä kohtuullisuuden ja kohtuuttomuuden välimaastoon. Alkoholi toimii sosiaalisuuden parantajana, mutta saattaa myös tuhota yhteisöllisen tunnelman. (Törrönen 2004, 34.)

Suomalaisten juomatapojen muutosta on Christoffer Tigerstedtin ja Jukka Törrösen (2005) mukaan tarkasteltu vaihtelevin käsittein, kun on tarkasteltu juomatapatutkimusten tuloksia. Suomalaisten juomatavat ovat vaihdelleet vuosikymmenten saatossa, mutta muuttuneita juomatapoja on siitä huolimatta selitetty yleensä ”suomalaisella juomatavalla”. Tigerstedt ja Törrönen huomauttavat, että tilastollisen tiedon lisäksi tarvitaan kvalitatiivista tutkimusta, jotta juomatapojen muutosta pystyttäisiin selittämään kunnolla. Viimeisen 20 vuoden ajalta ei ole olemassa laadullista tutkimusta juomatavoista.

Tilastoilla ei voida kertoa juomisen merkityksistä ja juomistottumuksista sosiaalisissa tilanteissa ja suomalaisessa kulttuurissa. (Tigestedt & Törrönen 2005, 38-39.)

Suomalaiset aikuiset suhtautuvat alkoholin kohtuukäyttöön suhteellisen sallivasti, vaikka alkoholipoliittiset mielipiteet ovatkin kiristyneet 2000-luvulla. Toisaalta suuri osa suomalaisista on sitä mieltä, että alkoholi kuuluu vain juhliin ja muihin erityistilanteisiin. Alkoholiin suhtautuminen on kuitenkin tilannesidonnaista. Tilanteen normit määrittävät, kenen on soveliaista käyttää alkoholia ja kuinka paljon. (Härkönen & Österberg 2010, 160, 164-165.)

Alkoholilla on suomalaisessa kulttuurissa oma vankka asemansa. Juomatapojen muutoksista huolimatta se on kuulunut ja kuuluu edelleen selvästi suomalaisten elämään. Suomalaisessa kulttuurissa lapset ja nuoret kohtaavat alkoholinkäyttöä väistämättä, arkena, juhlissa tai lomalla, joten he eivät voi välttyä suomalaisten juomatapojen vaikutteilta. Tutkimusten mukaan alkoholi kuuluu myös suomalaisten nuorten elämään ja nuorten alkoholinkäyttöä on tutkittu jo pitkään.

2.2 Alkoholitutkimus nuorten juomisesta

Kvantitatiivista pitkittäistutkimusta nuorten alkoholinkäytöstä on tehty jo 1970-luvulta lähtien, kun Nuorten terveystapatutkimus (NTTT) aloitettiin. NTTT on kerännyt tietoa 12-18-vuotiaiden päihteidenkäytöstä kyselyillä joka toinen vuosi. 1990-luvulta alkaen nuorten päihteidenkäyttöä on kartoitettu säännöllisesti myös kansainvälisellä WHO:n koululaistutkimuksella, Kouluterveyskyselyllä sekä Eurooppalaisella koululaistutkimuksella (ESPAD). (Salasuo & Tigerstedt 2007, 9, 15-18.) 2010-luvulla näillä tilastollisilla tutkimuksilla saadaan säännöllisesti ja suhteellisen luotettavasti tietoa nuorten käyttämän alkoholin määrästä ja laadusta sekä juomistiheydestä. Suomessa tehdyt laadulliset tutkimukset nuorten alkoholinkäytöstä taas ovat harvassa. (Salasuo & Tigerstedt 2007, 19). Tähän mennessä tehty alkoholitutkimus nuorten juomatavoista on ollut pääosin ongelmakeskeistä ja painottunut kvantitatiiviseen tutkimukseen. Esimerkiksi nuorten raitistumista ei ole tutkittu juurikaan, vaikka raittiiden nuorten osuus koko nuorisos-

ta on lisääntynyt lähes koko 2000-luvun ajan. (Tigestedt 2010, 223-224; Lähteenmaa 2007, 93, 96.)

1950- ja 60-luvuilla tehtiin jo joitakin kvantitatiivisia tutkimuksia nuorten alkoholinkäytöstä Helsingissä. Tuon ajan tutkimukset tosin keskittyivät selvittämään lähinnä poikien juomatapoja, sillä tyttöjen alkoholinkäytön tutkimista ei pidetty tarpeellisena sen vähäisyyden vuoksi. (Ahlström & Karvonen 2010, 130.) Tuolloin nuorten alkoholinkäyttöä tutkittiin osana nuorten vapaa-ajanviettotapoja, vaikka alkoholinkäytöstä tuli varsinaisesti kiinteä osa nuorten vapaa-ajanviettoa vasta nuorten juomisen yleistyttyä 1970-luvun alussa (Salasuo & Tigerstedt 2007, 21). 1970-luvulta lähtien tilastolliset tutkimukset nuorten alkoholinkäytöstä ovatkin olleet kattavampia.

Kvalitatiivisia tutkimuksia nuorten alkoholinkäyttöön liittyen on tehty muutamia 1970- ja 1980-luvuilla. Esimerkiksi Lis-Marie Kruse tutki nuorten käyttäytymistä diskoissa ja tanssilavoilla ja Klaus Mäkelä ja Matti Virtanen tarkastelivat kauppaoppilaiden tapoja kuvata humalakokemuksiaan ja juomiseen liittyvää seurallisuutta. Mäkelän ja Virtasen tutkimuskohteena olevat kauppaoppilaat ovat kuitenkin 20-23-vuotiaita, eivät siis enää teinejä kuten oman tutkimukseni nuoret ovat. (Salasuo & Tigerstedt 2007, 19-20; Mäkelä & Virtanen 1987, 94.)

Laadullisissa tutkimuksissa 1990-luvulla korostuu tyttöjen humalajuominen. Arjesta irrottautumisesta on perinteisesti pidetty miehisenä alkoholinkäytön perusteena, mutta naisten ja tyttöjen humalajuomisen lisääntyessä se ei enää ollut miesten etuoikeus. 2000-luvulla kvalitatiivisissa tutkimuksissa on kiinnitetty huomiota enemmänkin naisten ja miesten juomisen yhteneväisyyksiin kuin eroavaisuuksiin. (Maunu & Simonen 2010, 87.) Jaana Jaatinen (2000a) on perehtynyt nuorten omiin merkityksiin ja selityksiin päihdekulttuuristaan ja Niina Pietilä on tutkinut pro gradu -työssään tyttöjen humalaa nuortenlehtien mielipidekirjoituksissa (Pietilä 2006, 62). Omassa tutkimuksessani kohderyhmänä ovat 15-vuotiaat nuoret ja tätä ikäryhmää ovat Suomessa viime aikoina tutkineet laadullisesti ainoastaan Jaatinen ja Pietilä. Pietilän tutkimusaineistona ovat nuortenlehtien mielipidekirjoitukset vuosilta 1994-1997 ja hänen tutkimuksensa keskittyy tyttöihin. Jaatinen puolestaan on kerännyt aineistonsa pääkaupunkiseudun kouluissa

ryhmähaastatteluilla vuonna 1998, ja hänen tutkimuksensa vastaakin joiltain osin omaa tutkimusasetelmaani.

Nuorten raittiudesta on alettu keskustella viime aikoina ja sen tutkimista pidetään tarpeellisena. Nuorten keskuudessa yleistyvän raittiuden voidaan ajatella olevan vastailmiö nuorten humalajuomiselle, mutta aihetta ei ole toistaiseksi juurikaan tutkittu. Jaana Lähteenmaa on sivunnut tutkimuksessaan raittiusilmiötä etsimällä nuorisoryhmiä, jotka suhtautuvat kielteisesti alkoholiin (Lähteenmaa 2007).

2.3 Nuorten juomatapojen muutokset

Vaikka järjestelmällistä tilastotietoa nuorten alkoholinkäytöstä on kerätty 40 vuoden ajan, nuorten alkoholikäyttäytymistä on mahdotonta ennustaa. Talouden nousu- ja laskusuhdanteet sekä alkoholijuomien hinta ovat selkeästi selittäneet aikuisten suomalaisten alkoholinkulutusta, mutta nuorten alkoholinkäytön muutokset eivät noudata samaa kehityskulkua. Esimerkiksi 1990-laman aikana suomalaisten alkoholinkulutus laski selvästi, mutta nuorten juominen päinvastoin lisääntyi. Ei tiedetä, mistä nuorten alkoholinkäytön muutokset johtuvat. (Tigerstedt 2010, 223.)

Nuorten alkoholinkäyttö on vaihdellut paljonkin viimeisten vuosikymmenien aikana. Vertailukelpoisia tilastotietoja nuorten alkoholinkäytöstä ei ole olemassa kuin vasta 1970-luvulta lähtien, mutta nuorten alkoholinkäytön on arveltu yleistyneen 1950-luvulla. Vuonna 1969 voimaan tulleella alkoholilalla on todettu olleen huomattava vaikutus nuorten alkoholinkäytön lisääntymiseen. (Salasuo & Tigerstedt 2007, 21.) Alkoholilaki vapautti keskioluen myymisen kauppoihin ja laski mietojen alkoholijuomien ostoikärajan 21 ikävuodesta 18 ikävuoteen (Alko 2010). Nuorten alkoholinkäyttö on tilastotietojen mukaan ollut huipussaan 1970-luvun alussa. Silloin raittiiden nuorten osuus oli hyvin alhainen. Yhtä vähän raittiita nuoria on seuraavan kerran ollut vasta 1990-luvun laman aikoihin. Nuorten juominen kuitenkin vähentyi selvästi 1970-luvun aikana ja kääntyi uudelleen hitaaseen kasvuun 1980-luvun alkupuolella. Siitä lähtien nuoret ovat juoneet alkoholia vähitellen yhä enemmän ja tiheämmin ja 2000-luvun alussa nuorten alkoholinkäyttö lähenteli jälleen 1970-luvun alun tilannetta. Moni on vuosituhannen

vaihteessa tottunut nuorten yleistyneeseen juomiseen. Syynä voi olla se, että nuorten alkoholinkäytön lisääntyminen on ollut niin hidasta ja tasaista. (Salasuo & Tigerstedt 2007, 22-25.) Uusimpien tilastotietojen mukaan nuorten alkoholinkäyttö on jälleen kääntynyt laskuun eli vähentynyt lähes koko 2000-luvun ajan (Raitasalo & Simonen 2011, 20).

2000-luvulla nuorten humalajuominen ja muu alkoholinkäyttö on vähentynyt tasaisesti ja raittius taas on näyttänyt lisääntyvän koko maassa (Ahlström & Karvonen 2010, 131-132, 138; Raisamo ym. 2011, 32, 35-36). Tilastollisessa valossa nuorten alkoholinkäyttö on menossa terveyden kannalta hyvään suuntaan. Mikäli kehitys jatkuu samaan suuntaan, nuorten humalajuominen vähenee ja raittius lisääntyy edelleen. Pieni notkahdus nuorten alkoholinkäytön vähenemisessä tosin on ollut vuonna 2009 (Raitasalo & Simonen 2011).

Viimeisen kymmenen vuoden aikana on havaittu viitteitä nuorten alkoholinkäyttötapojen polarisoitumisesta eli kahtiajakautumisesta. Kun täysin raittiiden nuorten määrä on lisääntynyt, epäillään kuitenkin, että samaan aikaan yhä useampi nuori käyttää alkoholia hyvin runsaasti ja humalahakuisesti. Syitä polarisaatioon ei ole vielä kovin paljon tutkittu eikä tiedetä, mihin suuntaan kehitys jatkuu. Toistaiseksi ei ole tietoa, liittyykö alkoholinkäytön polarisaatio sosioekonomisiin eroihin, nuorten erilaisiin elämäntyyliin tai vapaa-ajanviettotapoihin vai joihinkin muihin ominaisuuksiin. Se kuitenkin tiedetään Eurooppalaisen koululaistutkimuksen (European School Survey Project on Alcohol and Other Drugs, ESPAD) tulosten perusteella, että perhemuoto, koulumenestys ja käytettävissä oleva rahamäärä vaikuttavat suoraan nuoren juomatapoihin. Humaltuminen on yleisintä koulussa huonosti menestyvillä ja niillä, joilla on paljon rahaa käytettävissään. Perhemuodon vaikuttavuudesta on todettu, että ydinperheessä kasvavat nuoret juovat itsensä muita harvemmin humalaan. (Karvonen 2010, 182-183, 188, 192.)

Tällä hetkellä 16-vuotiaiden tyttöjen ja poikien välillä ei ole havaittavaa eroa humalajuomisessa kuin raittiiden nuorten osuussissakaan (Ahlström & Karvonen 2010, 138). Sen sijaan 18-vuotiaat pojat juovat samanikäisiä tyttöjä useammin ja humalahakuisemmin (Rainio ym. 2009). Vuonna 2009 tasaisesti jatkuneen humalajuomisen vähenemi-

sessä ilmeni särö, kun sekä tyttöjen että poikien kuukausittainen humalajuominen hetkellisesti lisääntyi. Nuorten terveystapatutkimuksen mukaan poikien humalajuominen kuitenkin laski jälleen vuonna 2011 jopa vuoden 1985 tasolle ja myös tyttöjen humalajuominen väheni selvästi. Tyttöjen humalajuominen ollut yhtä vähäistä viimeksi vuonna 2005. Raittiiden nuorten osuus on ollut kasvussa niin tytöillä kuin pojillakin kaikissa ikäryhmissä 2000-luvulla. Vuonna 2009 nuorten raittius hiukan väheni, mutta NNTT:n mukaan raittius lisääntyi jälleen kaikissa ikäryhmissä vuonna 2011, pois lukien 18-vuotiaat tytöt. (Raisamo ym. 2011, 32, 35-36.) Samansuuntaisia tuloksia nuorten alkoholikäytön kehityksestä on saatu Kouluterveyskyselyllä ja Eurooppalaisella koululais-tutkimuksella (Raitasalo & Simonen 2011, 20).

Tyttöjen ja poikien juomatavat ovat lähentyneet toisiaan 2000-luvulla lähinnä siten, että tytöt ovat alkaneet juoda alkoholia lähes yhtä paljon ja yhtä usein kuin pojat. Ilmiö on havaittu Suomessa ja monessa Euroopan maassa. (Østergaard 2007, 127.) Yhtä suurien määrien tai yhtä säännöllisesti juominen ei kuitenkaan tarkoita, että tyttöjen ja poikien juominen olisi yhdenmukaista. Juomista voivat motivoida monet eri tekijät, joten juomiskulttuurissa saattaa olla paljonkin eroavaisuuksia sukupuolten välillä. (Maunu & Simonen 2010, 87.)

2.4 Suomalaisnuorten juominen kansainvälisessä vertailussa

Vaikka Suomessa ollaan oltu kautta aikain huolissaan nuorten alkoholikäytöstä, ei suomalaisnuorten alkoholikäyttö ole huolestuttavimmasta päästä eurooppalaisittain tarkasteltuna. Itse asiassa suomalaisnuoret juovat alkoholia varsin kohtuullisesti tanskalaisiin ikätovereihinsa verrattuna. Tämä ei tarkoita, etteikö nuorten alkoholikäytöstä tulisi edelleen olla huolissaan ja pyrkiä vähentämään sitä.

Suomalaisista 15-vuotiaista vain kahdeksan prosenttia tytöistä ja 12 prosenttia pojista juo alkoholia viikoittain. Kansainvälisessä vertailussa viikoittain juovien suomalaisnuorten osuudet ovat Euroopan alhaisimmat, kun vastaavasti Ukrainassa 15-vuotiaista tytöistä 47 prosenttia ja pojista 59 prosenttia juo viikoittain. (Currie ym. 2008.) Yleisesti ottaen pohjoismaissa nuoret käyttävät alkoholia harvemmin, mutta humalahakuisemmin

kuin muut eurooppalaiset nuoret. Suomessa, kuten muissakin pohjoismaissa nuoret siis humaltuvat kohtalaisen usein juodessaan alkoholia. Eteläeurooppalaiset nuoret taas juovat eteläeurooppalaisittain eli usein, mutta vähän kerrallaan. Esimerkiksi Kreikassa alle kolmasosa ESPAD-tutkimusta edeltävän vuoden aikana alkoholia juoneista nuorista oli ollut vuoden aikana humalassa. Suomessa taas yli puolet alkoholia juoneista nuorista oli humaltunut tutkimukseen vastaamista edeltävän vuoden aikana. (Hibell ym. 2009, 11-12.) Tanskalaiset poikkeavat muista pohjoismaista, sillä Tanskassa nuoret juovat sekä säännöllisesti että paljon kerralla. Humalajuomisessa tanskalaiset nuoret ovat selvästi tilastojen kärjessä. Tanskassa yli 70 prosenttia 15-16 -vuotiaista on ollut humalassa ESPAD-tutkimukseen vastaamista edeltävän vuoden aikana, kun samanikäisistä suomalaisista hieman alle puolet on juonut itsensä humalaan samalla aikavälillä. Kuitenkin reilu 60 prosenttia 15-16 -vuotiaista suomalaisista on elinaikanaan juonut itsensä humalaan ainakin kerran (Ahlström & Karvonen 2010, 132) ja suomalaisnuorten humalajuominen on eurooppalaista keskitasoa yleisempää. (Hibell ym. 2009.) Suomalaisnuorten suhteellisen yleisen humalajuomisen syytä voidaan vain arvailla. Suomalaisella juomattavalla, joka on mielletty humalahakuiseksi, saattaa olla oma osuutensa nuorten juomisen humalahakuisuudessa.

Suomalaisnuoret tosin suhtautuvat suhteellisen myönteisesti alkoholinkäyttöön. Eurooppalaiseen koululaistutkimukseen (ESPAD) osallistuvien maiden kansainvälisessä vertailussa vuonna 2007 suomalaisnuoret yhdistivät alkoholinkäyttöön selvästi enemmän myönteisiä kuin kielteisiä seurauksia. Suurin osa liitti hauskapidon myönteisenä seurauksena alkoholinkäyttöön, kun taas terveyshaitat ja krapula olivat yleisimmät alkoholinkäyttöön liitetyt kielteiset seuraukset. Kaikista myönteisimmin alkoholinkäyttöön suhtautuivat Iso-Britannian nuoret, mutta listan kärjessä ovat myös suomalaisnuoret yhdessä tšekki- ja ukrainalaisnuorten kanssa. (Hibell ym. 2009.)

Kvantitatiivisesti nuorten alkoholinkäyttöä on tutkittu niin Suomessa kuin kansainvälisesti. Edelleen on monia epäselviä seikkoja, joita näillä tutkimuksilla ei ole pystytty selvittämään nuorten alkoholinkäytöstä. Esimerkiksi nuorten alkoholinkäytön muutosten syyt ja tuore raittiusilmiö ovat aiheita, jotka kaipaavat lisäselvitystä. Nuorten omiin päihteidenkäytön merkityksiin on sen sijaan paneuduttu jonkun verran kvalitatiivisissa

sosiologisissa tutkimuksissa. Selvää kuitenkin on, että nuoret juovat alkoholia niin Suomessa kuin muualla Euroopassa.

2.5 Nuoret päihteidenkäyttäjinä

Alkoholinkäytöllä tiedetään olevan pitkäaikaisia vaikutuksia terveyteen. Erityisesti nuorten alkoholinkäytön on todettu olevan yhteydessä oppimisvaikeuksiin ja heikentyneeseen kykyyn tehdä päätöksiä aikuisiällä (Nasrallah ym. 2009). Fysiologisten terveyshaittojen kokeminen on selvästi yhteydessä nuorten humalahakuiseen juomiseen ja seksuaalinen riskikäyttäytyminen ja laittomuudet taas liittyvät sekä humalahakuiseen että usein toistuvaan juomiseen (Pitkänen ym. 2005). Runsas alkoholinkäyttö ravinto-
loissa ja ystävien kanssa ulkona käymisen yhteydessä esimerkiksi lisää riskiä joutua väkivallan uhriksi (Piispa & Honkatukia 2008, 111). Nuorena, erityisesti alle 14-vuotiaana aloitettu alkoholinkäyttö lisää alkoholin ongelmakäytön riskiä myöhemmällä iällä (Rainio ym. 2009, 51; Rose ym. 2001, 1594). Runsas alkoholinkäyttö nuorena voi heikentää koulutusuraa ja sen myötä vaikeuttaa työllistymistä aikuisena. Alkoholismien synnyssä perintötekijät ovat keskeisessä asemassa, mutta alkoholinkäytön aloittaminen riippuu paljolti ympäristötekijöistä kuten ystäväpiirin alkoholin käytöstä ja kodin ilmapölystä (Huurre ym. 2011, 283; Rose ym. 2001, 1600-1601.) Yhteiskunnallisesta näkökulmasta nuorten alkoholinkäyttöä kannattaisi pyrkiä vähentämään, jotta nuoret välttyisivät alkoholin vakavilta pitkäaikaisilta terveyshaitoilta ja myöhemmiltä hyvinvoinnin ongelmilta. Varhainen puuttuminen nuoren vähäiseenkin alkoholinkäyttöön voi estää nuoren ajautumisen säännölliseen ja runsaaseen alkoholinkäyttöön. (Huurre ym. 2011, 286; Kivistö 2011.)

Ruotsissa on tutkittu nuorten riskikäsityksiä alkoholinkäytöstä. Ruotsalaisen kvantitatiivisen tutkimuksen mukaan 12-18-vuotiaat nuoret yliarvioivat alkoholiksi tulemisen riskin huolimatta iästä tai heidän omista alkoholinkäyttökokemuksistaan. Nuoret yliarvioivat alkoholinkäytön riskejä sitä helpommin, mitä vähemmän heillä on tietoa alkoholinkäytön todellisista riskeistä. Myös ikä ja käyttökokemukset korreloivat negatiivisesti riskiarvioiden kanssa. Toisin sanoen vanhemmat arvioivat riskit pienemmiksi kuin nuo-

remmat ja mitä enemmän nuorella on kokemusta alkoholinkäytöstä, sitä vähäisemmiksi hän arvioi alkoholinkäytön riskit. (Lundborg & Lindgren 2002, 179.)

Alkoholinkäytöllä on riskinsä kiistämättä ja erityisesti, jos sen aloittaa hyvin nuorena. Riskien lisäksi alkoholinkäytöstä voidaan löytää muita elementtejä lähestymällä aihetta nuorten näkökulmista. Nuorten suhtautumista alkoholiin käsitellään seuraavaksi siirtymäriittien, bilettämishalun ja kontrollintarpeen sekä sosiaalisten suhteiden kautta.

2.5.1 Alkoholiin tutustuminen siirtymäriittinä

Mediapuheessa ja myös nuorten omissa ilmauksissa ihannoidaan nuoruuden vapautta ja iloa. Sitä vastoin aikuisuus näyttäytyy velvollisuuksien ja vastuullisuuden täyteenä elämänvaiheena. Tästä huolimatta nuoret tahtovat siirtyä aikuisuuteen, sillä aikuisuuteen liittyy itsemääräämisoikeus. Alkoholinkäytöllä nuoret siis pyrkivät irrottautumaan nuoruudesta ja etenkin ulkopuolisesta kontrollista. (Pietilä 2006, 63.)

Monissa sosiologisissa tutkimuksissa nuorten alkoholinkäyttöä lähestytään siirtymäriitin (rite de passage) näkökulmasta (esim. Beccaria & Sande 2003, Demant & Østergaard 2007 ja Beccaria & Guidoni 2002). Alkoholinkäyttö siirtymäriittinä kuvaa sitä, että alkoholinkäytön aloittaminen merkitsee siirtymistä lapsuudesta aikuisuuteen ja samalla muuttumista kypsemmäksi ja kokeneemmaksi nuoreksi. Nykyisin ”viralliset” aikuisuuteen siirtymisen riitit kuten konfirmaatio ovat harvassa. (Beccaria & Sande 2003.) Nuoret yhdistävät elementtejä vanhoista ja perinteisistä siirtymäriiteistä sekä modernin yhteiskunnan toimintatapoja toisiinsa, mistä syntyy uudenlainen aikuistumisriitti alkoholin ympärille.

Nuoren juomiskokemukset ja myönteinen suhtautuminen alkoholinkäyttöön merkitsevät usein nuorten keskuudessa kypsyyttä ja aikuisuutta. Säännöllinen alkoholinkäyttö kuuluu melkeinpä itsestään selvästi aikuisen elämään ainakin tanskalaisessa kulttuurissa (Järvinen 2003, 218). Alkoholinkäyttö kuuluu Suomessa ja muuallakin yhteiskunnallisiin ilmiöihin, joka on vaikeasti muutettavissa. Alkoholikäyttö on syvällä kulttuurissa ja siis myös osa suomalaista aikuisuutta. (Mäkelä ym. 2010, 7.) Keskimääräistä enemmän juovat nuoret saattavat ajatella olevansa ”sosiaalisesti vanhempia” ja kypsempiä kuin

vähemmän alkoholia käyttävät kaverinsa. Tanskalaisnuoria tutkivassa tutkimuksessa on todettu, että nuoret jopa rankentavat identiteettiään alkoholinkäyttökokemuksillaan. Identiteetin muuttumisen prosessissa ensikosketus alkoholiin on suuri askel. Niiden nuorten, jotka eivät käytä lainkaan alkoholia, identiteetin katsotaan olevan vajavainen ”not-yet-there”-identiteetti. Vajavaisen identiteetin määrittely tehdään sosiaalisesti ryhmästä käsin ja se määrittää nuoren asemaa ryhmässä tanskalaisnuorten keskuudessa. Tällainen identiteetin rakentumisen prosessi on todettu tanskalaisnuorten ryhmähaastattelussa ja ainakin siinä kontekstissa vajavainen identiteetti voidaan liittää alkoholinkäyttökokemusten puutteeseen. Alkoholiin tutustumista pidetään tanskalaisnuorten keskuudessa merkkinä aikuiseksi kasvamisesta ja se mahdollistaa ”vakaan” identiteetin omaksumisen. Vajavaisen identiteetin omaava nuori ei ole kovin houkuttelevassa asemassa ryhmässään. Toisin sanoen nuorisoryhmissä yksilön kokeneisuus alkoholinkäytössä voi muokata hänen sosiaalista identiteettiään ja kohottaa hänen asemaansa ryhmänsä sisällä. (Demant & Järvinen 2006, 590, 601.)

Jaana Jaatisen mukaan suomalaisnuoret ottavat alkoholinkäytössään mallia aikuisten maailmasta, mutta sosiaalistuvat suomalaiseen päihdekulttuuriin pitkälti keskenään. Nuoret itse ovat ainakin osittain tietoisia siitä, että päihteidenkäyttö kokonaan erillään aikuisista aiheuttaa ristiriitoja ja vaikeuksia. Nuoret eivät saa aikuisilta sellaista tietoa ja tukea, mikä auttaisi ja helpottaisi nuorten selviytymistä päihteidenkäytön kentällä. (Jaatinen 2000a, 4.) Toisaalta tutkimukseni antaa viitteitä, että nuoret tahtovatkin säilyttää päihdekulttuurinsa itsellään aikuisten ulottumattomissa.

2.5.2 Bilettävät, mutta turvallisuushakuiset nuoret

Kotibileet ovat nuorelle otollinen tilanne juoda alkoholia. Itse asiassa se on tilanne, jossa tanskalaiset ja norjalaiset nuoret juovat useimmiten (Demant & Østergaard 2007; Storvoll ym. 2010). Kotibileissä ei ole vanhempia paikalla ja bileissä vallitsevat nuorten säännöt. Ilmapiiri on bileiden yksi tärkeimmistä elementeistä. Illanvietosta muodostuu kotibileet nimittäin vain sillä edellytyksellä, että bilepaikkaan saadaan luotua bilettämiselle otollinen ilmapiiri. Oikeanlaisen ilmapiirin syntyminen vaatii sen, että tila on nuorten hallitsema ja että suurin osa osallistujista juo alkoholia. Humala on tanskalaisten

tutkimusten mukaan kotibileiden keskeinen elementti. Jos vanhemmat ovat kotona, nuorten mielestä oikeat bileet eivät ole mahdolliset. Tällöin illanvieton tilaa kontrolloivat vanhemmat, eivät nuoret. Nuorten kotibileissä on omat sääntönsä, jotka eroavat kodissa normaalisti vallitsevista säännöistä. Bileiden normi antaa luvan käyttäytyä erikokoisesti ja tehdä epätavallisia asioita kuten juoda alkoholia. Parhaan fiiliksen nuori saavuttaa, kun hän kokee humaltuvansa bileissä yhdessä muiden kanssa. Yhdessä humaltuminen osoittaa ryhmään kuulumista ja kaverien seuran arvostamista. Kyse ei ole välttämättä siitä, että kaikki joisivat yhtä paljon alkoholia, vaan enemmänkin tunteesta, että humaltuu yhdessä kavereiden kanssa. (Demant & Østergaard 2007, 523-524, 532-533.)

Jakob Demantin ja Jeanette Østergaardin kuvauksen mukaan nuorten illanvietto eroaa kotibileistä monilta osin. Yksi 15-vuotiaiden tanskalaistyttöjen näkemys on, että koti-ilta tyttöjen kesken tarkoittaa juomista jonkun kotona ja illan viettämistä yhdessä istuskellen ja jutellen. Juomistilanteena tällainen koti-illan tyyppinen istuskelu on tyttöjen mielestä hyväksytty nuorille ainoastaan etkoilla, kun valmistaudutaan varsinaisiin bileisiin. Tyttöjen mielestä alkoholin juomisen päätavoite ja lähes ainoa hyväksytty tavoite on hauskanpito. Hauskanpitoon ja juomiseen taas kuuluvat erottamattomasti bileet, joissa voi tutustua uusiin ihmisiin ja mieluiten vähän vanhempiin poikiin. Tanskalaispoikien mukaan bileiden ja poikaporukan koti-illan välillä taas ei välttämättä ole suurta eroa. Pojille tuntuu olevan aivan tavallista ja hyväksyttävää juominen pienellä poikaporukalla jonkun kotona illanvieton tapaan. (Demant 2007, 156, 160.) Tanskalaisten poikien ja tyttöjen näkemykset hyväksyttävästä alkoholinkäytöstä sekä heidän alkoholinkäyttötapaansa näyttäisivät eroavan toisistaan. Tytöt tuntuvat asettavan soveltuvalle alkoholinkäytölle poikia tiukemmat raamit ja tavoitteet.

Jakob Demant on kirjoittanut strategisesta alkoholinkäytöstä, joka on tuttua ainakin monille tanskalaisnuorille. Hänen mukaansa nuorelle on hyvin mahdollista juoda väärällä tavalla, jolloin kaverit ja luokkatoverit helposti paheksuvat nuoren käytöstä. Erityisesti tyttöjen tulisi tasapainoilla sopivasti juomisen kanssa, eli onnistua juomaan strategisesti oikein. Tämä tarkoittaa, että tyttöjen tulisi juoda bileissä riittävästi alkoholia, jotta he osoittavat kavereilleen olevansa kypsiä eivätkä lapsellisia nuoria. Lapselliset tai epäkypsät tytöt eivät nuorten keskuudessa vallitsevan käsityksen mukaan juo alkoholia

tai juovat vain niin vähän, etteivät humallu. Myös humalan esittäminen tuomitaan ”vää-
rällä tavalla juomiseksi”. Kuitenkin tyttöjen tulisi välttää liikaa juomista, liian humalassa
oleminen aiheuttaa täydellisen itsekontrollin menetyksen. Riittävä juominen siis ta-
kaa sopivan humalan, joka suojaa tyttöä leimautumiselta lapselliseksi, mutta myös antaa
luvan ottaa kontaktia poikiin. (Demant 2007, 166-169.)

Suomalaisten tyttöjen mielikuvat kotibileistä ovat aika lailla samansuuntaisia kuin tans-
kalaisnuortenkin. Jaana Jaatinen (2000b) on päässyt seuraamaan pääkaupunkiseudulla
asuvien 15-vuotiaiden tyttöjen kotibileitä ja hän on myös tehnyt nuorten ryhmähaastat-
teluja aiheeseen liittyen. Juhlinta kuuluu jo arkisesti ja hyvin olennaisesti yhdeksäs-
luokkalaisten elämään ja juhlinnan ensisijaisena tavoitteena on hauskanpito. (Jaatinen
2000a, 3, 70.) Nuoret vakuuttavat, että he osaavat pitää hauskaa myös ilman alkoholia,
mutta yleensä juominen kuuluu osaksi juhlintaa ja hauskanpitoa. Tyttöillä on kova halu
päästä tutustumaan poikiin ja se tuntuu olevan helpompaa päihteiden avulla. Alkoholin
juominen asettuu tavallaan välineeksi, jonka rohkaisevan vaikutuksen turvin tyttö uskal-
taa lähestyä vastakkaista sukupuolta. (Jaatinen 2000b, 39.)

Bileissä tytöt ovat poikia aktiivisempia toimijoita. Tytöt seurustelevat toisten nuorten
kanssa enemmän kuin pojat ja tekevät tuttavuutta vieraiden kanssa aktiivisemmin kuin
pojat. Tytöt myös tanssivat bileissä poikia useammin ja käytöksellään luovat bilettämi-
sen ilmapiiriä. Tytöt ikään kuin toteuttavat bilettäessäänkin perinteisen naisen roolia
ottamalla vastuuta yhteisestä hyvästä eli fiiliksen nostamisesta. Sosiaalisen vastuun ot-
taminen toteutuu myös, kun tytöt huolehtivat toinen toisistaan humaltuessaan.
(Østergaard 2007, 145; Jaatinen 2000b, 34-44.)

Vaikka tyttöjen juomatavan on todettu lähentyvän poikien juomatapaa juomiskertojen ja
juomien määrän osalta, tanskalaistytöt asettavat selvästi rajan juomiselleen. Sopivasti
humalassa olevina tytöt viihtyvät bileissä ja pitävät hauskaa. Jos tyttö juo bileissä liikaa
alkoholia, jolloin hän ei enää pysty hallitsemaan itsekontrollinsa menettämistä, bileet
ovat tytön mielestä useimmiten epäonnistuneet. Liian alkoholin juominen mielletään
maskuliiniseksi toiminnaksi, johon kuuluu muun muassa oksentaminen. Pojille taas
täydellinen itsekontrollin menetys on täysin sopivaa. Heidän mielestään bileet vain pa-

ranevat, kun he juovat itsensä tosi humalaan ja menettävät otteen toiminnastaan. Tämä tanskalaisten tyttöjen ja poikien ero oman juomisen kontrolloimisesta tai kontrolloimattomuudesta kuitenkin osoittaa, että tytöt juovat määrällisesti vähemmän alkoholia kuin pojat. (Østergaard 2007, 145.) Suomalaiset tytöt eivät niinkään rajoita juomansa alkoholin määrää tai koe tarvetta tasapainoilla juomisen kanssa saavuttaakseen sopivan humalatilatilan. Sen sijaan niin suomalaiset kuin tanskalaisetkin nuoret kokevat tärkeäksi turvallisen tilan, jossa he voivat humaltua luotettavien kavereiden kanssa ilman häiriöitä. Hyvä seura edesauttaa hauskan ja turvallisen illan toteutumista. Nuoret esimerkiksi tarkkailevat omaa sekä kavereiden humalatilaa juhlimisen aikana ja auttavat tarvittaessa huonossa kunnossa olevia. Erityisesti tytöt hyödyntävät juhlia suunnitellessaan aiempia juhlimiskokemuksiaan saadakseen aikaan viihdyttävät, mutta turvalliset bileet. (Jaatinen 2000b 35; Jørgensen ym. 2007, 556-558.)

Tanskalaistutkimusten perusteella on helppoa uskoa nuorten alkoholinkäytön olevan humalahakuista ja usein tapahtuvaa. On kuitenkin syytä muistaa, että suomalaisten nuorten alkoholinkäyttö on vähäisempää kuin tanskalaisten, eikä tanskalaisten tutkimusten luoma kuva hegemonisesta humalasta välttämättä toteudu Suomessa.

2.5.3 Juomiskokemusten valta nuorten sosiaalisissa suhteissa

Nuorten alkoholinkäytön olennainen osa ovat kaverit ja sosiaalisuus, jotka ovat läsnä myös ja erityisesti edellä kuvatussa bilejuomisessa. Ystäväpiirillä on keskeinen merkitys nuoren alkoholinkäytön omaksumisessa (Huurre ym. 2011, 285). Tosiasia on, että nuoret käyttävät alkoholia ja muita päihteitä, vaikka heillä ei ole siihen lain mukaan lupaa. Lisäksi vanhemmat ja muut aikuiset eivät yleensä avoimesti hyväksy nuorten päihteidenkäyttöä, mutta käytännössä sitä katsotaan paljolti läpi sormien. Houkuttelevaksi juomisen tekeekin nuorten mielestä esimerkiksi juuri alkoholinkäytön laittomuus ja kavereiden puheet. Kuitenkin nuorten näkökulmasta päihteidenkäytössä on kyse paljon muustakin kuin vain luvatta alkoholin juomisesta tai tupakan polttamisesta. (Jaatinen 2000a.) Alkoholinkäyttö on nuorelle muun muassa väline saavuttaa suosiota, osoittaa aikuisuutta ja kuulua porukkaan.

Margaretha Järvinen ja Peter Gundelach ovat havainneet ”luonnollisia” kehityskulkuja nuorten juomatavoissa. Tanskassa on tyypillistä aloittaa juhliminen ja alkoholinkäyttö 14-15-vuotiaana. Ei lainkaan -juhliminen vaihtuu nuorilla ensin kotibileissä käymiseen ja sitten diskoissa juhlimiseen. Samoin juhliminen ylipäänsä muuttuu vähitellen epä-säännöllisestä säännölliseksi sekä tanskalaisnuoren sosiaalinen asema ryhmässä vaihtuu juhlimisen myötä perifeerisestä bilettäjiä verkoston täysivaltaiseksi jäseneksi. (Järvinen & Gundelach 2007, 60-61, 63.) Jaatinen on huomannut myös suomalaisten nuorten sosiaalistuvan päihdekulttuuriin yläasteen aikana. Nuorten päihdekokeiluja ohjaavat pitkälti toiset nuoret ja halu kuulua ryhmään. Oletus siitä, että kaikki muut nuoret juovat, elää vahvana ja se asettaa nuorelle paineita juoda. (Jaatinen 2000a, 70, 141-142.)

Tanskalaisnuorten keskuudessa sosiaalinen hierarkia tuntuu olevan erityisen sidoksissa alkoholinkäyttökokemuksiin. Juomiskokemusten voidaan ajatella olevan symbolista pääomaa siinä tarkoituksessa, jossa Pierre Bourdieu pääoman käsitteen määrittelee. Järvisen ja Gundelachin (2007) mukaan tanskalaisnuoret jakavat tämän käsityksen riippumatta siitä, kuinka paljon he itse todellisuudessa käyttävät alkoholia. Siis mitä nuorempana nuori aloittaa alkoholinkäytön ja juhlimisen, sitä enemmän hän ehtii kartuttaa juhlimiskokemuksia ja sosiaalista verkostoa eli pääomaa. Täten nuori saavuttaa myös vahvan sosiaalisen aseman vertaisryhmässään. Sillä, jolla on enemmän symbolista pääomaa kuin muilla, on muita enemmän valtaa, ”right to speak”, omassa ryhmässään. Vahvan sosiaalisen aseman ja juhlimiskokemusten ansiosta tanskalaisnuoren on helppo saada paljon kavereita ja hän voi valta-asemansa ansiosta määritellä itse, kenen kaveri haluaa olla. Varovaisesti ja harvoin alkoholia käyttävät nuoret jäävät hyvin helposti kavერიpiirien ulkopuolelle. Heihin kohdistuu suuri paine juhlia enemmän, jotta he pääsisivät sisään kokeneiden nuorten kavერიpiireihin. Toisin sanoen alkoholinkäyttötavat vaikuttavat siihen, kenen kaveri voi olla. Järvisen ja Gundelachin tutkimus osoitti, että paljon alkoholia juovat nuoret eivät nuorten näkökulmasta suinkaan ole ongelmanuoria, vaan heitä ihannoidaan ja heihin liitetään nuorten näkökulmasta myönteisiä ominaisuuksia kuten ystävääorientoituneisuus ja nautinnonhalu. (Järvinen & Gundelach 2007, 57-58, 64-66, 68.) Myös suomalaisnuoret arvostavat kavereiden alkoholinkäyttökokemuksia ja

pitävät juomista houkuttelevana, vaikka heillä itsellään ei olisi omia juomiskokemuksia (Jaatinen 2000a, 113-114).

Kokeneilla alkoholinkäyttäjillä on kavereiden valitsemisen lisäksi oikeus määritellä kulttuurisesti hyväksyty nuorten päihteidenkäyttötapa, jota kokemattomat eivät kyseenalaista (Demant & Järvinen 2006, 600). Tanskassa sosiaalisesti hyväksytyyn nuorten juomistilanteeseen kuuluvat kaverit, mukavuuden tunne, rohkeus lähestyä uusia ihmisiä sekä tunne jossain määrin hallitusta itsekontrollin menettämisen mahdollisuudesta. Yksin juominen taas ei yleisesti ottaen ole tanskalaisnuorten mielestä hyväksyttävä juomatapa, vaan lähinnä ongelmallinen juomatapa. Yksin juomista pidetään ongelmallisena etenkin, jos kyseessä on nuori. (Demant 2007, 156.)

Juomistilanteilla on vaikutusta siihen, minkälainen juominen on kulloinkin yleisesti hyväksyttyä ja millainen taas epäsopivaa. Sosiaaliset käyttäytymisnormit ovat voimassa myös alkoholinkäyttötilanteissa, vaikkakin normit poikkeavat ja mahdollisesti ovat väljempiä kuin tavallisesti. Antti Maunun ja Jenni Simosen mukaan riippuu paljolti tilanteesta, miten nuoret juovat tavoitellakseen sosiaalisuutta. Niin nuorilla kuin aikuisillakin on monenlaisia tapoja juoda alkoholia ja juomistilanne vaikuttaa paljon juomatapaan ja juomistyyliin. (Maunu ja Simonen 2010, 89.)

Kvantitatiivista tutkimusta nuorten alkoholinkäytöstä on siis tehty paljon ja säännöllisesti. Tilastolliset tutkimukset kertovat täsmällisesti ja säännöllisesti mitattavissa olevista asioista, kuten nuorten käyttämistä alkoholimääristä ja juomistiheydestä. Näiden tietojen perusteella voidaan seurata alkoholinkäytön muutoksia pitkällä aikavälillä. Kvalitatiivisilla tutkimuksilla sen sijaan pystytään syventämään tilastoilla kerättyä tietoa tutkimalla nuorten motiiveja, merkityksiä ja kokemuksia alkoholinkäyttöön liittyen. Laadullisia tutkimuksia on tehty selvästi vähemmän kuin määrällisiä tutkimuksia, mutta niiden perusteella voidaan sanoa alkoholin olevan erityisen vahvassa roolissa nuorten maailmassa. Nuorten alkoholinkäyttö tapahtuu täysin irrallaan aikuisista, mutta nuoret ottavat vaikutteita aikuisten maailmasta ja jossain määrin tavoittelevat aikuisten kypsyyttä alkoholinkäytöllään. Nuorilla on suuri halu kokeilla alkoholia, mutta myös sosiaalinen paine edistää alkoholiin tutustumista. Tanskalaistutkimusten perusteella nuorten

sosiaalisissa suhteissa alkoholinkäyttökokemukset vaikuttavat olevan käypää valuuttaa. Kohtalaisen harvoilla laadullisilla tutkimuksilla ei ole selvitetty, kuinka vaihtelevia nuorten juomatavat todellisuudessa ovat tai miten nuoret kokevat erilaisiin juomistilanteisiin liittyvät alkoholinkäytön riskit. Tässä tutkimuksessa käsittelen nuorten juomatapoja vaihtelevina ja tilannesidonnaisina, sellaisina kuin aikuistenkin juomatavat yleensä käsitetään. Toisin sanoen myös nuorilla on monenlaisia tapoja juoda alkoholia, jotka vaihtelevat ajan, paikan ja muiden tilannetekijöiden mukaan.

3 TUTKIMUSASETELMA

3.1 Riski ja sosiaalinen konteksti

Lähestyn nuorten vaihtelevia alkoholinkäyttötapoja riskin ja sosiaalisen kontekstin käsitteiden kautta. Oletusarvona on, että nuoret määrittävät itse alkoholinkäytön riskit ja suhtautuvat niihin omien käsitystensä ja mielikuviansa pohjalta. Tarkemmin sanottuna tutkin nuorten riskikäsitteitä liittyen alkoholinkäyttöön erilaisissa tilanteissa. Riskikäsitteet ovat nuorten omia mielikuvia alkoholinkäytön riskeistä. Mielikuvat taas ovat tapa hahmottaa ja tiedostaa maailmaa, ja ne syntyvät enemmänkin tunteen kuin järjen pohjalta (Sulkunen 2009). Mielikuvat muokkaavat yksilön käyttäytymistä ja kokemusmaailmaa, jotka vastaavasti muokkaavat mielikuvia (Sulkunen 2007). Mielikuvia tuotetaan ja muokataan myös vuorovaikutuksessa toisten ihmisten kanssa, (Sulkunen & Egerer 2009, 14) jolloin yhden henkilön mielikuvat saattavat vaikuttaa jonkun toisen mielikuviin sekä sen myötä myös hänen käyttäytymiseensä ja kokemusmaailmaansa.

Useimmiten riski mielletään kielteiseksi asiaksi, jota tulisi välttää. (Lupton & Tulloch 2002b, 113.) Arkikielessä riskin käsitettä käytetään synonyymina vaaran, uhan tai menetyksen mahdollisuudelle (Kotimaisten kielten tutkimuskeskus 2008). Sosiologinen tapa suhtautua riskin käsitteeseen eroaa esimerkiksi psykologiasta siten, että sosiologeilla on usein tapana ottaa huomioon sosiaalinen ja kulttuurinen konteksti lähes kaikessa tutkimuksessa. Riskin käsitettä on kuitenkin käytetty useassa eri merkityksessä myös

sosiologisessa tutkimuksessa, esimerkiksi reaalisena ja objektiivisena, konstruktiona sekä hallinnan välineenä.

Ulrich Beckin kirjoitukset riskiyhteiskunnasta ovat hyvin tunnettuja. Hän on kuvannut modernia yhteiskuntaa riskiyhteiskunnaksi, jossa yhteiskuntaa uhkaavat vakavat riskit kuten ympäristökriisit. Modernin yhteiskunnan riskit poikkeavat teollisen yhteiskunnan riskeistä siten, että uudet riskit ovat yhteiskunnallisesti, ihmisen itsensä tuottamia eikä niitä osata hallita. (Massa 1990, 10, 15.) Beck käyttää riskistä realistista määritelmää, joka on helposti ymmärrettävissä riskin käsitteen arkisessa merkityksessä eli riski ymmärretään mahdollisena uhkana tai vaarana. Hän kirjoittaa, että riskit ovat modernissa yhteiskunnassa yhä suurempia ja vaikeammin hallittavia ja ne voivat konkretisoitua kohtalokkaalla tavalla esimerkiksi ydinvoimalaräjähdyksenä. Riskiyhteiskunnan keskeiseksi tehtäväksi onkin muodostunut haittojen minimointi. (Beck 1992 ja Lupton 2006, 12.) Riskejä voidaan tutkia Beckin tapaan objektiivisina ja oikeasti olemassa olevina uhkina. Lisäksi riskit tulevat esiin ihmisten käsityksissä ja mielikuvissa ympäröivästä maailmasta, ne eivät ilmene ainoastaan fyysisessä ympäristössä. (Beck 1992.) Riskien ilmeneminen ihmisten käsityksissä mahdollistaa sen, että tutkimalla nuorten keskustelua alkoholinkäytöstä eri tilanteissa voidaan päästä käsiksi myös nuorten riskikäsitteisiin alkoholinkäyttöön liittyen.

Mary Douglas taas ymmärtää riskin käsitteen sosiaalisena konstruktiona. Tämä tarkoittaa, että riskin käsite itsessään määrittyy sosiaalisissa ja kulttuurisissa prosesseissa. Toisin sanoen käsitykset riskistä ovat yhteisesti jaettuina eli ne ovat osa kulttuurista ymmärrystä. Tällöin riskikäsitteet näyttäytyvät yhteiskunnan sosiaalisissa odotuksissa ja vastuissa. (Lupton 2006, 12-13.) Ihmisten ymmärrykseen riskistä voidaan ajatella vaikuttavan myös hänen sosiaaliset suhteensa sekä yleiset uskomukset maailmasta ja elämästä (Wall & Olofsson 2008, 432). Douglas pitää riskiä myös kulttuurisena strategiana, jolla ylläpidetään yhteisöllisyyttä ja järjestystä yhteiskunnassa. Samalla se on keino käsitellä yhteisöä uhkaavia ulkopuolisia tekijöitä, joita jokainen yhteisö luontaisesti tahtoo torjua. (Lupton 2006, 12-13.)

Riskiä voidaan ajatella sosiologisesti myös hallinnan välineenä. Tämä näkökulma on sosiaalisen konstruktionismin lähestymistapaakin konstruktionistisempi, koska sen mukaan mikään ei itsessään ole riski, vaan tapahtumat saavat riskin merkityksen erilaisissa yhteyksissä. Toisin sanoen maailma on täynnä potentiaalisia vaaroja, mutta vain pientä osaa niistä pidetään riskeinä kussakin tilanteessa. Riskistä hallinnan välineenä on kirjoittanut esimerkiksi Mitchell Dean. (Lupton 2006, 12, 14-15.)

Deborah Lupton on esittänyt riskin käsitteen myös myönteisessä valossa. Kun ihmiset pyrkivät toiminnallaan välttämään riskejä, he voivat myös ottaa vapaaehtoisesti joitakin riskejä. Vapaaehtoiseen riskinottoon liitetään monia myönteisiä аспектеja ja sen jopa katsotaan jossain määrin kuuluvan elämään. Monet päätökset kuten avioliitto, avioero, perheen perustaminen ja työstä irtisanoutuminen ovat päätöksiä, joihin liittyy vapaaehtoista riskinottoa. Myönteisessä mielessä riski yhdistetään seikkailuun sekä jännityksen ja nautinnon tunteisiin, joita on mahdollista kokea esimerkiksi riskialttiissa urheilulajeissa kuten kiipeilyssä ja surffauksessa. Onnistunut riskinotto ja rajojen ylittäminen voi jopa vahvistaa elossa olemisen tunnetta ja antaa hetkellisen vapautuksen arjen vaatimuksista. Riskin määrittely ja halu vapaaehtoiseen riskinottoon tai riskien välttelyyn ovat yksilöllistä ja tiiviisti yhteydessä moneen henkilökohtaiseen tekijään: ikään, elämäntilanteeseen, sukupuoleen, sosiaaliluokkaan sekä moneen muuhun. (Lupton 2006, 20; Lupton & Tulloch 2002a, 325, 328; Beccaria & Guidoni 2002, 326-328.) Vapaaehtoiseen riskinottoon liittyvä nautinnon tunne ja vapautuminen arjen vaatimuksista voidaan helposti nähdä toteutuvan alkoholinkäytössä. Nuorten alkoholinkäyttöön liittyy lisäksi usein jännitystä, joka on yksi olennainen vapaaehtoisen riskinoton elementti.

Katherine Frohlich ym. (2002) ovat kehittäneet teoreettisen mallin sosiaalisesta kontekstista. Tämän mallin mukaan konteksti koostuu sosiaalisesta rakenteesta, sosiaalisista käytännöistä sekä toimijuudesta. Sosiaalinen rakenne määrittellään tekijöiksi, jotka sisältyvät yksilöiden sosiaalisiin suhteisiin ja niihin liittyviin valtasuhteisiin. Sosiaaliset käytännöt taas kattavat yksilöiden refleksiivisen toiminnan, joka osaltaan muokkaa ympäröivää maailmaa. Sosiaalisena käytäntönä voidaan pitää rutinoitunutta toimintaa. Alkoholien suhteen rutinoitumisesta esimerkkinä voidaan pitää yleisesti hyväksyttyä tapaa juoda saunaolut. Toimijuus taas määrittellään ihmisten kyvyksi käyttää valtaa erottamal-

la syy-seuraus-suhteita. Toimijuus on kykyä vaikuttaa asioihin ja samalla se on mahdollisuus käyttää valtaa. (Frohlich ym. 2002, 1403-1404.) Yksinkertaistettuna sosiaalinen konteksti voidaan määritellä ihmisten sosiaalisiksi suhteiksi ja totutuksi toiminnaksi. Näihin sisältyy valta-asetelmia ja vallankäyttöä, jolla on vaikutusta toisiin ihmisiin sekä myös ympäristöön laajemmin. Sosiaalinen konteksti on olennaista ottaa huomioon nuorten alkoholinäyttöä tutkittaessa, sillä alkoholilla on todettu olevan keskeinen asematanskalaisnuorten sosiaalisissa suhteissa. Kokenut alkoholinkäyttäjä saattaa saada nauttia valta- asemasta kaveripiirissään jopa siinä määrin, että hän voi valita omat kaverinsa (Järvinen & Gundelach 2007).

Riski voidaan siis ymmärtää kielteiseksi uhaksi tai vaaraksi, myönteiseksi seikkailuksi tai jännitykseksi tai toisaalta siihen voidaan suhtautua vain toiminnan epämiellyttävänä seurauksena. Riskejä voidaan tietoisesti vältellä tai niitä voidaan ottaa vapaaehtoisesti. Kuitenkin ihmisten ymmärrykseen riskistä vaikuttaa hänen omaksumansa kulttuuri ja arvot sekä tilanteen sosiaalinen konteksti. Erika Wallin ja Anna Olofssonin mukaan nimenomaan kontekstualisoitu riski on se, mitä ihmiset joko välttävät tai vapaaehtoisesti hakevat. Nuorten riskikäyttäytymiseen uskotaan vaikuttavan merkityksellisesti heidän ymmärryksensä riskeistä. (Wall & Olofsson 2008, 432.) Riskikäsitteykset, mielikuvat ja sosiaalinen konteksti ohjaavat ihmisen toimintaa ja käyttäytymistä. Tutkimalla nuorten riskikäsitteiksiä alkoholinkäyttöön liittyen voidaan siis saada jonkinlaisia viitteitä myös nuorten alkoholinkäytöstä ja riskikäyttäytymisestä.

Aikuisten tavat määritellä riski eroavat todennäköisesti nuorten riskin määrittelyn tavoista, koska nuoret ja aikuiset ovat keskenään erilaisissa elämäntilanteissa. Hyvin todennäköisesti myös aikuisten käsitys nuorten juomistilanteista ja niihin liittyvistä riskeistä eroaa nuorten vastaavista käsityksistä. Nykyisin moni nuori ottaa riskejä esimerkiksi käyttämällä päihteitä tai altistamalla itsensä vaarallisiin tilanteisiin. Kaveripiirissä riskien ottaminen ja niistä selviytyminen antaa lisäarvoa nuorelle, mikä tekee riskeistä yhä houkuttelevampia. Osaltaan länsimainen kaupallinen kulttuuri on edesauttanut vapaaehtoisen riskinottamisen viehättävyyttä ja ihailtavuutta. Julkisuudessaakin on luotu kuvaa sankarillisista riskinottajista, joita ovat muun muassa Formula 1 -kuljettajat ja Duudsonit. Duudsonit tunnetaan televisio-ohjelmista, joissa he tekevät stunteja ja se-

koilevat useimmiten satuttaen itseään. Toisaalta moni nuori ymmärtää riskin käsitteen lähinnä toiminnan epämiellyttävinä seurauksina, joita kannattaa mieluummin vältellä kuin tavoitella. (Beccaria & Guidoni 2002, 326-328.)

Nuorten alkoholinkäyttöä koskevassa tutkimuksessa riskin käsitettä on käytetty jonkin verran, mutta nuorten omaan tapaan ymmärtää riskin käsitettä ei juurikaan ole keskitytty. Beccaria ja Sande ovat käyttäneet riskin käsitettä itsekontrollin tarkastelun yhteydessä. He ovat vertailleet italialaisten ja norjalaisten nuorten alkoholinkäyttötapoja ja havainneet kulttuurisia eroja nuorten suhtautumistavoissa itsekontrollin menettämiseen alkoholinkäytön seurauksena. (Beccaria & Sande 2003, 110.) Kulttuurisia käsityksiä nuorten riskikäyttäytymisestä puolestaan on tutkittu ainakin Italiassa (Beccaria & Guidoni 2002) ja myös nuorten alkoholinkäytön haittojen minimoimista tutkittaessa on viitattu riskin käsitteeseen (esim. Jørgensen ym. 2007). Huurre ym. (2011) ovat taas tarkastelleet seurantatutkimuksella nuoruusiän riskikäyttäytymisen yhteyttä aikuisiän hyvinvointiin. Nuorten omiin riskikäsitteisiin alkoholinkäytöstä on paneuduttu ruotsalaisessa kvantitatiivisessa tutkimuksessa (Lundborg & Lindgren 2002).

Tutkimuksessani lähestyn nuorten mielikuvia alkoholinkäytöstä riskin käsitteen kautta, koska riskikäsitteitä tutkimalla voidaan saada viitteitä nuorten suhtautumisesta alkoholiin (Lundborg & Lindgren 2002). Nuorten alkoholinkäyttötavat yksinkertaistetaan helposti ainoastaan humalajuomiseksi, mitä pidetään riskikäyttäytymisenä, joskin suomalaisen kulttuuriin kuuluvana alkoholinkäyttötapana (Lundborg & Lindgren 2002; Tigerstedt & Törrönen 2005). Tässä tutkimuksessa riskin käsitteellä tarkoitetaan pääasiassa alkoholinkäytöstä mahdollisesti aiheutuvia ikäviä seurauksia. Lähtökohtanani on konstruktionistinen riskin käsite, jonka mukaan riskin määrittely tehdään sosiaalisissa ja kulttuurisissa prosesseissa (Lupton 2006). Annan yhdeksäsluokkalaisille mahdollisuuden määritellä alkoholinkäyttöön liittyviä riskejä tavoilla, joilla he itse ymmärtävät riskin käsitteen. He määrittelevät virikkeellisen ryhmähaastattelun kontekstissa yhdessä muiden nuorten kanssa sen, mitä asioita tai tapahtumia he milloinkin pitävät alkoholinkäytön riskeinä. Riskikäsitteet siis muodostuvat ja muokkaantuvat sosiaalisessa vuorovaikutuksessa nuorten ryhmäkeskustelussa (Sulkunen & Egerer 2009).

Sosiaalisella kontekstilla eli sosiaalisilla suhteilla ja toiminnalla on vaikutusta yksilön mielikuviin, mitkä taas muokkaavat yksilön käyttäytymistä (Sulkunen 2007). Sosiaalinen konteksti vaihtelee tilanteittain sen mukaan, ketkä ovat läsnä tilanteessa ja millaisia valta-asetelmia tilanteeseen liittyy. Mielikuvat ja käsitykset alkoholinkäytön riskeistä vaihtelevat ja muokkaantuvat uudestaan eri tilanteissa, kun sosiaalinen konteksti vaihtelee. Ryhmäkeskusteluissa nuorten tuottamiin riskikäsityksiin siis vaikuttaa haastattelutilanteen sosiaalinen konteksti, mutta myös kulloinkin puheenaiheena olevan juomistilanteen sosiaalinen konteksti. Yhteisten käsitysten tuottaminen alkoholinkäytön riskeistä vaatii ryhmäkeskusteluissa nuorilta monesti neuvotteluja eriävistä mielipiteistä, jotka saattavat johtaa mahdollisesti väittelyyn tai yhteisymmärrykseen. Pidän riskikäsitysten muodostumista tilannesidonnaisena, sillä sosiaalinen konteksti on olennainen tilannetekijä ja se vaikuttaa yksilön käsityksiin (Törrönen & Maunu 2006). Riskin käsite ymmärretään tässä tutkimuksessa sosiaalisessa vuorovaikutuksessa muotoutuvaksi, mutta myös niin, että kulloinkin tilanne vaikuttaa ihmisen riskikäsityksiin. Alkoholinkäyttötilanteella ja sen sosiaalisella kontekstilla on vaikutusta siihen, mitkä asiat ja tapahtumat kulloinkin mielletään alkoholinkäytön riskeiksi.

Tulkitsen ryhmähaastatteluaineistosta riskeiksi asiat, joista nuoret puhuvat kielteisinä alkoholinkäytön seurauksina eli ikävinä tapahtumina, jotka voivat seurata alkoholinkäytöstä. Riskipuhetta analysoidessani otan huomioon, että riskinotolla voi olla myös myönteisiä merkityksiä (Lupton & Tulloch 2002a). Tässä tutkimuksessa keskityn kuitenkin kielteiseen riskinottoon, jota ihmiset usein pyrkivät välttämään (Lupton & Tulloch 2002b). Nuorten puhetapa riskeistä voi vaihdella tilanteittain eli välillä jotakin tapahtumaa pidetään hyvinkin ikävänä ja todennäköisenä alkoholinkäytöstä seuraavana tapahtumana, mutta jossain toisessa yhteydessä samaan tapahtumaan ei suhtauduta yhtä vakavasti. Nuoret itse eivät juuri käytä puheissaan käsitettä riski, vaan he tuovat riskikäsityksensä ilmi puhuessaan esimerkiksi tilanteen turvallisuudesta tai turvattomuudesta, vaarallisuudesta ja mahdollisesti tapahtuvista onnettomuuksista. Nuorten puheesta lausahdukset ”tossa voi sattua pahastikin”, ”voisi olla vielä pahemman näköistäkin” tai ”ei ole kovin järkevää” ovat selvästi tulkittavissa ilmauksiksi heidän suhtautumisestaan puheenaiheena oleviin tapahtumiin, mahdollisiin riskeihin.

3.2 Tutkimuskysymykset

Perehdyn helsinkiläisten yhdeksäsluokkalaisten käsityksiin alkoholinkäytön riskeistä erilaisissa sosiaalisissa juomistilanteissa. Käytän virikkeellisen ryhmähaastattelun menetelmällä kerättyä laadullista aineistoa. Tutkimukseni vastaa osaltaan ongelmattomien nuorten alkoholinkäyttöä tutkivan laadullisen tutkimuksen vähäisyyteen. Tutkimukseen osallistuvat nuoret on poimittu haastateltaviksi tavallisista koululuokista eikä minkään erityispiirteen perusteella. Tämä ei kuitenkaan sulje pois mahdollisuutta, että joillakin ryhmähaastatteluihin osallistuvilla nuorilla olisi päihde-, sosiaalisia tai muita ongelmia.

Kvantitatiiviset tutkimukset tuottavat kiistatta tärkeää tietoa nuorten alkoholinkäytön mitattavista ominaisuuksista kuten kerralla juotavan alkoholin määrästä, juomistiheydestä ja alkoholinkäytön eroista sukupuolten ja ikäluokkien välillä. Tilastot eivät kuitenkaan kerro juomisen merkityksistä ja juomistottumuksista sosiaalisissa tilanteissa ja suomalaisessa kulttuurissa (Tigestedt & Törrönen 2005, 39). Laadullisilla tutkimuksilla voidaan syventää tietoa tutkittavasta asiasta kuten nuorten motiiveista juoda alkoholia tai tyttöjen ja poikien juomatapojen eroista. Erityisen hyvin tutkimus voi tuottaa tietoa nuorten käsityksistä, käyttäytymisestä ja motiiveista, kun annetaan nuorten itse ilmaista omia ajatuksiaan ja kokemuksiaan alkoholinkäytöstä. (Salasuo & Tigerstedt 2007, 19, 25.) Tässä tutkimuksessa nuoret saavat itse määritellä riskin käsitteen ja ilmaista käsityksensä alkoholinkäyttöön liittyvistä riskeistä oman määritelmänsä perusteella. Yhdeksäsluokkalaisten riskikäsitykset perustuvat heidän omiin mielikuviinsa ja kokemuksiinsa ja mahdollisesti myös opittuun tietoon. Myös sosiaalisesti tuotettu yhteisymmärrys ryhmäkeskustelussa tuo oman lisänsä nuorten riskipuheeseen.

Alkoholinjuomistilanteita on olemassa erilaisia, joista Jukka Törrönen ja Antti Maunu (2006) ovat tehneet yhdenlaisen jaottelun. He ovat jaotelleet juomistilanteet niiden sosiokulttuuristen tekijöiden mukaisesti nuorten aikuisten juomispäiväkirjoista. Ei ole syytä olettaa, että yhdeksäsluokkalaisten riskikäsitykset koskisivat vain tiettyä juomistilannetta, vaan myös nuorilla on mielikuvia erilaisista juomistilanteista. Mielenkiintoista onkin tarkastella, vaihtelevatko alkoholinkäyttöön liitetyt riskikäsitykset juomistilanteiden mukaisesti. Käytän vertailukohtana ja analyysin tukena Törrösen ja Maunun juo-

mistilanteiden lajityyppenä, mutta keskityn pääasiassa yhdeksäsluokkalaisten tulkintoihin erilaisista alkoholinkäyttötilanteista. Lähemmin tarkastelen erilaisiin alkoholinkäyttötilanteisiin liitettäviä riskikäsitteitä seuraavien tutkimuskysymysten avulla:

1. Millaista riskipuhetta yhdeksäsluokkalaisten tuottavat virikkeellisen ryhmähaastattelun kontekstissa?
2. Miten sosiaalinen tilanne määrittää nuorten käsityksiä alkoholinkäytön riskeistä?

3.3 Menetelmänä virikkeellinen ryhmähaastattelu

Aineistonkeruumenetelmäksi valikoitui virikkeellinen ryhmähaastattelu. Virikkeellinen ryhmähaastattelu eli Research Analytical Group Interview (RAGI) on tarkoitettu vertailuvan laadullisen tutkimuksen menetelmäksi. RAGI on haastattelumuoto, jossa haastateltaville tarjotaan elokuvavirikkeitä keskustelun pohjaksi. Niillä yritetään minimoida haastattelijan vaikutus haastattelun kulkuun sekä mahdollistaa vertailut ryhmien välillä, koska haastattelun rakenne ja tarjotut virikkeet pysyvät samana jokaisessa haastattelussa. Tässä tutkimuksessa keskustelun virikkeinä käytettiin lyhyitä elokuvakatkelmia, jotka johdattelivat nuoret keskustelemaan nuorten alkoholinkäytöstä. Koska virikkeet ja tukikysymykset antavat aineksia keskusteluun, haastattelijan ei tarvitse juurikaan puuttua siihen. (Sulkunen 2009; Sulkunen & Egerer 2009.)

Tämän tutkimuksen elokuvavirikkeet ovat hyvin lyhyitä katkelmia tai kohtauksia elokuvista, joissa näytetään nuorten alkoholinkäyttöä:

1. Mean Creek (2004)
Pojat ovat veneilemässä. Yksi vanhemmista pojista antaa Samille olutta. Hän ei pidä siitä.
2. Fucking Åmål (1998)
Elin on juhlassa, missä kaikki juovat alkoholia. Elin alkaa voida pahoin ja juoksee oksentamaan.
3. My Summer of Love (2004)
Mona makaa kylpyammeessa polttaen tupakkaa ja juoden olutta.
4. Fjorton suger (2004)
Kaksi tyttöä juo vodkaa. He alkavat laulaa ja tanssia sängyn päällä.

5. Krampack (2000)

Poika ja kolme aikuista keskustelevat illallispöydässä ja juovat viiniä.

6. Eurotrip (2004)

Kolme poikaa juo absinttia diskossa. He humaltuvat ja tanssivat häkissä.

Elokuvakatkelmilla johdatellaan nuoret keskustelemaan erilaisista alkoholinkäyttötilanteista. Katkelmat edustavat erilaisia sosiaalisten kontekstien variaatioita – yksin, nuori aikuisten seurassa, suuret bileet, kahdestaan ja pienessä kaveriporukassa – joissa alkoholia käytetään. Elokuvakatkelmat luovat oivan lähtökohdan nuorten riskikäsitusten tarkastelulle erilaisissa sosiaalisissa konteksteissa. Tukikysymykset taas auttavat keskustelijoita etenemään keskustelussa ja pitäytymään aiheessa. Tukikysymyksillä pyritään myös parantamaan ryhmähaastattelujen vertailtavuutta (Sulkunen & Egerer 2009, 17). Tekemissämme virikkeellisissä ryhmähaastatteluisissa nuorille annettiin seuraavat tukikysymykset:

Ole hyvä ja kuvaile mitä kohtauksessa mielestäsi tapahtuu ja millaisia ovat siinä esiintyvät henkilöt?

Mitä olisi voinut tapahtua aiemmin?

Mitä tapahtuu välittömästi tämän jälkeen?

Millaisia henkilöt ovat kymmenen vuoden kuluttua?

Voisiko tämä tapahtua tosielämässä?

Tutkijoina emme siis osallistuneet ryhmäkeskusteluihin, vaan pysyttelimme taka-alalla ja huolehdimme haastattelutilanteiden käytännön järjestelyistä. Näin vaativan aineistonkeruun toteuttamisen ja laajan aineiston käyttämisen pro gradu -tutkimuksessa mahdollisti yhteistyö Helsingin yliopiston sosiaalitieteiden laitoksella tehtävän Anu Kataisen tutkimusprojektin ”Nuorten alkoholimielikuvat – suomalais-italialainen ja alueellinen vertailu” kanssa.

Ryhmähaastattelu on muodollinen keskustelutilaisuus, joka on olemassa ainoastaan haastattelijan luomana. Tilanne ei siis voisi olla olemassa ilman tutkimusta eikä sitä voida toistaa samanlaisena uudestaan. Näistä seikoista huolimatta ryhmähaastattelulla

tavoitetaan kaikista parhaiten luonnollinen keskusteluilmapiiri verrattuna muihin aineistonkeruumenetelmiin. (Heikkilä 2008.) Virikkeellisellä ryhmähaastattelulla, jossa tutkijan vaikutus haastatteluun on minimoitu, päästään vielä lähemmäksi luonnollista keskustelutilannetta kuin tavallisella ryhmähaastattelulla. Tutkimuksessani selvitän nuorten omia käsityksiä alkoholinkäytön riskeistä ja nuorten itse tuottama keskustelu on tähän tarkoitukseen oivallista tutkimusmateriaalia. Nuoret itse osaavat ilmaista parhaiten alkoholimielikuviaan ja riskikäsityksiään. Tutkija on haastattelutilanteessa toki koko ajan läsnä, joten keskustelu tuskin vastaa nuorten keskinäistä puhetta aiheesta vapaa-ajallaan.

Ryhmähaastattelussa on kuitenkin paljon ongelmia, jotka tutkijan täytyy tiedostaa ja ottaa huomioon analyysissa. Esimerkiksi ryhmän vuorovaikutus sanelee pitkälti sen, millainen keskustelukulttuuri haastattelutilanteessa muodostuu haastateltavien välille. Joistakin asioista haastateltavan voi olla helpompi puhua ryhmässä, koska ryhmältä voi saada tukea ja rohkaisua omille mielipiteilleen. Toisaalta ryhmän läsnäolo voi aiheuttaa myös sen, että joistakin arkaluontoisista asioista vaietaan. Tähän voi olla syynä se, että yhden haastateltavan mielipide eroaa muun ryhmän mielipiteestä eikä hän siksi uskalla tai halua tuoda sitä esiin. Jotkut asiat saatetaan jättää sanomatta, jotta niillä ei loukkaisi toisia ryhmäläisiä. (Heikkilä 2008.)

RAGI-menetelmässä on hyviä ja huonoja puolia, mutta uskon nuorten keskustelevan alkoholiaiheesta hiukan rennommin ja vapautuneemmin ryhmäkeskustelussa kuin yksilöhaastattelussa. Tutkija todennäköisesti edustaa nuorille aikuista, jonka kuullen tulee osoittaa kuuliaisuutta ja kunnollisuutta. Haastattelutilanteen alussa korostimme aina keskustelun luottamuksellisuutta ja pyrimme käytöksellämme luomaan vapautuneen ilmapiirin. Toivon, että nuoret osasivat tehdä eron tutkijan ja opettajan tai vanhemman välille, ja että he pystyivät puhumaan heille itselleen mahdollisesti arkaluontoisesta aiheesta, alkoholista, edes hieman vapautuneemmin kuin luokassa tai kotona.

3.4 Aineisto

Aineisto koostuu 15 virikkeellisen ryhmähaastattelun menetelmällä tehdyistä ryhmäkeskusteluista, joihin osallistui yhteensä 76 nuorta, joista 40 oli tyttöjä ja 36 poikia. Ai-

neisto on kerätty helsinkiläisissä peruskouluissa yhteistyössä Helsingin yliopiston sosi-
aalitieteiden laitoksen tutkimusprojektin ”Nuorten alkoholimielikuvat – suomalais-
italialainen ja alueellinen vertailu” kanssa. Kaikki haastateltavat olivat yhdeksäsluokka-
laisia ja useimmiten samalta luokalta. Joissakin haastatteluissa oli oppilaita kahdelta eri
luokalta, jotta ryhmäkoko saatiin tarkoituksenmukaiseksi, 3-6 oppilasta. Haastattelusta
riippuen ryhmäkoko tuntui pieneltä tai sopivalta, mutta useimmiten nuoria osallistui
riittävästi keskustelun toteuttamiseksi. Toisinaan ryhmähaastatteluihin osallistuvia nuo-
ria saapui paikalle ennakkotietoja vähemmän, jolloin ryhmäkoko saattoi kutistua kol-
meen. Toiveena oli toteuttaa ryhmäkeskustelut kuuden hengen ryhmissä, mikä on todet-
tu olevan sopiva osallistujamäärä ryhmähaastattelussa (Morgan 1997, 43). Yhtä tyttö-
ryhmää lukuun ottamatta haastatteluryhmät olivat sekaryhmiä.

3.4.1 Aineiston keruu ja käsittely

Haastattelut tehtiin joulukuun 2010 ja maaliskuun 2011 välisenä aikana. Ryhmähaastat-
teluihin osallistuneet oppilaat rekrytoitiin kouluista rehtoreiden kautta. Tutkimusluvat
haettiin Helsingin opetusvirastolta, koulujen rehtoreilta sekä tutkimukseen osallistunei-
den oppilaiden vanhemmilta (Katainen 2010, 2-3). Anu Katainen kävi esittelemässä
haastatteluprosessin ja sopimassa käytännön järjestelyistä kouluilla. Opettajat tai rehto-
rit jakoivat yhdeksäsluokkalaisille tiedotteen virikkeellisestä ryhmähaastattelusta ja
haastatteluihin osallistuneet oppilaat palauttivat vanhempien allekirjoittaman lupalapun
kouluun. Haastattelut järjestettiin oppituntien aikana tyhjässä luokahuoneessa tai ko-
koushuoneessa ja ne kestivät keskimäärin 40 minuuttia.

Jätin omasta tutkimusaineistostani pois kolme haastattelua, koska ne poikkesivat muista
ryhmähaastatteluista. Kaiken kaikkiaan haastatteluita tehtiin 18 yhteensä kuudessa eri
koulussa. Yhdessä analyysin ulkopuolelle jätetyssä haastattelussa videoprojektori lakka-
si toimimasta kesken haastattelun. Loput elokuvakatkkelmat tässä haastattelussa näytet-
tiin nuorille kannettavan tietokoneen pieneltä näytöltä. Teknisen vian vuoksi haastatte-
luasetelma hiukan poikkeaa muista haastattelutilanteista. Kahdessa muussa pois jätetys-
sä ryhmähaastattelussa ryhmäkeskusteluun osallistui ainoastaan kaksi nuorta. Vaikka
haastattelutilanteessa oli läsnä enemmän nuoria, vain kaksi heistä puhui haastattelun

aikana. Kahden ihmisen vuoropuhelu ei aivan vastaa virikkeellisellä ryhmähaastattelulla tavoiteltavaa ryhmäkeskustelua, joten jätin nämä haastattelut huomiotta analyysissa.

Haastattelutilanteessa osallistujat ohjattiin istumaan pöydän ääreen numeroiduille paikoille. Heille jaettiin lyhyt tiedote haastattelusta ja sen taustoista sekä tukikysymykset keskustelun avuksi. Haastattelut tallennettiin kahdella äänityslaitteella litterointia varten. Kaksi ensimmäistä haastattelua myös videoitiin, mutta litteroinnin yhteydessä videointi todettiin tarpeettomaksi. Litterointi onnistui pelkästään äänityksen ja muistiinpanojen avulla. Muita haastatteluja ei videoitu, koska useimmiten kamera lisää haastatteluun osallistuvien jännittyneisyyttä (Eskola & Suoranta 1998, 99). Haastateltaville näytettiin keskustelujen virikkeiksi kuusi hyvin lyhyttä elokuvakatkelmaa (liite 1), joissa näytetään nuorten alkoholinkäyttöä erilaisissa tilanteissa. Elokuvakatkelmat on valittu UHACC (University of Helsinki Addiction Clip Collection) filmiarkistosta Anu Kataisen tutkimusprojektia varten, mutta ne ovat täysin käyttökelpoisia myös tämän tutkimuksen tutkimusasetelman näkökulmasta. Katkelmat on valittu siten, että ne edustavat nuorten alkoholinkäyttöä erilaisissa sosiaalisissa tilanteissa. Nuoret keskustelivat jokaisen elokuvakatkelman jälkeen keskenään katkelman herättämistä ajatuksista ja vastasivat keskustellen tukikysymyksiin. Haastattelutilanteen lopuksi nuoret täyttivät taustatietolomakkeen, jossa kysyttiin heidän alkoholinkäyttökokemuksiaan ja tietoja heidän sosioekonomisesta taustastaan. Tässä tutkimuksessa en hyödynnä taustatietolomakkeilla kerättyjä tietoja.

Litteroin ryhmähaastattelut suunnilleen sanatarkasti. Jätin litteroidessa pois täytesanoja ja täydensin puhekielisiä sanoja yleiskieliseen muotoon, jotta tekstiä olisi helpompi lukea. Puhujatunnisteet sain kohdalleen haastattelutilanteessa tekemieni muistiinpanojeni avulla. Käytin litteroinnissa seuraavia merkintöjä:

T = tyttö
P = poika
1-6 = haastateltavien numerot
? = tunnistamaton puhuja
AK = Anu Katainen
(...) = puheesta ei ole saatu selvää

Litteroitua aineistoa oli 237 sivua. Koodasin litteroidun aineiston Atlas.ti –ohjelmalla. Käytin kahdeksaa yläteemaa, joiden jokaisen alla oli 4-13 alateemaa (liite 2).

3.4.2 Tutkimuksen eettiset näkökohdat

Nuoret ja lapset tutkimuskohteina ovat erityisen haavoittuvaisia, joten heitä tutkiessa täytyy korostaa vapaaehtoisuuden periaatetta (Kuula 2006, 150-153). Virikkeellisiin ryhmähaastatteluihin osallistuvat nuoret saivat tiedotteen haastattelusta ja tutkimukseen osallistumisen vapaaehtoisuudesta. Vaikka nuoret saivat vanhemmiltaan luvan osallistua tutkimukseen, heillä itsellään oli oikeus kieltäytyä ryhmähaastattelutilanteesta (Kuula 2006, 148, 151-153). Koulu tutkimusympäristönä voi kuitenkin luoda nuorelle paineen osallistua tutkimukseen. Ennen haastattelutilannetta nuori oli antanut rehtorille alustavan suostumuksensa haastatteluun osallistumisesta, joten haastattelusta perääntyminen itse haastattelutilanteessa tuskin olisi ollut nuorelle helppoa sosiaalisen paineen vuoksi.

Käytännössä vapaaehtoisuuden periaate toteutui siten, että nuori saattoi olla osallistumatta ryhmäkeskusteluun pysyttelemällä hiljaa haastattelutilanteen ajan. Me tutkijat emme painostaneet ketään nuorta puhumaan, vaan annoimme keskustelun edetä nuorten ehdoilla. Osassa haastatteluista yksi tai useampi nuori jättäytyi keskustelun ulkopuolelle, vaikka oli läsnä haastattelutilanteessa.

Tutkimukseen osallistuvilta oppilailta ei kerätty henkilötietoja. Yksittäisiä henkilöitä ei voida tunnistaa tekstistä tai sitaateista. Ääni- ja videotallenteet tuhoataan litteroinnin jälkeen ja litteroidut haastattelut säilytetään salasanasuojatuilla tietokoneilla. Litteroinnit tuhoataan Anu Kataisen tutkimuksen loputtua viimeistään keväällä 2013. (Katainen 2010, 3.)

3.4.3 Koulu kontekstina

Haastattelujen käytännön järjestelyiden näkökulmasta oli helppoa, että virikkeelliset ryhmähaastattelut tehtiin kouluissa oppituntien aikana. Kouluista löytyi helposti sopiva tila haastattelua varten ja oppilaiden oli helppoa osallistua haastatteluun koulupäivän

aikana. Oppilaat yleensä osallistuivat haastatteluun mielellään, koska he pääsivät silloin pois oppitunnilta. Joissakin tapauksissa yhdeksäsluokkalaisilla oli haastattelun aikana niin mieluisa tunti, että heitä oli vaikeaa motivoida haastateltavaksi. Yhden haastattelun ajankohtaa siirsimme tuntia myöhemmäksi, koska englannin tunnin aikana moni oppilas tuli mielellään haastateltavaksi, mutta sitä edeltävän opintojen ohjaus -tunnin aikana oppilaat mieluummin osallistuivat tunnille kuin haastatteluun. Kouluympäristö myös asetti rajoitteita haastatteluiden tekemiseen. Esimerkiksi suunnitelmasta poiketen yksi haastattelu peruuntui, koska oppilaat pääsivät sinä päivänä aikaisemmin koulusta abiturienttien penkinpainaajien vuoksi. Penkkaripäivänä teimme yhden haastattelun, mutta erikoinen koulupäivä aiheutti selvästi levottomuutta oppilaissa, mikä näkyi myös haastattelutilanteessa. Nuoret eivät jaksaneet paneutua keskusteluun ja kiirehtivät haastatteluun, jotta pääsisivät lähtemään kotiin.

Tutkijoina pyrimme luomaan haastattelutilanteeseen rennon ja vapautuneen ilmapiirin juttelemalla nuorten kanssa aluksi arkipäiväisistä ja ajankohtaisista asioista. Yritimme tehdä eron haastattelutilanteen ja oppitunnin välille kehottamalla nuoria keskustelemaan vapaasti keskenään ja olla välittämättä tutkijoiden läsnäolosta. Opettajat eivät olleet läsnä haastattelutilanteissa. Asettauduimme haastattelutilanteessa huoneen laidolle mahdollisimman huomaamattomiin siten, että nuorilla ei olisi meihin suoraa katsekontaktia. Käytännössä nuoret tiedostivat läsnäolomme koko ajan, koska minä kirjoitin muistiinpanoja nuorten puheenvuoroista ja Anu esitti haastateltaville välillä tarkentavia kysymyksiä. Muuten emme puuttuneet nuorten keskusteluun mitenkään, vaan annoimme heidän määrätä keskustelun tahdin ja luonteen. RAGI-menetelmän tarkoituksenaan on minimoida tutkijan vaikutus ja antaa tilaa osallistujien keskinäiselle vuorovaikutukselle (Sulkunen & Egerer 2009). Kuitenkin aineiston vertailtavuuden parantamiseksi huolehdimme, että osallistujat vastaavat kaikkiin annettuihin tukikysymyksiin keskustelunsa aikana.

Nuorten keskustelu poikkesi heidän puhetavastaan oppitunnilla, joissa yleensä pyritään häiriöttömään yhteistoimintaan (Tolonen 2001, 94). Haastattelutilanteessa nuoret sen sijaan käyttivät puheessaan kiro sanoja, he puhuivat toistensa päälle ja jotkut kommentoivat kärkeästi toisten puheenvuoroja. Jotkut nuoret myös löhöivät tai keikkuivat

tuoleilla, istuivat takki päällä ja poistuivat paikaltaan kesken keskustelun. Moniin tilanteisiin opettaja olisi varmasti puuttunut oppitunnin aikana säilyttääkseen järjestyksen ja työskentelyrauhan (Tolonen 2001, 93-94). Haastattelutilanteessa nuorilla kuitenkin oli lupa käyttäytyä vapaammin kuin yleensä koulussa, mutta siitä huolimatta tilanteet pysyivät aina hallittuina. Tutkijoina emme puuttuneet kertaakaan nuorten käytökseen, eikä kurinpitotoimille ollut tarvetta. Koulun käyttäytymisnormeista poikkeavasta käytöksestä huolimatta nuoret eivät päässeet täysin irti koulumaailmasta haastattelun aikana. Kaiken kaikkiaan aika harva nuori uskaltautui kertomaan omista tai kavereidensa juomiskokemuksista, vaikka tilanteen luottamuksellisuutta korostettiin ennen haastattelun alkua. Toisaalta RAGI-menetelmä mahdollistaa keskustelun aiheesta yleisellä tasolla ja mielikuvista ammentaen, joten osallistujan ei tarvitse kertoa omista kokemuksistaan (Sulkunen & Egerer 2009). Useat nuoret pitäytyivät hyvin asiallisina keskustelussaan ja vastasivat kaavamaisesti tukikysymyksiin jokaisen katkelman jälkeen. Joskus tilanteet vaikuttivat lähinnä annettujen tehtävien suorittamiselta, kun nuoret vastasivat nopeasti ja lyhyesti tukikysymyksiin ja pyysivät sitten seuraavaa katkelmaa nähtäväksi. Koulussa oppilailla on monesti toive päästä aikaisemmin pois tunnilta ja tehtävistä ripeästi suoriutuminen antaa siihen yleensä paremmat mahdollisuudet (Tolonen 2001, 84).

3.4.4 Haastatteluryhmän keskinäinen vuorovaikutus

Haastatteluryhmän keskustelu eteni yleensä sujuvasti silloin, kun joku ryhmästä otti vetovastuun keskustelusta. Tämä henkilö esitti muille tukikysymyksiä ja usein vastasi niihin itsekin, sekä kannusti muita esittämään mielipiteitään. Jakob Demantin ja Margaretha Järvisen kokemusten mukaan ryhmähaastattelussa vetovastuun keskustelusta ottaa joku osallistujista, joka myös dominoi ryhmän keskustelua. Heidän tutkimuksessaan keskustelua johtava osallistuja oli lähes poikkeuksetta tyttö ja ryhmän kokenein alkoholinkäyttäjä. Haastatteluryhmän roolijaosta ei kuitenkaan voida tehdä johtopäätöksiä, millainen osallistujien todellinen asema on kaveripiirissään. Kokeneelle alkoholinkäyttäjälle vetovastuun ottaminen keskustelussa saattoi tuntua luonnolliselta, koska ryhmähaastattelussa käsiteltiin nimenomaan nuorten alkoholinkäyttöön liittyviä teemoja. (Demant & Järvinen 2006, 590, 593, 599.) Tämän tutkimuksen ryhmähaastatteluissa ei sen sijaan ollut havaittavissa selkeää dominointia. Kukaan osallistuja ei yleensä pyrki-

nyt dominoimaan keskustelua ja yleensä kaikille halukkaille annettiin puheenvuoro. En myöskään voi todeta oman aineiston perusteella, että keskustelusta vetovastuun ottanut nuori olisi ollut ryhmän kokenein alkoholinkäyttäjä.

Joissakin haastatteluissa nuorten keskustelu oli todella lyhytsanaista ja välillä huoneeseen laskeutui painostava hiljaisuus, kun keskustelu ei ottanut edetäkseen. Toiset keskustelut taas kulkivat omalla painollaan naurun siivittäminä. Pohdin Anun kanssa monesti, vaikuttaako meidän käytöksemme haastattelutilanteen alussa itse keskustelun sujumiseen. Pyrimme antamaan jokaisessa haastattelussa samanlaiset ohjeet nuorille ja olemaan heitä kohtaan innostavia ja kannustavia. Väistämättä haastattelujen edetessä oma jännitykseni väheni ja haastattelutilanteiden valmistelut rutinoituivat, mikä varmasti vaikutti omaan olemukseeni haastattelutilanteessa. Joka tapauksessa päädyin Anun kanssa siihen tulokseen, että eniten keskustelun sujumiseen vaikutti haastatteluryhmän sisäinen dynamiikka. Silloin keskustelu onnistui parhaiten, kun nuoret tunsivat toisensa ja ainakin osa heistä oli kavereita keskenään. Ohjeistuksella ja haastattelutilalla saattoi myös olla vaikutusta haastattelun onnistumiseen, mutta se oli huomattavasti vähäisempi kuin ryhmädynamiikan vaikutus. Vaikka ohjeet pyrittiin antamaan aina samalla tavalla, tutkijoiden innostuneisuudella tai väsymyksellä ja sanavalinnoilla saattoi olla merkitystä etenkin siihen, miten oppituntimainen haastattelutilanteesta muodostui. Mahdollisesti jo ensivaikutelma määritteli, millä tavoin yhdeksäsluokkalaiset suhtautuivat tutkijoihin: rinnastettiinkö tutkijat opettajiin, muihin koulun aikuisiin vai pidettiinkö heidät täysin erillään koulumaailmasta. Oppilaat saattoivat mieltää haastattelun oppitunniksi helpommin, kun haastattelu tehtiin luokassa. Oppilaiden näkökulmasta kokoushuone on koulussa epävirallinen tila, joten haastateltavat mahdollisesti pääsivät helpommin irti opettaja-oppilas -roolijaosta silloin, kun haastattelu tehtiin tämän tyyppisessä tilassa.

3.4.5 Aineiston analyysi

Erottelin koodausvaiheessa Atlas.ti -ohjelmalla litteroiduista ryhmäkeskusteluista riskipuheen, jota analysoin tarkemmin (ks. koodilista, liite 2). Riskipuheeksi tulkitin sellaisen keskustelun ja ilmaukset, joissa nuoret puhuvat alkoholinkäytöstä mahdollisesti aiheutuvista tapahtumista tai asioista. Otin analyysiin mukaan sekä alkoholinkäytön

ikävät seuraukset kuin sellaiset seuraukset, joihin nuoret suhtautuivat neutraalisti. Aineistosta löytyi myös joitakin myönteisiä ilmauksia alkoholinkäytön seurauksista, mutta analyysissä keskityn pääasiassa alkoholinkäytön kielteisiin seurauksiin, riskeihin.

Ryhmäkeskusteluista jäi paljon mielenkiintoista aineistoa analyysin ulkopuolelle, sillä yhdeksäsluokkalaisten ryhmäkeskustelut ovat todella rikasta tutkimusmateriaalia. Luin aineistoa elokuvakatkelmittain, jotta sain käsityksen, millaisen keskustelukirjon kukin elokuvakatkelma herätti. Vaikka ryhmähaastattelutilanteet olivat keskenään erilaisia siinä suhteessa, että kunkin ryhmän keskustelu kulki omalla tyylillään ja omassa rytmisään – osa hyvin sujuvasti ja osa taas erittäin tahmeasti – ryhmäkeskusteluista löytyi yllättävän paljon yhteneväisyyksiä. Elokuvakatkemat herättivät monessa ryhmässä samankaltaisia mielikuvia ja tulkintoja, joten vertailtavuutensa puolesta ryhmähaastattelut RAGI-menetelmällä ovat onnistuneita. Yhteensä 15 ryhmäkeskustelua on niin suuri aineisto, että kohtalaisen rajatun riskiteeman kohdalla kylläntyneisyys saavutettiin jo kymmenessä keskustelussa. Luinkin analyysivaiheissa kymmenen ensimmäiseksi koodaamaani keskustelua tarkemmin ja viisi viimeistä lähinnä tarkastaakseni, ettei aineistosta löydy ristiriitoja tai uusia tulkintoja. Välillä poimin viidestä viimeisestä ryhmähaastattelusta lisää aineksia analyysiin, joten koko 15 ryhmäkeskustelun aineisto kuitenkin tuntui tarpeelliselta käsitellä jollain tasolla analyysin jokaisessa vaiheessa.

Vertasin sekä elokuvakatkelmien juomistilanteita että nuorten kuvailemia juomistilanteita Törrösen ja Maunun (2006) juomistilanteiden lajityyppeihin. Lajityypit tuntuivat sopivan hyvin vertailupohjaksi nuorten omiin kuvauksiin juomistilanteista että nuorten puheeseen alkoholinkäytön riskeistä. Yritin luokitella nuorten keskustelusta erotetut alkoholinkäyttöön liittyvät riskit teemoihin, mutta teemoittelu ei oikein luonnistunut. Tekemäni luokittelu oli kankea eikä oikein tuonut esiin riskikäsitteiden päällekkäisyyttä ja limittäisyyttä. Luovuin riskiluokittelusta, joten kuvailen nuorten käsityksiä alkoholinkäytön riskeistä vain yhden otsikon alla. Ryhmittelen riski-ilmauksia hiukan esimerkiksi sosiaalisiin riskeihin ja fyysisiin seurauksiin.

Analyysin viimeisessä vaiheessa lähiluin koodattua aineistoa juomistilanteiden sosiaalisen kontekstin näkökulmasta ja tarkastelin, millaisista alkoholinkäytön riskeistä nuoret

ovat puhuneet erilaisista juomistilanteista keskusteltaessa. Tarkastelutavaksi otin vastaakohtaparit, jotka valitsin elokuvakatkelmissa esiintyvien sosiaalisten kontekstien perusteella. Vastakohtapareiksi valikoituivat yksin ja seurassa, vanhempien seurassa ja kaverien kanssa sekä kaksistaan ja suuressa porukassa. Vertasin, miten nuorten riskikäsitukset alkoholinkäyttöön liittyen eroavat näissä sosiaaliselta kontekstiltään vastakkaisissa juomistilanteissa.

4 RISKIKÄSITYKSET, JUOMISTILANTEET JA NIIDEN VÄLISET SUHTEET

Lähden aineiston analyysissä liikkeelle erilaisista juomistilanteista. Niin nuorilla kuin aikuisilla on monenlaisia tapoja juoda alkoholia ja kulloinkin valittuun juomatapaan vaikuttaa ainakin tilanne, jossa alkoholia nautitaan. Nuorten aikuisten käsitykset erilaisista juomistilanteista Törrösen ja Maunun (2006) lajityyppi- jaottelussa voidaan rinnastaa virikkeellisissä ryhmähaastattelussa nuorille näytettyihin elokuvakatkelmiin. Ryhmäkeskusteluissa nuoret eivät kuitenkaan tulkitse elokuvakatkelmien juomistilanteita aivan yhtäläisesti nuorten aikuisten tapaan, mutta yhdeksäsluokkalaisten tulkinnat juomistilanteista ovat monipuoliset ja hahmotettavissa Törrösen ja Maunun lajityyppien mukaan.

4.1 Elokvakatkemat ja juomistilanteiden lajityypit

Jukka Törrönen ja Antti Maunu (2006) ovat luoneet yhden jaottelun juomistilanteiden lajityypeistä. Jaottelu perustuu juomistilanteiden sosiokulttuurisiin tekijöihin kuten juomisen motiiveihin ja tapahtumakulkuun. Törrönen ja Maunu ovat tunnistaneet viisi erilaista juomistilanteiden lajityyppiä nuorten aikuisten juomispäiväkirjoista. Lajityypeistä kaksi, istuskelu ja ruokajuominen kuvaavat ei-humalahakuista juomista. Istuskelu tarkoittaa yhden tai kahden alkoholiannoksen nauttimista kotona tai baarissa. Se on arkinen tilanne, joka ei vaadi etukäteisvalmisteluja ja istuskelu on yleensä lyhytkestoista. (Törrönen & Maunu 2006, 505, 510.) Antti Maunu ja Jenni Simonen (2010) ovat lisänneet lajityyppihin vielä kolmannen ei-humalahakuisen lajityypin, puuhajuomisen.

Puuhajuominen tarkoittaa muun tekemisen kuten veneilyn, ruoanlaiton tai pihatöiden lomassa tapahtuvaa alkoholijuomien nauttimista. (Maunu & Simonen 2010, 90.)

Törrösen ja Maunun jaottelussa humalahakuisen juomisen lajityyppejä on kolme, bilettäminen, karnevaali ja yksilöllinen juominen. Bilettäminen yleensä alkaa etkoilla jonkun kotona ja illan kuluessa bilettäjät siirtyvät ravintolaan tai kaupungille. Se on seurallista yhdessäoloa ja hauskanpitoa porukassa, mutta humalahakuisesta juomisesta huolimatta bilettäminen on tiukasti säädeltyä. Bilettäjien on tarkkailtava humalatilansa, jotta he mukautuvat ryhmän juomistahtiin. Bilettämisessä ei ole sopivaa juoda liian vähän tai liian paljon. (Törrönen & Maunu 2006, 506-508.) Istuskelu, ruokajuominen ja puuhajuominen voivat muuttua ei-humalahakuisesta juomisesta humalahakuiseksi bilettämisiksi, jos ne jatkuvat pidempään ja saavat bilettämiselle ominaisia tunnuspiirteitä (Maunu & Simonen 2010, 90). Karnevaalin lajityypissä juominen voi alkaa aiemmin kuin bilettämisessä eli jo aamulla, juominen on runsaampaa ja pitkäkestoista. Tyypillisesti karnevalistista juomista esiintyy festareilla, mökkireissuilla ja monipäiväisinä juhla-ajankohtina kuten vappuna ja juhannuksena eli selkeästi arjesta erotettuna. Yksilöllinen juominen taas toteutuu bilettäminen tai karnevaalin yhteydessä, mutta se ei ole säädeltyä. Yksilöllinen juominen voi alkaa ja loppua yksin tai seurassa, mutta sitä ohjaavat itsekkäät motiivit. Yksilöllisesti juova käyttää alkoholia välineenä saavuttaakseen omia päämääriään kuten löytääkseen yhden illan seuraa, saadakseen huomiota tai torjuakseen depressiota. (Törrönen & Maunu 2006, 508-510.)

Törrösen ja Maunun analyysi tukee käsitystä, että juomisen tyyli ja tapa ovat tilannesidonnaisia. Juominen on tilanteisesti säädeltyä kaikissa juomisen lajityypeissä, paitsi yksilöllisessä juomisessa. Juomistilanteessa valittu lajityyppi asettaa tilanteeseen osallistujille odotuksia ja rajoituksia juomiseen käytettävästä ajasta, humalan asteesta, juomisen syistä ja seurauksista sekä sosiaalisuuden luonteesta. (Törrönen ja Maunu 2006, 512.) Käytän Törrösen ja Maunun luomia juomistilanteiden lajityyppejä tukena aineiston analyysissa. Alun perin lajityypit on tunnistettu nuorten aikuisten juomispäiväkirjoista, joten ne eivät aivan sellaisenaan sovellu yhteen 15-vuotiaiden mielikuviin alkoholinkäytöstä. Juomistilanteiden lajityypit ovat kuitenkin hyvä vertailukohta tarkasteltaessa 15-vuotiaiden mielikuvia erilaisista sosiaalisista juomistilanteista.

Ryhmähaastatteluissa näytetyt elokuvakatkelmet voidaan yhdistää luontevasti Törrösen, Maunun ja Simosen juomistilanteiden lajityyppeihin (taulukot 1 ja 2). Taulukkoon 1 on koottu ei-humalahakuisten juomistilanteiden lajityypit kuvauksineen sekä se, miten nuoret aikuiset ovat Törrösen ja Maunun aineistossa suhtautuneet kuhunkin juomistilanteeseen. Taulukossa 2 taas ovat humalahakuisten juomistilanteiden lajityyppien kuvaukset. Taulukoiden viimeisessä sarakkeessa on mainittu elokuvakatkelmet, jotka sopivat kyseiseen juomistilanteen lajityyppiin.

Taulukko 1. Ei-humalahakuisten juomistilanteiden lajityypit suhteessa virikkeellisen ryhmähaastattelun elokuvakatkelmiin.

Juomistilanteen lajityyppi	Lajityypin kuvaus	Nuorten aikuisten suhtautuminen lajityyppiin	Elokuvakatkelmä
Istuskelu	Ei-humalahakuinen. Yhden tai kahden alkoholianoksen rentouttava nauttiminen kotona, terassilla, baarissa tai vaikka puistossa piknikillä. Suhteellisen lyhytkestoinen irtiotto arjesta. Voi toteutua spontaanisti ja mihin aikaan päivästä tahansa. Juomistilanteista arkisin.	Istuskeluun ei liity suuria ongelmia eikä jännitteitä. Luontevaa sekä miehille että naisille. Ongelmallisinta istuskelussa on se, että ilta saattaa venyä ja istuskelu muuttua bilettämiseksi.	My Summer of Love
Ruokajuominen	Ei-humalahakuinen. Kotona tai ravintolassa juominen ruokailun aikana ja sen jälkeen. Toteutuu erityisesti illallisen yhteydessä. Noudattaa ritualistisen ruokailun perinteisiä tapoja. Voi toteutua lyhytkestoisena vain ruokailun ajan tai voi alkaa alkudrinkeistä ja jatkua yömyssyyn asti. Viikonloppuna ruokajuominen saattaa yhdistyä bilettämiseen.	Luontevaa sekä miehille että naisille. Ongelmattomin juomistilanne, koska ruokailun katsotaan rytmittävän ja säätelevän juomista.	Krampack
Puuhajuominen	Ei-humalahakuinen. Ruoanlaiton, veneilyn, puutarhatöiden tai muun tekemisen lomassa siemäily. Suhteellisen lyhytkestoinen juomistilanne.		Mean Creek

Taulukko 2. Humalahakuisten juomistilanteiden lajityypit suhteessa virikkeellisen ryhmähaastattelun elokuvakatkelmiin

Juomistilanteen lajityyppi	Lajityypin kuvaus	Nuorten aikuisten suhtautuminen lajityyppiin	Elokuvakatkemat
Bilettäminen	Humalahakuinen. Tapahtumapaikkana koti tai ravintola. Toteutuu viikonloppuisin, arkipyhien aattona ja lomalla. Bilettäminen motivoidaan jotenkin, mutta motiiviksi kelpaa lähes mikä tahansa. Noudattaa säännön-mukaista rakennetta: aloittelu, päätapahtumat, paluu. Humala on säädeltyä, joten yksilö mukautuu ryhmän juomistahtiin.	Molemmille sukupuolille bilettämisen motiivit ovat samat ja he noudattavat bilettämisen rakennetta. Naiset keskittyvät illan tunnelmaan ja puitteisiin selvästi enemmän kuin miehet. Miehet taas kiinnittävät huomiota illan tapahtumiin ja toimintaan. Humalahakuisten juomistilanteiden ongelmattomin perustilanne.	Fucking Åmål Fjorton suger Eurotrip
Karnevaali	Humalahakuinen. Tapahtuu arjesta erotetussa ympäristössä (mökillä, laivala, lomakohteessa, festarialueella, juhlaa varten järjestetyssä tilassa). Vappuna, juhannuksena ja uutena vuotena karnevalistista juomista voi tapahtua myös kotona tai ravintolassa. Edellyttää erityistä motivointia kuten juhlapyyhää tai festivaaliin verrattavaa tapahtumaa (mökkireissu, risteily, lomamatka). Juomistilanteista kauimpana arjesta. Pitkäkestoista ja usein runsasta juomista.	Naiset häpeävät kehon kontrollin menettämistä (oksentaminen ja örveltäminen), joka seuraa runsaasta juomisesta. Kontrollin menettäminen antaa naisille aihetta itsesyytökseen. Miehet taas kokevat morkkista krapulaan kuuluvasta fyysisestä ja psyykkisestä pahoinvoinnista, mutta eivät häpeä kontrollin menettämisestä humalassa.	
Yksilöllinen juominen	Humalahakuinen. Yksilöllinen motivointi (depression torjuminen, seuranhaku, huomionhaku). Tapahtuu yksin tai seurassa. Voi toteutua bilettämisen tai karnevaalin rinnalla, mutta voi myös irtautua seurasta.	Aiheuttaa helposti morkkista. Miehillä yksilöllinen juominen päämäärähakuisempaa kuin naisilla. Miesten tavoitteena on usein yhden illan seuran, seurustelukumppanin tai paremman meiningin löytäminen. Naisilla yksilöllinen juominen toteutuu hetkittäisinä tunnelmointeina, joiden ei välttämättä odoteta johtavan mihinkään.	

Lyhyessä katkelmassa elokuvasta *My Summer of Love* tyttö makaa kylpyammeessa polttaen tupakkaa ja juoden olutta. Katkelma kuvaa tilannetta, jossa nuori juo yksin alkoholia. Tilanne on rauhallinen ja seesteinen, tyttö keskittyy vain itseensä ja olemiseensa. Katkelman jälkeen käytävässä ryhmäkeskustelussa oletettavasti otetaan kantaa nuoren juomiseen yksinään rentoutumistarkoituksessa. Kylpyamme on erikoinen paikka oluen juomiselle, joten katkelman kohtauksessa rikotaan juomisen totuttuja normeja. Kohtauksen juomistilanne vastaa juomistilanteiden lajityypeistä istuskelua, eli yhden tai kahden juoman nauttimista itsekseen tai seurassa ilman humaltumistarkoitusta (taulukko 1). Kylvyssä oluen nauttiminen vastaa myös suomalaisen juomiskulttuuriin kuuluvaa saunaoluen nauttimista.

Eteläeurooppalainen illallinen viineinen on keskiössä katkelmassa elokuvasta *Krampack*. Kohtauksessa kolme aikuista ja nuori poika keskustelevat ruokapöydässä ja pojalle kaadetaan viiniä. Alkoholi on ruokajuoman asemassa. Kohtauksen juomistilannetta voidaan kuvata ruokajuomisen lajityypillä (taulukko 1), eli henkilöt nauttivat lasillisen viiniä ruoan yhteydessä ja mahdollisesti toisen ruokailun jälkeen. Ruokajuominen ei ole humalahakuista juomista. Katkelman on tarkoitus herättää keskustelua maltillisesta alkoholin juomisesta tilanteessa, jossa nuoret juovat aikuisten seurassa ja päinvastoin.

Pojat ovat veneilemässä katkelmassa elokuvasta *Mean Creek*. Heillä on mukanaan olutta ja yksi vanhemmista pojista tarjoaa olutta nuorimmalle pojalle. Hän ottaa oluen, mutta näyttää siltä, ettei hän pidä siitä. Kohtauksessa vanhemmat pojat naureskelevat nuorimmalle. Katkelmassa nuoret juovat alkoholia keskenään, aikuisia ei ole läsnä. He myös juovat porukassa maltillisesti. Juomistilanteiden lajityypeistä puuhajuominen vastaa pitkälti kohtauksen juomistilannetta (taulukko 1). Puuhajuominen on tyyppillisempää aikuisille kuin nuorille. Katkelma antaa aihetta keskustella alkoholin tarjoamisesta lapselle, sillä yksi pojista oli selvästi muita nuorempi.

Juomistilanteiden lajityypeistä bilettämistä vastaa kolme elokuvakatkelmaa (taulukko 2). Katkelmat eroavat toisistaan sosiaalisen juomistilanteen ja paikan osalta, mutta kaikkien kolmen juomistilanne voidaan luokitella bilettämiseksi. Bileilta noudattaa säännönmu-

kaista rakennetta aloitteluineen, juhlimisineen ja lopetteluineen. Osallistujat kontrolloivat juomistaan mukautuakseen ryhmän juomistahtiin.

Fucking Åmål -elokuvakatkelma kuvaa kotibileitä, joissa tyttö juo liikaa alkoholia ja oksentaa. Bileissä soi musiikki, paikalla on paljon nuoria ja kaikki juovat. Kohtauksen päähenkilö juo itsekseen sohvalla ja hän näyttää ärsyntyneeltä. Katkelman tapahtumat sijoittuvat jonkun kotiin, juominen tapahtuu porukassa eikä aikuisia ole läsnä. Tilanne on oletettavasti tyypillinen kuvaus nuorten kotibileistä. Katkelma elokuvasta Fjorton suger eroaa edellä mainitusta katkelmasta siten, että kohtauksessa juovat vain kaksi tyttöä. Tytöt ovat kahdestaan toisen tytön huoneessa. He laulavat, pomppivat sängyllä ja juovat viinaa. He vaikuttavat iloisilta ja heillä on hauskaa yhdessä. Tämän katkelman ideana on herättää nuoret pohtimaan kahdestaan juomista, koska tyypillisesti nuoret juovat alkoholia porukassa. Katkelman tapahtumat elokuvasta Eurotrip taas sijoittuvat julkiseen tilaan, yökerhoon, kun kahdessa muussa bilettämistä kuvaavassa katkelmassa juominen tapahtui kotona. Yökerho on täynnä ihmisiä ja musiikki soi kovalla. Kolme poikaa juo absinttia. Katkelma on tyypillinen kuvaus yökerhon meiningistä viikonloppuna. Ihmiset humaltuvat yhdessä, tanssivat ja pitävät hauskaa.

4.2 Nuoret alkoholikäyttötilanteita tulkitsemassa

Yhdeksäsluokkalaisten ryhmäkeskustelut ovat rikasta materiaalia alkoholitutkimuksen näkökulmasta. Vaikka litteroidut ryhmäkeskustelut ovat täynnä lyhyitä puheenvuoroja ja puhuja vaihtuu nopeasti, aineistosta voi löytää mitä moninaisempia keskusteluja alkoholikäytöstä sekä siihen liittyvistä riskeistä. Myös väittelyitä ja neuvotteluja löytyy useasta haastattelusta.

Katkelma, jossa tyttö istuu kylpyammeessa, polttaa tupakkaa ja juo olutta (My Summer of Love), kirvoittaa pääasiassa kahdenlaista tulkintaa nuorten keskinäisessä keskustelussa. Toinen tulkinta vastaa Törrösen ja Maunun juomistilannetyypeistä istuskelua, jollaiseksi myös itse tulkitseen kohtauksen juomistilanteen. Tämän tulkinnan mukaan kohtauksessa tyttö rentoutuu ottamalla kylvyn ja yhden oluen. Juomisesta ei ajatella seuraavan mitään ikävää, vaan ilta ja elämä jatkuvat normaalilla mallilla. Päinvastainen tulkin-

ta kylpyammeessa juomisesta on se, että tyttö juo humalahakuisesti. Pahimmissa skenaarioissa tyttö tekee itsemurhan hukuttautumalla ammeeseen tai hän sammuu ammeeseen ja hukkuu. Monessa ryhmäkeskustelussa nämä kaksi tulkintaa vuorottelevat.

P3: Kyl se vähän vaikutti, et se vois vaikka hukkuu siihen, jos se sammuu siihen.

T?: Niin.

P4: Ei (...). Yhdestä kaljapullosta.

T1: Niin, niin. Ei se sammuu.

P3: No niin, mut jos sillä on enemmän.

P4: Mmm.

T1: Se oli sen idea rentoutumisesta.

P?: Mm.

T2: Niin. Tai ehkä sille oli käynyt jotain. Jos se oli just riidellyt jonkun kanssa, niin sit sitä ärsytti.

T1: Se näytti aika rennolta. Tiätsä tolleen.

T2: Niin. Tai sit se on vaan. Joo. Rentoutuu.

T1: Niin.

T2: Nojoo.

(R14 My Summer of Love)

Osa nuorista mieltää tytön masentuneeksi, surulliseksi, vihaiseksi tai ärsyyntyneeksi. Mielentilalla myös perustellaan alkoholin juomista: ”jos se suruun alkaa juomaan”, ”juo masennukseen” tai ”yrittää hukuttaa ongelmat juomiseen”. Juomistilanne on tämän tulokinnan mukaan lähimpänä Törrösen ja Maunun yksilöllisen juomisen lajityyppiä eli henkilö juo omien motiiviansa vuoksi, esimerkiksi helpottaakseen masennusta. Suruun juomisen ajatellaan poikkeuksetta johtavan alkoholisoitumiseen. Erityisesti nuorten kohdalla kyseinen juomistapa tuomitaan keskusteluissa epäsovivaksi.

My Summer of Love -katkelma herättää kaikista katkelmista eniten hämmennystä nuorten keskuudessa. Sen lisäksi, että sama kohta voidaan tulkita itsemurha-aikomukseksi tai rentoutumiseksi, myös henkilön ikää spekuloidaan. Kylvyssä juova tyttö mielletään joko nuoreksi tytöksi tai sitten keski-ikäiseksi naiseksi, joka on mahdollisesti jo alkoholisti. Keskustelussa usein neuvotellaan tai jopa väitellään juuri henkilön iästä ja kohtauksen asetelmasta, eli miksi tyttö juo ja miksi hän juo kylpyammeessa.

Ruokajuomista kuvaavaa elokuvakatkelmää (Krampack) yhdeksäsluokkalaiset tulkitsevat useimmiten nimenomaan ei-humalahakuksena ruokajuomisena. Yleisimmin kohtauksessa näytetyn alkoholin juomisen ei katsota aiheuttavan välittömästi eikä vastaisuudessa mitään seurauksia, koska juodun viinin määrä on kohtauksessa niin pieni – yksi lasillinen. Poikkeuksiakin löytyy. Eräessä keskustelussa ruokajuomisen tulkitaan johtavan humalaan ja keskustelun muuttuvan nöyryyttäväksi nuoren pojan osalta:

P3: Toi on joku tommonen et ne vietti jotain iltaa et ne oli vaan silleen et se viini oli ehkä vaan ruokajuoma ja sit ne oli jo syöny ja sit ne just juo vähän sen jälkeen ja sit ne tarjos tolle pojalle, et ei siinä mitään erikoista ollut että kyllä toi vois ihan realistinen pätkä olla.

P1: Ja se, että mitä tapahtuu välittömästi tämän jälkeen niin todennäköisesti niiden jutut paljon huononee tossa ja sit ne. Joku noista sanoo sille pojalle jotain nöyryyttävää ton kirjan kirjoituksen lisäksi, sit ne kaikki lähtee himaan nukkumaan. Veikkaisin.

P3: Se voi pitää aika hyvin paikkansa ja aikaisemmin niin kun mä sanoin niin ne on varmaan syönyt ja toi viini on ollut se niiden ruokajuoma.

(R02 Krampack)

Eteläeurooppalaista juomiskulttuuria käytetään perusteluna sille, että nuorelle pojallekin tarjotaan katkelmassa viiniä. Nuoret eivät näe katkelmassa mitään erityistä, kun se asetetaan eteläeurooppalaiseen kontekstiin. Tosin vastaavaa tilannetta Suomessa pidetään outona tai jopa mahdottomana. Suomalaisten ruokajuomaksi mainitaan viinin sijaan vesi tai maito ja suomalaisiksi juomatavaksi mielletään humalahakuinen juominen:

P4: Tossa sille nuoremmalle annetaan viiniä.

T1: Niin. Se ei ehkä Suomessa oo niin tavallista, mut jossain muualla kyllä.

P4: Niinpä.

T1: Just vaikka Espanjassa.

P4: Tai Italiassa.

T1: Mm. Ei suomalaiset silleen tai ei se oo silleen ruokajuoma yleensä.

T2: Eei. Täällä on yleensä rasvaton maito tai vesi.

T1: Mm. Sit jos juo, niin sit..

T2: (...) enemmän niin.

T1: Mm.

T2: Siinä on se joku.

(R15 Krampack)

Nuoret eivät ole mielipiteissään yksimielisiä, vaan lähes asiasta kuin asiasta löytyy eriäviä mielipiteitä. Näin ollen osa haastatelluista yhdeksäsluokkalaisista pitää myös Suomessa aivan realistisena sivistynyttä illallista, jossa nautitaan viiniä ja tarjotaan sitä alaikäisellekin. Ruokajuominen on nuorten mielestä yleisellä tasolla hyväksyttävä juomatapa toisin kuin esimerkiksi alkoholin juominen ongelmien helpottamiseksi.

Pieni joukko poikia on veneilemässä elokuvakatkelmassa Mean Creek. Yksi pojista oli selvästi muita nuorempi ja keskusteluissa häntä pidetään aivan liian nuorena juomaan alkoholia. Nuorimmasta pojasta puhutaan muun muassa nimityksillä pikkuskidi, lapsi, pikkupoika, se pienin ja alaikäinen lapsi. Hänet tulkitaan pikkuveljeksi, jota isovelji kaverineen kiusaa. Nuoret tulkitsevatkin katkelmassa näytetyn kohtauksen siten, että isommat pojat painostavat pienempää poikaa juomaan olutta. Pikkuveli tahtoo luonnollisesti kuulua isompien poikien porukkaan, joten hän esittää isompaa ja ottaa tarjotun oluen vastaan. Yhdeksäsluokkalaisten mukaan juomaan painostamista tapahtuu paljon tosielämässä.

P4: Ehkä se pikkuveli on ollut silleen, et aluksi se ei halunnut juoda, ja sit ne on kiusannut sitä siitä ja nyt se ottaa sen verran.

T?: Niin.

T?: Oi...

P4: Ainakin siltä se näytti.

P1: ”Minua painostettiin juomaan 10-vuotiaana”. Traumoja.

T5: Niin, no. Mitä tapahtuu välittömästi ton jälkeen?

T6: No ne... tai sit jos niillä oli siellä sitä bissee, ni sit käy huonosti.

T5: Niin. Sit ne vaan käännää ja sit kaikki tippuu veneestä pois ja hukkuu. Pahimmassa tapauksessa näin. Mut ehkä välittömästi sen jälkeen käy silleen vaan, et se pieni juo eikä tykkää ja sit jotain.

(R03 Mean Creek)

Suomalainen kulttuuri tulee tämän kohtauksen yhteydessä hyvin esiin, kun nuoret keskustelevat venekohtauksen tapahtumista. Suomalaiset hukkumiskuolemat ovat ilmeisesti iskostuneet jokaisen tietoon ja vaikuttavat asenteisiin, koska erittäin yleisesti nuoret toteavat, ettei vesillä saisi juoda alkoholia. Nuorten oletuksena on yleensä, että pojat juovat veneessä niin paljon olutta, että he humaltuvat. Myös nuorten mielikuvat kohtauksen jälkeisistä tapahtumista perustuvat useimmiten siihen, että humalassa tehdään

tyhmyyksiä. Näin ollen veneessä 'kännäävien' poikien oletetaan vähintään tippuvan veneestä, soutavan karille tai hyppäävän pää edellä uimaan, mutta mahdollisesti jopa hukkuvan. Yhdeksäsluokkalaiset esittävät kuitenkin myös tulkintoja, joiden mukaan pojat vain tissuttelevat soudellessaan tai juovat olutta janoonsa, jolloin he saattavat pysyä melko selvinä.

Mean Creek -elokuvakatkelman juomistilanne on verrattavissa Törrösen ja Maunun puuhajuomisen lajityyppiin. Puuhajuominen ei ole humalahakuista juomista, mutta siitä saattaa silti humaltua. Yhdeksäsluokkalaisten tulkinnat veneessä olutta juovien poikien juomistilanteista vastaavat aika hyvin puuhajuomista, vaikka monen haastatteluryhmän oletus humaltumisesta ei kuulu lajityypin ominaisuuksiin.

Kotibilekohtaus (Fucking Åmål) virittää suhteellisen paljon keskustelua yhdeksäsluokkalaisissa. Kohtaus on nuorten mielestä melko realistinen ja se voisi tapahtua todellisuudessaakin. Nuoret ovat hyvin yksimielisiä tulkinnoissaan kohtauksen tapahtumista: tyttö on tehnyt jotain tyhmää, jota hän katuu. Katumukseensa, suruunsa tai ärsytykseen tyttö juo liikaa ja menee oksentamaan. Illan päätteeksi tyttö todennäköisesti sammuu ja seuraavana päivänä krapulassa häntä harmittaa entistä enemmän. Yhdeksäsluokkalaiset kuitenkin suhtautuvat kohtalaisen tyyneästi bileissä oksentamiseen ja humalassa toimiluihin. Yleisesti jaettu käsitys on, että lähes jokainen nuori tekee virheitä ja tyhmyyksiä, mutta aikanaan hekin aikuistuvat ja järkevöityvät. Toki keskustelussa huomautetaan, että joillekin saattaa runsas juominen tulla tavaksi, jolloin he ”kulkeutuvat väärille teille”.

T2: Niin. Kyllä mä luulen silleen kymmenen vuoden päästä noi kaikki muut on varmaan silleen aika jees jamassa. Paitsi ehkä jotkut noista pojista, jotka veti ihan liikaa. Niin en ihmettelisi, vaikka puolista noista tulisi juoppoja.

P4: No kai nyt nuorena voi vähän.

T2: Mut ei tossakaan vielä mitään lopullista oo pilattu. Se nyt oli vaan vähän surullinen tapaus se tyttö siinä, joka kävi oksentaa siinä lopussa.

T1: Mm.

(R14 Fucking Åmål)

Bileet vaikuttavat nuorten mielestä suurilta kotibileiltä, joissa on normaalia enemmän porukkaa. Alkoholien juominen suuressa porukassa ei tunnu turvalliselta ja nuoret ehdottavatkin, että loppuillasta poliisi tulee keskeyttämään bileet tai että kaupungille lähetetään bilettäjä joutuvat ongelmiin. Katkelman kotibileet ovat aika lailla verrattavissa Törrösen ja Maunun bilettämisen lajityyppiin. Myös nuoret tulkitsevat katkelman kohtaukset bilettämiseksi aloitteluihin ja lopetteluineen.

P1: Sanokaa nyt jotain.

T6: No ennen tota ne on varmaan jo aikasemmin ryypänny koska toi mitä tossa näytettiin et mitä toi muija joi niin en mä usko et siit nyt ehkä laattaa et... ne on ehkä juonu jo aikasemmin.

T4: Niin.

P3: Joo et toi oli niinku sieltä bileiden keski- ellei loppuvaiheesta vähän et ne oli selvästi ollu jo käynnissä muutaman tunnin ainakin...

P1: Mmm.

(R02 Fucking Åmål)

Yhdeksäsluokkalaiset tytöt naureskelevat aika paljon Fjorton suger -katkelman jälkeen. He mahdollisesti samastuvat kohtauksen henkilöihin. Kohtauksen valaistus saa aikaan pohdintaa vuorokaudenajasta, johon tapahtumat sijoittuvat. Ikkunasta tulevan valon perusteella tapahtumahetkellä on päivä, mutta tyttöjen käytös ja toiminta viittaavat iltaan. Kohtauksessa tytöt juovat viinaa suoraan pullosta, laulavat ja liikkuvat hieman holtittomasti. Yhdeksäsluokkalaiset tarttuvat helposti tähän ristiriitaan ja päätyvät yleensä siihen, että tytöt poikkeuksellisesti juovat päiväsaikaan.

P3: Ja aikasemmin varmaan et en mä tiedä, jos toi nyt kerran oli päivä niin ne oli heränny ja sit ne on vaan, jompikumpi on soittanut et tuu tänne ni sit alotetaan vähän tota bilettämistä ja sit lähetään illalla johonkin.

P1: Mä voisin veikata että ne on etukäteen suunniteltu enemmänkin kuin aamulla.

P3: Joo, mahdollista sekin.

P1: Niin, mahdollista. Tai sit...

T6: Tai sit voi olla että ne on alottanu sen takia aikasin koska niitten pitää olla illalla himassa.

P1: Niin, ja sit voi olla mahdollista, koska noi kuitenkin vaikutti suht nuorilta niin niiden kuitenkin pitää varautua silleen aikasemmin noiden juomien kanssa, ellei ne sitte oo ottanu jostain vanhemmiltaan.

P3: Koska noi ei välttämättä ollu täysikäisiä.

P1: No en mä usko, ei ne näyttäny...

(R02 Fjorton suger)

Kahdestaan kotona juomisen turvallisuudesta keskustellaan puolin ja toisin. Monesti todetaan, että vanhemmille kiinni jääminen on kyseisessä juomistilanteessa todennäköistä ja tällaisen riskin ottamista pidetään typeränä. Toiset nuoret taas ovat sitä mieltä, että kahdestaan kotona juominen on kuitenkin turvallisempi ympäristö kuin isossa porukassa bileissä tai kaupungilla juominen.

Törrösen ja Maunun bilettämisen lajityyppi on lähimpänä nuorten tulkintaa kohtauksen juomistilanteesta. Tyttöjen bilettämistä kotona ehdotetaan monesti aloitteluksi ennen varsinaisia bileitä ja myös bileiden jatkoiksi. Nämä molemmat sisältyvät bilettämisen lajityypin rakenteeseen. Juomistilanteen ilmapiiri tulkitaan iloiseksi ja tyttöjen juomisen motiivina pidetään hauskanpitoa, mitkä vastaavat bilettämisen sosiaalisen yhdessäolon tavoitteeseen. Poikkeuksellista kohtauksen bilettämisestä tekee se, että bilettämiseen osallistuu katkelman perusteella vain kaksi tyttöä. Yleensä bilettäminen tapahtuu isomassa porukassa. Juomisporukan koosta nuoret keskustelevatkin ryhmähaastatteluissa.

P6: Ihan chilli meno. Ei niillä ainakaan ollut kavereita paljon.

T1: No ehkä sinne tulee myöhemmin.

T2: Turvallinen ympäristö...

P4: (...) Jurrissa.

P6: Kahestaan jossain pienessä huoneessa vittu laulaa karaokee.

(naurua)

(R06 Fjorton suger)

Suurella porukalla biletetään yökerhossa elokuvan Eurotrip katkelmassa. Nuoret tulkitsevat kohtauksen päähenkilön eronneen poikaystävästään tai riidelleen hänen kanssaan, minkä seurauksena hän haluaa joko unohtaa entisen poikaystävänsä juomalla ”kunnon kännit” tai pitää hauskaa kavereidensa kanssa. Joka tapauksessa tyttö juo runsaasti alkoholia illan aikana ja luultavasti löytää miesseuraa baarista. Nuorten mielikuvissa tyttö todennäköisesti tekee humalassa jotain tyhmää, jota hän katuu seuraavana päivänä. Lähes jokaisessa keskustelussa nuoret olivat yksimielisiä siitä, että illalla ja yöllä työllä on hyvinkin hauskaa, mutta seuraavana aamuna krapula, muistinmenetykset ja morkkis vaivaavat.

T1: Tota. Jotain varmaan. Joku Christoph oli ollut jotenkin KP [kusipää], niin sitten tota sitä tyttöä rupesi ärsyttämään ja alkoi juomaan.

P4: ...Alkoi juomaan. Kyllä.

T1: Ja varmaan sillä on ihan hauskaa toi ilta ainakin.

P4: Mmm.

T1: Emmä tiiä loppuun asti, mut ehkä nyt näytti olevan.

(R15 Eurotrip)

Haastattelutilanteessa katkelma Eurotripista näytettiin viimeisenä, joten osallistujat alkoivat jo väsyä keskusteluun. Voi olla, että sen vuoksi keskustelussa ei enää juurikaan käyty neuvotteluita kohtausten tapahtumista, vaan yhteisymmärrys syntyi viipymättä.

Bileillan päättymisestä nuoret visioivat useita vaihtoehtoja. Yksi yleinen ehdotus on se, että bilettäjät lähtevät baarista koteihinsa nukkumaan. Toisen yleisen vaihtoehdon mukaan tyttö löytää baarista jonkun pojan ja he lähtevät yhdessä jonnekin, mitä nuoret eivät pidä kovin turvallisena vaihtoehtona. Myös jatkoja tarjotaan illan lopetukseksi.

T2: Mm. Varmaan se tyttö oli löytänyt jonkun tyyppin sieltä, niin sit ne vähän kiusasi sitä.

T4: Joo. Mut ei se mun mielestä olisi varmaan vaikuttanut siihen juomiseen.

T2: Mm.

P1: Eei. Se halusi vaan pitää hauskaa.

T4: Niin. Eikä toi näyttänyt mitenkään turvattomalta.

T2: Tai siis jos ne miehet oli sen kavereita, niin ei se ollut silleen turvattomassa. Mut jos ne oli jotain siitä baarista, silleen napannut vaan, niin sit ehkä.

T4: Niin.

T2: Emmä tiiä. Kolme miestä.

P1: Kolme miestä yksi nainen.

T2: Niin.

(naurahduksia)

(R05 Eurotrip)

Mitään bilettämisen muotoa – kotibileitä, kahdestaan kotona bilettämistä tai yökerhossa bilettämistä – ei pidetä pitkällä aikavälillä huolestuttavana tai alkoholisoivana juomapaana. Nuoret pitävät bilettämistä nuoruuteen kuuluvana toimintana, joka tuskin vaikuttaa henkilön elämään aikuisuudessa.

Elokuvakatkelmat sisältävät sekä humalajuomista että ei-humalahakuista juomista edustavia kohtauksia. Kuitenkin myös ei-humalahakuisten kohtausten jälkeen käydyissä keskusteluissa yhdeksäsluokkalaiset esittivät monesti tulkinnan, että kohtauksessa esiintyvät henkilöt luultavasti jatkavat juomista humaltumiseen saakka. Nuoret eivät siis välttämättä tee eroa maltillisen ja runsaan juomisen seurausten välillä, vaan saattavat ajatella alkoholinkäytön johtavan humalaan tilanteessa kuin tilanteessa.

4.3 Nuorten käsitykset alkoholinkäytön riskeistä

Ryhmäkeskusteluissaan yhdeksäsluokkalaiset tuottivat riskipuhetta, vaikka heitä ei erikseen pyydetty pohtimaan alkoholinkäyttöön liittyviä riskejä tai seurauksia. Tukikysymykset tosin johdattelivat nuoret keskustelemaan tilanteen jälkeisistä tapahtumista ja miettimään kohtauksessa esiintyvien henkilöiden elämää kymmenen vuoden kuluttua tapahtumista. Samalla keskustelu sisälsi helposti mietteitä kyseiseen alkoholinkäyttötilanteeseen liittyvistä riskeistä. Nuorten puhetapaan saattoi vaikuttaa myös tutkijoiden läsnäolo haastattelutilanteessa. Vaikka nuoret keskustelivat aiheesta keskenään, keskustelun sävystä oli usein huomattavissa pyrkimys ”oikeisiin” vastauksiin ja mielipiteisiin. Lisäksi yhdeksäsluokkalaiset tiesivät, että tilanteessa on kyse alkoholitutkimuksesta. Nämä kaikki tekijät saattoivat ohjata nuoret ajattelemaan, että ryhmäkeskustelussa on sopivaa puhua alkoholin haitoista.

Seuraavaksi käsittelen nuorten tuottamaa riskipuhetta eli keskustelua alkoholinkäytöstä mahdollisesti seuraavista tapahtumista. Keskityn käsittelemään nuorten ilmaisemia kielteisiä asioita ja tapahtumia, jotka saattavat aiheutua alkoholinkäytöstä, vaikka nuoret esittivät myös harvakseltaan myönteisiä alkoholinkäytön seurauksia. Ikävät seuraukset ovat tulkittavissa riskeiksi siinä merkityksessä, jossa riski tarkoittaa uhan tai vaaran mahdollisuutta.

Koodatessani riskipuhetta aineistosta Atlas.ti-ohjelmalla huomasin, että kaikki riskeiksi luokittelemani seuraukset (ks. koodilista, liite 2) eivät nuorten keskustelussa saa riskin merkitystä. Luin keskustelusta erotettua riskipuhetta koodaamisen jälkeen ja pystyin erottelemaan, millaisia asioita nuoret pitävät alkoholinkäytön varsinaisina riskeinä. Jou-

duin hylkäämään osan omista oletuksistani huomattessani, että osa luokittelistani riskeistä ei olekaan nuorten puheen mukaan riskejä, vaan alkoholinkäyttöön olennaisena osana kuuluvia elementtejä.

Jørgensen ym. (2007) ovat todenneet nuorten olevan huolissaan sosiaalisista haitoista alkoholinkäytön yhteydessä. Omassa aineistossani on nähtävissä *sosiaalisena riskinä* nuorten pelko jäädä alkoholinkäytöstä kiinni vanhemmille tai muille aikuisille. Nuoret tuntuvat kokevan kiinni jäämisen todellisena riskinä, jonka toteutumista kannattaa välttää alkoholia juodessa.

T2: Mä rupesin kelaan, mistä ne on saanut sen veneen.

T1: Ne on varmaan pölliny sen.

T2: Et mistä ne on keksiny, että lähdetään jonnekin veneilemään. Jos ne on jossain mökillä ja sit ne on saanu ottaa jotain kavereita sinne. Sit sen vanhemmat on ollu silleen ”Ai te meette veneretkelle. Tulkaa sit joskus takas.” Sit ne onkin ottanu bisset messiin. Niin mä ajattelin, et miten urpo pitää olla, et lähtee tolleen juomaan veneessä. Varsinkin jos se on joku niiden vanhempien.

T1: Niin.

P3: Jos niillä on vaan tylsää.

T2: Et sit niinku ”kotiin kahdeksaksi”.

T1: Mm.

T2: Ja sit varsinkin, jos ne onnistuu hajottamaan sen veneen, niin sit on kivempi juttu selittää vanhemmille.

T1: Musta tuntuu, et ne oli varmaan vaan löytänyt tai ottanut jostain sen.

T2: Mut toi oli aika hyväkuntoisen näköinen.

T1: Niin.

T2: Paitsi niin. Jos ne oli pöllinyt.

(R14 Mean Creek)

Vanhempien veneessä juomista pidetään ”urpona” toimintana, eli vain kovin ajattelemattomat nuoret ryhtyisivät tällaiseen toimintaan. Lisäjännitystä veneessä juomiseen antaa ajatus, että veneretkellä olevat pojat onnistuisivat hajottamaan veneen. Veneen hajottaminen tulisi todennäköisesti selittää jotenkin vanhemmille, jolloin myös oluen juominen veneessä tulisi ilmi vanhemmille. Ei kuitenkaan ole selvää, kumpaa nuoret pitävät suurempana riskinä, veneen hajottamista vai juomisesta vanhemmille kiinni jäämistä. Joka tapauksessa alkoholin juomisen oletetaan lisäävän onnettomuuden riskiä

eli veneen hajoamista, ja sen myötä veneessä juovien nuorten ajatellaan joutuvan ongelmiin.

Yhdeksäsluokkalaiset epäilevät, että vanhemmat alkaisivat rajoittaa mahdollisia alkoholinkäyttötilanteita, jos he saisivat tietää nuoren alkoholinkäytöstä. Luultavasti nuoret käyttävät alkoholia lähes poikkeuksetta ilman vanhempien lupaa, koska sitä täytyy piilotella vanhemmilta. Jaatinen (2000a) onkin havainnut nuorten juovan alkoholia omassa maailmassaan, johon aikuisilla ei ole pääsyä. Juhlinnan yksi edellytys on, ettei aikuisia ole läsnä.

Alkoholinkäyttöön liittyy nuorten mukaan riski satuttaa itseään. Kaatuminen, sängyltä putoaminen tai pään lyöminen liitetään enimmäkseen humaltumiseen ja kehon kontrollin heikkenemiseen.

P2: Tämän jälkeen varmaan, no tos ne ei nyt näyttäneen olevan vielä kauheen kännissä. Siis niinku pysty hyppimään siis sängyllä ja tulla siit alas...

T1: Mm.

(naurahuksia)

P2: ...niinku et vois olla vielä pahemman näköstä, niinku et kaatuis vaikka kun siinä pehmeellä hyppis ja tulee alas. Et ton jälkeen ne varmaan on vielä enemmän kännissä ja...

T1: Mm. No sithän niille ihan voi käydä tuolla jotain just sit kun ne on ihan umpikännissä. Ne tuolta sängyltä hyppelee tonne alas, ni eihän ne kyllä pysy pystyssä sit enää ni sit ne kaatuis sinne lattialleikki.

(R01 Fjorton suger)

Umpikännissä olevalle voi sattua ja tapahtua, kun hän ei enää pysty hallitsemaan itseään. Tapaturmat saattavat olla lieviä kuten lattialle kaatuminen, mutta kontrollin menettäminen voi johtaa joidenkin nuorten mukaan vakavampiin seurauksiin, *onnettomuuksiin* tai jopa kuolemaan.

T3: Siis toi kolmonen, niin miten siihen vastataan? Esim?

P2: Ne hukkuu.

AK: Te voitte miettiä, että mitä sen jälkeen tapahtuu.

P1: No jos ne kaikki ois esim. menny känniin, niin niitten ois ollut ainakin aika vaikea palata sillä veneellä. Ja, jotain.

T3: Ne ois varmaan hyppinyt sinne veteen pää edellä ja joku olis voinut täräyttää pään ja.

P1: Hukkuu tai jotain, kun ei oikein pysty uimaan kännissä.

T?: Mm.

(R04 Mean Creek)

Veneessä humaltumisen ehdotetaan vaikeuttavan paluumatkaa. Jos kaikki ovat kännissä, niin kukaan ei välttämättä pysty soutamaan venettä takaisin. Keskustelussa esitetään myös muita juomisesta mahdollisesti aiheutuvia tapaturmia: pää edellä veteen hyppääminen saattaa olla vaarallista tai kännissä uiminen ei ehkä onnistukaan ja henkilö voi jopa hukkuu. Usein vesielementti yhdistettynä alkoholin juomiseen sai nuoret luomaan mielikuvia hukkumisesta. Hukkumisen riskiin tuntuu kuitenkin liittyvän aina runsas juominen ja humala.

Myös kylpyammeessa juomista pidetään riskialttiina. Monesti nuoret puhuvat hukkumisesta tai jopa *itsemurhan* tekemisestä, kun he pohtivat My Summer of Love -katkelman jälkeisiä tapahtumia.

P2: Tai lilluu vaan tupakan kaa siellä... Tää näytti jo vähän pahemmalta kun noi edelliset videoklipit silleen kymmenen vuoden kuluttua.

T1: Mm.

P2: Tästä saattaa ihan hyvin tulla joku alkoholisti, jos se suruun alkaa juomaa ja...

T1: Niin. Hyvä kun jos ei se tee sille surulle mitään ni sit se ei ikinä mee poiskaan.

P2: Ja tää tapahtuu varmaan paljon harvemmin tosielämässä kuin tollanen juhliminen. Tää on tällasii Iltasanoma-juttuja jo.

P6: (...)

T3: Mm. Kyl aika monet varmaan juokin jos... suruunsa tai sillein.

P2: No niin mut vähemmän varmaan ku tollein iloon.

T?: Niin.

T1: Niin ja ne ei oo sit ehkä niinku mitään meidän ikästä, tai sellasii hirveen nuoria. Nää on ehkä just jotain... jotain nelkyt vuotiaita miehiä kenen vaimo on jättänyt ja sit niitten koko elämä menee ihan pas-kaks sen takii kun niillä ei oo enää vaimoo, kuka tekee niille ruokaa ja pesee niitten pyykit ja siivoo kodin ja vaihtaa lakanat.

T?: Niin.

P2: Tai jos suruun juo, ni varmaan harvempi ottaa kylpyammetta siks paikaks et... ehkä joku turvallisempi vois olla.

T1: Mm. Ja tossakin oli vissiin ihan kunnolla vettä et... jos se sammuu tonne ni se kyl hukkuu tonne.

P6: Jos se oli tarkotus.

T1: Niin...

P6: Siksi se oli siellä ammeessa.

(R01 My Summer of Love)

Lähtökohtaisesti ammeessa oluen juominen tuntuu vaaralliselta ja poikkeukselliselta, "Iltasanoma-jutulta". Vedessä humaltumista ei pidetä kovin turvallisena, etenkin jos aikoo juoda kunnon kännit lieventääkseen suruaan. Toisaalta nuoret miettivät, että näin riskialttiiseen tilanteeseen asettuminen voisi olla tarkoituksellista. Josko henkilö sittenkin juo itsensä tarkoituksellisesti sammuksiin kylvyssä ja hukuttautuu ammeeseen.

Alkoholinkäyttöä surun lievittämistarkoituksessa ei pidetä hyvänä ideana, sillä surujen tai ongelmien ei uskota poistuvan juomalla: "Jos ei se tee sille surulle mitään, niin sit se ei ikinä mee poiskaan". Pikemminkin ongelmien poistaminen juomalla tulkitaan ongelmalliseksi alkoholinkäytöksi, jonka ajatellaan johtavan pitkällä aikavälillä *alkoholismiin*. Monesti nuoret yhdistävät masennuksen ja alkoholismin niin, että henkilö alkoholisoituu, koska hän juo paljon helpottaakseen masennustaan. Toinen keskusteluissa esitetty tapa alkoholisoitua on aloittaa alkoholinkäyttö hyvin nuorena ja viettää aikaa "huonossa seurassa", esimerkiksi itseään vanhempien ja päihteitä käyttävien nuoren kanssa. Molemmissa tilanteissa henkilön ajatellaan omaksuvan alkoholinkäyttö tavaksi, josta on vaikea päästä eroon.

Toisinaan nuoret pohtivat henkilöiden tulevaisuuden näkymiä perusteellisemmin ja toisinaan joku keskustelijoista leimasi henkilöt juupoiksi tai spurguiksi heti kättelyssä. Ryhmäkeskustelumenetelmän ominaisuutena on, että keskustelijoiden mielipiteet jakautuvat helposti kahteen. Ryhmähaastattelun yhtenä tarkoituksena onkin tuoda esiin erilaisia mielipiteitä ja näkökulmia samassa keskustelussa. Osallistujat eivät välttämättä ole kovin varmoja mielipiteistään, joten he saattavat tuntea tarvetta puolustautua toisia keskustelijoita vastaan. Vaihtoehtoisesti kannastaan epävarma keskustelija voi helposti alkaa myötäillä toisia ja myöntyä enemmistön mielipiteeseen. (Morgan 1997, 46.)

Seuraavanlainen keskustelutilanne kohtauksessa esiintyvien henkilöiden tulevaisuudesta on aineistossa hyvin tavanomainen.

P3: Millaisia henkilöt ovat kymmenen vuoden kuluttua? En minä tiä.

T2: Juoppoja.

P3: No ei ne nyt mitään juoppojakaan oo.

P4: No ei varmaan oo.

P5: Äh. Jos ne juo, ni ei se meinaa, et ne on juoppoja.

T2: Mut ootsä ihan varma, et ne juo vaan kerran?

P3: No ei mut siis niinku...

P5: No niin. Eihän sitä tiä. Me nähtiin vaan tommonen klippi.

P4: (naurahdus) Niin. Voisiko tämä tapahtua tosielämässä? No joo, vois.

(R07 Mean Creek)

Nuoret eivät asetu pohtimaan henkilöiden tulevaisuutta sen kummemmin, vaan T2 tuomitsee henkilöt heti juopoiksi. Muut keskustelijat esittävät vastaväitteitä, mutta niistä huolimatta ryhmä ei päädy sen parempiin tulevaisuudennäkymiin. P4 vaihtaa puheenaihetta ennen kuin juoppoja-vai-ei -keskustelu on varsinaisesti saatu päätökseen. Lopputuloksena voidaan kuitenkin todeta, että T2 sai taivuteltua muut uskomaan, että elokuvan henkilöistä voi tulla alkoholisteja tai ainakaan ei voida varmasti sanoa, että heistä ei tulisi juoppoja.

Useimmiten nuoret pohtivat vain kahden vaihtoehdon välillä kohtauksen henkilöiden tulevaisuuden näkymiä. Huonompana vaihtoehtona keskusteluissa ehdotetaan alkoholi-soitumista, johon usein liitetään muitakin ongelmia kuten työttömyyttä, rahahuolia ja masentuneisuutta. Toisena vaihtoehtona pidetään toista ääripäätä, normaalia työssäkäyntiä. Yleensä nuoret miettivät, vaikuttaako kohtauksessa näytetty alkoholinkäyttö merkittävästi henkilön tulevaisuuteen vai ei. Joissakin tilanteissa nuoret ajattelivat alkoholinkäytön olevan harmitonta eikä se siksi vaikuttaisi henkilön elämään, josta voidaan päätellä henkilön olevan tulevaisuudessa täysin normaali työssäkäyvä ihminen, jolla on mahdollisesti perhettä. Päinvastaisena skenaariona ehdotetaan, että alkoholinkäyttö vie henkilön rappiolle ja hänestä tulee ”juoppo”, ”spurgu” tai ”työtön pummi”. Selvästi vähemmän keskustellussa tulevaisuuden näkymässä nämä kaksi aiempaa vaihtoehtoa yhdistyvät: henkilö voi kyllä käydä töissä, vaikka hänellä olisikin alkoholiongelma tai hän joisi paljon alkoholia. Tällaiseksi ihmiseksi ehdotettiin esimerkiksi uranaista, jolla on tapana rentoutua raskaan työpäivän päätteeksi juomalla alkoholia.

Alkoholismiin yhdeksäsluokkalaiset suhtautuvat pääsääntöisesti vastenmielisesti ja myös vakavasti. He pitävät alkoholismia todellisena alkoholinkäytön riskinä pitkällä aikavälillä. Sen sijaan on mielenkiintoista huomata, että tiettyihin juomisen välittömiin seurauksiin nuoret suhtautuvat yllättävän kepeästi. Alkoholien aiheuttamaa pahoinvointia, huonoa oloa tai oksentamista nuoret eivät pidä lainkaan riskeinä. Heidän mielestään tällaiset *fysiset seuraukset* ovat paremminkin juomiseen kuuluvia elementtejä, jotka sattuvat joskus lähes jokaisen nuoren kohdalle. Pahoinvointia tai oksentamista ei tarvitse nuorten keskustelun perusteella edes yrittää vältellä, vaikka niitä pidetäänkin epämiellyttävinä seurauksina liian paljon alkoholin juomisesta. Samanlaisia huomioita nuorten humalassa oksentelun normaaliudesta Tanskassa ovat tehneet Jørgensen ym. (2007).

AK: Entä sitten kohtauksen jälkeen?

T1: Tuskin ne nyt lopetti tohonkaan et... kyl ne varmaan jatkaa.

P4: Ehkä se tyttö lopetti.

T1: Niin no se tyttö.

P2: Ei välttämättä.

T1: Niin, ei välttämättä kyllä (naurahdus). Silloin kun se oksensi, ni sillähän meni kaikki alkoholi verestä sillein veke, tai siis niinkun elimistöstä, niin ehkä se veti vielä lisää, mut...

P2: Samanlaisia kohtauksia tulee varmaan myöhemminkin.

T1: (naurahtaen) Niin tulee. Ihan varmaan.

(tyttöjen naurahduksia)

(R03 Fucking Åmål)

T1 ja P2 eivät usko katkelmassa esiintyneen tytön lopettavan juomista oksentamisen vuoksi. T1 ajattelee, että alkoholi lähtee pois elimistöstä oksentamalla. Näin ollen hän jopa ehdottaa, että elokuvakatkelmassa oksentaneen tytön tulisi juoda lisää alkoholia, koska hän menetti oksentaessaan humalatilaa. Lisäksi keskustelussa vallitsee yhteinen mielipide siitä, että kohtauksessa esiintyvä tyttö kokee tulevaisuudessa samanlaisia tilanteita eli hän juo liikaa ja sen seurauksena oksentaa. Keskustelijat eivät kuitenkaan paheksu tällaista käytöstä, vaan ennemminkin naureskelevat tapahtuneelle ja mahdollisille vastaaville tilanteille. He pitävät oksentamista lähinnä epämiellyttävänä vaiheena illassa, joka kyllä menee ohi. Oksentaminen onkin usein sosiaalisesti hyväksyttävää

nuorten juomistilanteissa. Etenkin aloittelijoiden ajatellaan juovan helposti liikaa alkoholia kerralla ja voivan pahoin sen seurauksena.

Bileillan aikana oksentaminen voidaan tulkita myös niin, että ilta on epäonnistunut. Itsessään oksentaminen ei välttämättä riitä pilaamaan nuoren iltaa, vaan kyseisessä tapauksessa päähenkilöllä on myös huono fiilis. Hänen tulkitaan juovan sen vuoksi, että häntä ärsyttää, suututtaa tai masentaa joku asia. Huono fiilis ja oksentaminen yhdessä riittävät nuorten mukaan tekemään illasta epäonnistuneen.

Krapula vaikuttaa olevan toinen alkoholinkäyttöön itsestään selvästi kuuluva asia. Nuorten keskusteluissa krapula *fyysisenä seurauksena* kuulostaa kuuluvan juomiseen erottamattomasti, eli se seuraa välttämättä alkoholin juomisesta. Tästä voisi päätellä, että nuorten mielikuvat alkoholin juomisesta keskittyvät humalajuomiseen. Haastateltavat eivät tuo ilmi toimia, joilla krapulan voisi välttää tai syitä, miksi krapulaa tulisi välttää. Aineistosta löytyy useita krapulaan liittyviä ilmauksia: darra, kapula, kauhee krapula, tasottavia, hirvee päänsärky.

T5: Mitä tapahtuu välittömästi tän jälkeen? No ne varmaan jatkaa sitä biletystä vielä aika kauan kunnes alkaa tuleen vähän heikko olo.

P: Mm.

T2: Joo. Ja sitte aamulla on jo hirvee päänsärky.

T6: Niin.

T5: Niin on.

T2: Mimmonen sä nyt oot kun sä oot ryypänny.

P?: (...)

T2: (naurahtaa ironisesti)

T6: Herää vähän mistä sattuu.

(R03 Eurotrip)

Toteamus ”mimmonen sä nyt oot kun sä oot ryypännyt” kuvaa hyvin haastatteluissa vallitsevaa suhtautumista krapulaan. Ryypäämisestä seuraa tietynlainen olotila, jota ei edes tarvitse kuvaila kansakeskustelijoille sen enempää.

Monen yhdeksäsluokkalaisen mielikuvissa bileet päättyvät sammumiseen. Runsaan alkoholinjuomisen ajatellaan mahdollisesti johtavan sammumiseen, mutta sammumista

nuoret eivät pidä aivan yhtä itsestään selvänä juomisen fyysisenä seurauksena kuin krapulaa. Sammumiseen voidaan suhtautua ikään kuin bilettämisen yhtenä vaiheena, jolloin sen ei luultavasti ajatella olevan kovin pitkäkestoista. Bileissä sammunut juhlija voi vielä illan aikana lähteä kotiin.

T2: Okei. Eli mitä tapahtuu välittömästi tämän jälkeen?

T1: Ne varmaan sammuu sinne lattialle.

T2: (nauraa)

P3: Ne laattas. Varmaan porukka alkaa sammuu sinne lattialle. Mut ehkä sitten himaan.

(R07 Fucking Åmål)

Toisaalta sammumiseen suhtaudutaan myös alkoholinkäytön riskinä. Itse sammuminen ei niinkään tunnu olevan nuorten mielestä vaarallista, vaan siitä mahdollisesti seuraavat asiat. Esimerkiksi kylpyammeeseen sammuneen henkilön esitetään voivan hukkua tai sammumista voidaan pitää merkinä alkoholimyrkytyksestä. Sammumiseen liitetään usein myös muistin menettäminen.

AK: Mitäs tapahtuu tän kohtauksen jälkeen?

T2: No sit se on varmaan pokannut jonkun.

T1: Niin. Ja sit ne on varmaan tuolla jonkun aikaa ja sit ne saattaa lähtee jonnekin muualle.

T2: Niin.

P4: Sit aamulla kauhee krapula.

T1: Niin.

T2: Niin, niin. Joo. Tai just silleen, et se herää jostain tosi random paikasta eikä muista mitään, mitä se oli tehnyt ja silleen.

(R14 Eurotrip)

Sammumiseen viitataan epäsuorasti puhumalla heräämisestä. Nuoret monesti jättävät kuvailematta kovin tarkasti illan päättymisen. Sen sijaan he hyppäävät kuvailemaan aamua, ”heräämistä jostain random paikasta” ja krapulan oireita. Sumea loppuilta saattaa siis päättyä sammumiseen ja aiheuttaa muistin menettämisen, kun aamulla ei enää tiedä, missä on ja miten on sinne päätynyt. Muistin menettämistä liiasta alkoholista pidetään pääasiassa ”siistinä” tai houkuttelevana kokemuksena. Nuoret tuovat kuitenkin esiin myös virheet, joita saattaa tapahtua humalassa. Muistin menettäminen ei tunnu

olevan niin suuri alkoholinkäytön riski, että sitä kannattaisi kovin paljon vältellä. Ennemminkin muistin menettäminen kuvaa nuoren kokeneisuutta alkoholinkäytössä, mitä nuorten keskuudessa arvostetaan (Jaatinen 2000a). Se, ettei muista edellisillä tapahtumia, osoittaa rohkeutta alkoholinkäytössä. Kuitenkin epätietoisuus tapahtumien kulusta aiheuttaa epävarmuutta omista tekoista. Nuoret puhuvat paljon siitä, että kohtauksissa juovat henkilöt luultavasti tekevät jotain tyhmää, kun he juovat alkoholia.

T3: Mmmm. Kuvaile mitä kohtauksessa mielestäsi tapahtuu. No siinä on semmosia meidän ikäisiä nuoria juhlimassa muka jonkun kotona. Ja siellä ne sitten ryyppää ja tekee kaikkee ihan tyhmää alkoholin vaikutuksen alaisena.

P1: Sen jälkeen tapahtui välittömästi just sitä mitä tapahtu, et se meni vessaan yrjöö.

P2: Eiks toi oo se leffa, missä se sammuu sinne lattialle ja sit ne muut otti siitä kuvia ja pisti sinne kouluun niitä?

P1: Joo.

P2: Siinä leffassa.

T3: Niin, et tossa ei varmaan käy hyvin. Et seuraavana päivänä niistä on hirveesti juoruja ton. Jos toi ois niinku oikeesti että.

(R04 Fucking Åmål)

Tyhmiin tekoihin nuoret suhtautuvat oikeastaan kaksijakoisesti, sekä juomiseen kuuluvana elementtinä että alkoholinkäyttöön liittyvänä *sosiaalisena riskinä*. Oletusarvona on, että kohtauksessa esiintyvät nuoret juovat runsaasti ja tekevät ”kaikkee ihan tyhmää” kotibileissä. Kuitenkin viimeisessä puheenvuorossa T3 toteaa, että ”tossa ei varmaan käy hyvin”. Tyhmien tekojen tekeminen vaikuttaa liittyvän olennaisena osana nuorten alkoholinkäyttöön, mutta jossain määrin se kuitenkin koetaan ikävänä. Asiaa voisi lähestyä uusien kokemusten tavoittelun näkökulmasta. Osaltaan oman mukavuusalueen ylittäminen ja rajojen rikkominen kuuluu monen nuoren alkoholinkäyttöön. Alkoholinkäytöllä tavoitellaan uusia kokemuksia, joita ”tyhmät teot” tavallaan ovat. Uusien kokemusten lisäksi humalassa toilailuilla ehkä haetaankin juuri huomiota koulukavereilta. Koulussa illan tapahtumista keskustelu, juoruilu, asettaa nuoren huomion keskipisteeksi. Toisaalta nuori voi kokea juoruilun kiusallisena, mutta samaan aikaan hän saattaa olla imarreltu saamastaan huomiosta.

Keskusteluissa puhutaan tyhmistä teoista myös virheinä. Tällöin nuoret suhtautuvat niihin hieman kielteisemmin kuin puhuessaan tyhmistä teoista. Virheillä tarkoitetaan

tapahtumia, jotka olisivat jääneet selvin päin tapahtumatta. Sekä tyhmät teot että virheiden tekeminen kuuluvat nuorten mukaan nuorten alkoholinkäyttöön, ja virheistä voi myös oppia. Myöhemmin juodessaan nuori saattaa muistaa edelliskerran virheet ja tällä kertaa ehkä pyrkii välttämään niitä. Virheiden tekemistä ei pidetä kuitenkaan kovin vakavana asiana, sillä nuorilla ajatellaan olevan aikaa järkevoityä, korjata virheensä ja kehittyä myös alkoholinkäyttäjinä.

T4: Ja ton jälkeen. Sit se humaltuu varmaan paljon ja sit se tekee jonkun muun virheen ja sit sitä ärsyttää aamulla.

T2: Mm. Tai ainakin sinne vessaan kai tuli joku.

T4: Niin.

T2: Ja. Ei toikaan näyttänyt niin silleen vakavalta, et...

T4: Tai ei ainakaan luulis, että noi on mitään sellasii jotenkin.

T2: Niin.

T4: Ja vois toi kyl tapahtuu tosielämässä. Ei tossa ollut niin silleen mitään.

T2: Mm.

(R05 Fucking Åmål)

Virheet ja tyhmät teot saattavat toki johtaa vakavampiin seurauksiin. Ne voivat johtaa turvattomaan tilanteeseen, minkä erityisesti tytöt tuntuvat tiedostavan. Turvattomaan tilanteeseen ajautumista pidetään riskinä, vaikka harmittomien tyhmien tekojen tekemiseen ei suhtauduta varsinaisesti riskeinä. Raja on häilyvä, milloin sekoilu muuttuu vakavaksi tai riskiksi. Esimerkkeinä turvattomasta tilanteesta keskusteluissa esitetään myöhään illalla humalassa kaupungilla kulkemista, yökerhossa vieraiden miesten seuraan lyöttäytymistä ja paljastavien vaatteiden käyttämistä juomistilanteessa julkisilla paikoilla. Erityisesti vakavampiin seurauksiin johtavista tyhmistä teoista puhutaan siihen sävyyn, että ne todennäköisesti kaduttavat tekijäänsä seuraavana aamuna. Tätä katumusta voisi nimittää morkkikseksi, vaikka nuoret eivät tätä termiä keskusteluissa käytäkään.

Morkkiksella tarkoitan siis juomistilannetta seuraavana päivänä koettua häpeän tunnetta tai katumusta edellisillan tapahtumista. Nuoret itse tuovat morkkiksen keskustelunaiheeksi lähes aina, kun he puhuvat tyhmistä teoista. Tavallaan jo se, että humalassa sekoilua nimitetään tyhmäksi, viittaa siihen, että se nuorten sanoin kaduttaa, nolottaa, är-

syttää tai hävettää myöhemmin. Morkkis tuntuu kuitenkin kuuluvan nuorten juomiseen yhtä lailla kuin itse tyhmät teot ja harkitsematon toiminta. Se ei siis vaikuta olevan riski, jota tulisi vältellä juomistilanteissa. Nuoret tosin saattavat viitata morkkiksella nimenomaan siihen, että kun koulussa tai kaveripiirissä puidaan bileillan tapahtumia, niin omat toilailut mahdollisesti nolottavat selvin päin kuultuna. Itsessään tyhmät teot eivät välttämättä ole noloja, vaan jälkikäteen niistä puhuminen ja niiden leviäminen muiden korviin. Samalla kuitenkin nuori saattaa olla vain mielissään päästessään kaveripiiriin puheenaiheeksi.

Nuorten puhe alkoholinkäytöstä on jatkuvaa tasapainoilua ääripäiden välillä. Heidän puheensa on aika mustavalkoista esimerkiksi silloin, kun he pohtivat, millaisia kohtauksessa esiintyvät henkilöt ovat kymmenen vuoden kuluttua. He päätyvät useimmiten kah-tiajakoon: joko henkilöistä tulee alkoholisteja tai aivan kunnan kansalaisia. Tasapainoi-lu oman mielipiteen muodostamiseksi ja yhteisymmärryksen hakeminen johtuu osittain ryhmäkeskustelun kontekstista, joka onnistuakseen vaatii vastavuoroisuutta, toisten kuuntelemista ja huomioonottamista. Toisaalta nuoret saattavat kokea tulevaisuuden pohtimisen pitkällä aikavälillä vaikeaksi, eivätkä he siksi pohdi vaihtoehtoja ääripäiden välillä.

Yhdeksäsluokkalaiset tuntuvan tiedostavan monia alkoholinkäytön riskejä, joista osaan he suhtautuvat vakavammin ja osaan taas kepeämmin. Alkoholien terveysriskeistä nuoret puhuvat ryhmäkeskusteluissa lähinnä fyysisten seurausten muodossa. *Fyysisiin seurauksiin* kuten pahoinvointiin, oksentamiseen, krapulaan ja sammumiseen nuoret suhtautuvat kepeästi alkoholinkäyttöön kuuluvina elementteinä, eivätkä he siis juuri puhu näistä terveysriskeistä riskeinä. Terveysriskeistä nuoret puhuvat ylipäänsä vähän ryhmäkeskusteluissa. *Sosiaalisii*n alkoholinkäytön riskeihin nuoret taas suhtautuvat melko vakavasti, riskeinä. Alkoholinkäytöstä kiinni jääminen vanhemmille tai muille aikuisille sekä virheiden tekeminen humalassa ovat sosiaalisia riskejä, joita nuoret pyrkivät välttämään. He myös puhuvat näistä riskeistä kohtalaisen paljon ryhmäkeskusteluissa. Lisäksi vakavina alkoholinkäytön riskeinä nuoret pitävät onnettomuuksia ja kuoleman mahdollisuutta. Esimerkiksi hukkuminen ja itsemurha ovat nuorten mukaan mahdollisia, mutta eivät mitenkään toivottavia alkoholinkäytön seurauksia. Pitkän aikavälin riskinä

nuoret pitävät *alkoholismia*, josta he puhuvat kovin mustavalkoisesti. Myös alkoholismiin nuoret suhtautuvat alkoholinkäytön vakavana ja vältettävänä riskinä.

Vielä ei ole pohdittu, liittävätkö nuoret kyseiset riskit alkoholinkäyttöön yleisesti, aina ja joka tilanteessa, vai voisiko juomistilanteella olla vaikutusta nuorten riskikäsitteisiin. Onko alkoholin juominen turvallisempaa jossain tietynlaisessa tilanteessa tai seurassa kuin jossain toisessa? Seuraavaksi tarkastellaan, millaisissa juomistilanteiden sosiaalisissa konteksteissa nuoret ajattelevat riskien realisoituvan.

4.4 Nuorten riskikäsitteet suhteessa juomistilanteeseen ja sosiaaliseen kontekstiin

Erilaisissa juomistilanteissa oma alkoholinkäyttö usein sovitetaan tilanteeseen sopivaksi. Sopiva juomistyyli määritellään sosiaalisissa konteksteissa, suhteessa toisiin läsnäolijoihin. (Maunu & Simonen 2010, 85.) Myös muut tilannetekijät kuten tilaisuuden luonne, paikka ja aika vaikuttavat siihen, millaista alkoholinkäyttöä kulloinkin pidetään soveltuvana ja asiallisena. Otan nyt tarkastelukohteeksi juomistilanteiden sosiaaliset kontekstit ja nuorten riskikäsitteet. Miten sosiaalinen tilanne määrittää nuorten käsityksiä alkoholinkäytön riskeistä?

Lähestyn riskikäsitteitä vastakohtaparien kautta. Vertaan, miten nuorten riskikäsitteet eroavat yksin juomisen ja seurassa juomisen tilanteissa, vanhempien seurassa tai kaverien kanssa juodessa sekä vain kahdestaan kaverin kanssa juodessa tai kun juodaan suuressa porukassa. Nämä vastakohtaparit olen muodostanut elokuvakatkelmassa esiintyvistä sosiaalisista konteksteista. Sosiaaliset kontekstit ovat tässä yhteydessä erilaisissa juomistilanteissa vallitsevia sosiaalisia suhteita, toimintaa ja valtasuhteita. Perehdyn nyt siihen, miten nuorten riskikäsitteet alkoholinkäyttöön liittyen eroavat sosiaaliselta kontekstiltään vastakkaisissa juomistilanteissa.

4.4.1 Yksin – seurassa

Yleisesti ottaen nuorten mielestä yksin juominen tuntuu olevan hyvin riskialtista, kun taas seurassa alkoholin nauttimista pidetään turvallisempana. Nuoret liittyvät yksin al-

koholin juomiseen paljon vakavia ja pitkällä aikavälillä toteutuvia riskejä. Selvimmin yksin juomiseen yhdistetään alkoholismi.

Nuoret rinnastavat yksin juomisen melko suoraan Törrösen ja Maunun (2006) yksilölliseen juomiseen (taulukko 2). Yksilöllisesti juova juo alkoholia lähtökohtaisesti omista motiiveistaan käsin tavoitellakseen henkilökohtaista etua, huomiota, yhden illan seuraa tai lievittääkseen masennusta tai surua. Nuoret tulkitsevat yksilöllisen, ja myös yksin juomisen alkoholismiin johtavaksi juomistavaksi. Etenkin jos nuori juo yksin, hänen ajatellaan olevan alkoholismiin johtavalla tiellä. Juomisen motiiviksi nuoret ehdottavat tällaisessa tapauksessa lähes ainoastaan surun, masennuksen tai ongelmien lievittämistä. Nämä motiivit eivät nuorten mukaan ole sosiaalisesti hyväksyttäviä eli yksinään juominen kielteisistä lähtökohdista käsin tuomitaan epäsopivaksi alkoholinkäytöksi. Jørgensen ym. (2007) ovat huomanneet tanskalaisnuorten suhtautuvan samalla tavalla tuomitsevasti nuoren yksin tapahtuvaan alkoholinkäyttöön.

Toisaalta yksin juominen voi nuorten mukaan myös johtua alkoholismista tai masennuksesta. Alkoholismi ja muut ongelmat kietoutuvat yksin juomiseen siten, että on mahdotonta sanoa, kumman ajatellaan olevan syy ja kumman seuraus. Usein kyseessä saattaa olla itseään ruokkiva kierre, kun ongelmat pahenevat entisestään alkoholinkäytön myötä, mikä taas voi lisätä juomista. Esimerkiksi itsemurhan tekeminen hukuttautumalla ammeeseen liitetään keskustelussa alkoholismiin, masennukseen, kamaliin tapahtumiin, humalajuomiseen ja sammumiseen. Ei voida kuitenkaan suoraan todeta, että itsemurha tulkittaisiin seuraukseksi kylvyssä juodusta oluesta, vaan nuoret esittävät siihen liittyvän monia muitakin syitä kuin vain alkoholin juomisen kyseisessä tilanteessa. Sen sijaan tapaturmaisesti hukkuminen kylpyammeeseen nähdään riskinä yksin kylvyssä juomisessa, jos henkilö juo liikaa ja sammuu ammeeseen.

Pääasiassa yksin juominen väritty nuorten puheessa melankoliseksi juomistilanteeksi. Seurassa juomista pidetään sävyiltään iloisempana, tosin seurassa juomisen tilanteita sekä juomisen motiiveja löytyy keskusteluista laajempi kirjo. Aineistosta on kuitenkin löydettävissä myös myönteinen tilannekuvaus yksin juomisesta. Aikuiselle on sovelias-ta juoda yksinäänkin rentoutumistarkoituksessa, mutta monesti alkoholin nauttimisen

ajatellaan myös tässä tilanteessa menevän humalajuomisen puolelle. Tällöin yksin juomisen seurauksista puhutaan riskeinä, jotka saattavat aiheutua henkilön sammumisesta tai kontrollin menettämisestä. Liukastumista tai kaatumista pidetään todennäköisenä riskinä, kun joku on yksin humalassa. Vakavampina riskeinä ehdotetaan hukkumista tai tulipalon sytyttämistä tupakalla. Törrösen ja Maunun (2006) mukaan istuskelu lasillisen ääressä ei ole humalahakuista juomista ja sillä voidaan tavoitella rentoutumista (taulukko 1). Nuoret kuitenkin tulkitsevat tällaisessa juomistilanteessa tapaturmien ja onnettomuuksien olevan mahdollisia alkoholinkäytöstä aiheutuvia riskejä. Erona nuorten sekä Törrösen ja Maunun tulkinnoissa on se, että nuoret mieltävät rentouttavan istuskelun humalaan johtavaksi ja sen vuoksi riskialttiiksi juomistilanteeksi, kun taas lajityyppiäotellussa se on määritelty hyvin turvalliseksi ja suhteellisen lyhytkestoiseksi ei-humalahakuiseksi juomistilanteeksi.

Sen sijaan seurassa tapahtuvaa juomista ei pidetä yhtä riskialttiina alkoholinkäyttönä. Juomista muiden ihmisten kanssa pidetään yleensä iloisena ja hyväntuulisena tilanteena, toisin kuin yksin juomista. Seurassa juomiseenkin nuoret toki liittäivät monia riskejä, mutta ne eivät ole aivan yhtä vakavia kuin yksin juomisen riskit. Esimerkiksi alkoholi-soitumisen vaarasta ei juuri puhuta, jos keskustellaan alkoholin juomisesta muiden kanssa. Huonossa seurassa vietetyn nuoruuden tosin todetaan voivan johtaa kurjaan aikuisuuteen ja myös alkoholismiin, mutta tällöin juomisen tulisi olla pitkään runsasta ja usein tapahtuvaa.

Seurassa juomisen voidaan sanoa nuorten mukaan olevan kaiken kaikkiaan hyväksyttävämpää kuin yksin juomisen. Erityisesti ei-humalahakuinen ja seurallinen ruokajuominen hyväksytään alkoholinkäyttötapana. Ruokajuominen on myös Törrösen ja Maunun (2006) juomistilanteiden lajityypeistä ongelmattomin sekä luonteva alkoholinkäyttötilanne (taulukko 1). Alkoholin käyttäminen omien tavoitteiden saavuttamisen välineenä taas ei vaikuta olevan hyväksyttävä motiivi alkoholin juomiselle, tapahtuu juominen sitten seurassa tai yksin.

AK: Mikä teillä jäi päällimmäisenä mieleen näistä klipeistä?

T3: Osa niistä oli semmosia, että ne on ihan hyväksyttäviä juomistapauksia ja toiset oli taas semmosia, jotka oli vedetty ihan överiksi.

T4: Niin.

AK: Mitkä on sellasia hyväksyttäviä?

T4: No just se viinin juominen silleen ruoan yhteydessä ja tämmönen.

T3: Niin ruoan kanssa.

T4: Mut sit just tollanen, niinku yrittää hukuttaa ongelmat juomiseen, niin se ei oo niin hyvä idea.

T3: Mm.

T4: Silloin yleensä ongelmatkin kasvaa, kun niitä alkoholilla yrittää pienentää.

P1: Ja sit se oli aika huono juttu, kun ne oli siellä kämpässä bileissä.

T?: Niin.

P1: Yleensä just ton ikäiset haluu just näyttää kaikille, et minä juon. Ja sit ne juo tosi paljon. Joutuu ongelmiin.

(R04)

Viinin nauttiminen ruoan yhteydessä ei ole useinkaan humalahakuista juomista. Yhdeksäsluokkalaiset pitävät ruokajuomista sopivana juomatapana, kun juominen tapahtuu nimenomaan ruoan yhteydessä. Tällöin itse juominen ei ole pääosassa, vaan se on osa ruokailua. Ongelmien hukuttaminen alkoholiin tai oman aseman pönkittäminen alkoholia juomalla taas eivät ole nuorten mielestä hyväksyttäviä juomatapoja.

4.4.2 Vanhempien seurassa – kavereiden kanssa

Kun nuori juo vanhempien kanssa, hänen ei tarvitse huolehtia juomisen seurauksista. Vanhempien seurassa juominen toteutuu vain harvoin ja käytännössä vanhemmat kontrolloivat juomistilannetta. Tällainen juomistilanne voi kuitenkin toteutua esimerkiksi juhla-aterian yhteydessä, jolloin nuorelle tarjotaan viiniä tai juhlissa, kun nuorelle annetaan lupa kohottaa malja aikuisten tapaan kuohuviinillä.

T1: Kyllä silleen mun omassakin suvussa, just mä olin itsenäisyyspäivänä mun mummolla, ni kyllä mäkin vedin siellä ihan lasin valkoviiniä, koska se on niinku. Meidän suvussa se on aina silleen niinku et... viini on niinku sivistyneitten juoma sillein, ni sit tavallaan mä oon tottunu siihen sillein...

P4: Joo ja sit tossa oli noita aikuisia vieressä, ni ei sit mitään...

T1: Niin.

P4: ... hulluu... hullui kännei ollu vetämässä varmaan.

T1: No ei ehkä.

P4: Aika tommonen sivistynyt illallinen.

T1: Eikä tolla määrällä, sillein...

P4: Mm.

T1: ...jos ei se oo vahvaa viinii.

(R01 Krampack)

Nuorten mielestä alkoholin juominen vanhempien valvovan silmän alla ei välttämättä ole mukavaa, tai ainakin nuoren juominen tuntuu vanhempien seurassa olevan hyvin rajoitettua. Aikuisten seurassa ei ”vedetä hulluja kännejä” eikä juoda kovin suuria määriä alkoholia. Nuoret eivät liitäkään minkäänlaisia riskejä nuoren alkoholinkäyttöön, joka tapahtuu vanhempien seurassa. Aikuisten alkoholinkäyttö puolestaan saattaa nuorten mukaan sisältää riskejä myös hallituissa alkoholinkäyttötilanteessa, mutta ne ovat lähinnä pitkällä aikavälillä toteutuvia riskejä kuten alkoholismi. Nuoret kuitenkin puhuivat siitä, että alkoholinkäyttötilanteessa aikuisten seurassa nuori saattaa tuntea olonsa ahdistuneeksi ja hämmentyneeksi. Nuori ei välttämättä viihdy viinilasillisen äärellä vanhempiensa tai muiden aikuisten kanssa. Yksi selitys voi olla tilanteen ristiriitaisuus, kun nuori pyrkii toteuttamaan aikuisten kunnioittamaa kunnollisuutta ja kuuliaisuutta, mutta siihen ei nuoren alkoholinkäyttö istu (Jaatinen 2000a, 39). Toiseksi aikuisten alkoholinkäyttö ja humaltuminen voi olla lasten ja nuorten näkökulmasta ahdistavaa (Raitasalo 2010).

Nuoret tekevät selvän eron aikuisten alkoholinkäytön ja nuorten alkoholinkäytön välille. Aikuiset voivat esimerkiksi juoda itsekseen rentoutuakseen ja lievittääkseen stressiä, mutta nuorille sellainen juomatapa ei sovi. Yksinään alkoholia juovaa nuorta taas pidetään huolestuttavana tapauksena, jolla luultavasti on ongelmia elämässään tai ainakin yksinään juomisesta ajatellaan aiheutuvan hänelle tulevaisuudessa ongelmia.

Keskusteluista voi päätellä, että nuoret mieltävät kavereiden kanssa tapahtuvan alkoholinkäytön melko usein bilettämiseksi. Bilettäminen on Törrösen ja Maunun (2006) juomistilanteiden lajityyppinä humalahakuista ja seurallista juomista, joka noudattaa säännönmukaista rakennetta (taulukko 2). Bilettämistä pidetään nuoruuteen ja nuoren elämänvaiheeseen kuuluvana osana. Suurin osa nuorista tahtoo juoda, juhlia ja pitää hauskaa, vaikka sen seuraukset eivät aina ole miellyttäviä (Jaatinen 2000a). Tämän vaiheen kuitenkin oletetaan menevän useimmilla nuorilla ohitse aikuistumisen myötä, eikä nuo-

ruuden sekoilun ajatella vaikuttavan kymmenen vuoden päähän. Sekoilevista nuorista siis ajatellaan kasvavan normaaleja ja järkeviä aikuisia, jotka käyttävät alkoholia koh- tuudella. Osa nuorista pitää bilettämistä nuorten etuoikeutena, eikä sen oikein katsota kuuluvan aikuisuuteen, vanhemmuuteen tai aikuisten alkoholinkäyttötavaksi. Joidenkin nuorten mielestä bilettävä vanhempi on jopa absurdi ajatus, eikä sellaisia uskota olevan olemassa.

T5: (naurahdus) Varmaan kymmenen vuoden kuluttua toi nainenkin tykkää varmaan vieläkin vähän bai- laa ja noi jätkätkin [vaikuttivat] vähän semmosilta ”boys will be boys”.

T6: Niin.

T?: Boys will be boys.

P1: 35 bailaamassa baarissa, mhm...

T2: No toi vaikutti kumminkin nyt vähän semmoselta pikkusen elämäntapamaisemmalta, et tuskin toi oli ainoo kerta ku se teki sen.

P1: Niin.

T6: Niinpä. Et se ei oo välttämättä enää kokeiluu.

T5: Niin. Ja varmaan ihan normaaleja, saattaa olla jo perheenäitejä tai jotain isiä. Siis ihan perus, ei noista nyt yleensä mitään... Tai sit tosta tulee joku nuorekas äiti.

P1: Emmä tiiä. En tiiä sun vanhemmista, mut en tiedä kuinka moni vanhempi menee viikonloppuna bilet- tään baariin?

(R03 Eurotrip)

Toiset nuoret taas uskovat, että nuorekkaat äidit ja perheettömät aikuiset voivat ja tyk- käävät bailata edelleen kuten nuorena. Useimmiten kuitenkin ajatellaan, että tällaisilla aikuisilla on jäänyt nuoruuden bilevaihe päälle, eivätkä he ole aikuistuneet niin kuin heidän ”kuuluisi”. Törrösen ja Maunun (2006) tutkimuksen mukaan taas nuoret aikuiset kokevat bilettämisen itselleen hyväksyttäväksi juomistavaksi eivätkä he erottele bilet- tämistä vain nuorille tai vain aikuisille soveltuvaksi juomistilanteeksi.

Jaatisen (2000a) mukaan nuoret sosiaalistuvat päihdekulttuuriin pitkälti keskenään. Kui- tenkin he ottavat vaikutteita aikuisten maailmasta kokeillessaan päihteitä ja totutelles- saan alkoholin juomiseen. He eivät saa aikuisilta tukea tässä sosiaalistumisprosessissa eivätkä juuri tietoaakaan, joka voisi helpottaa päihteisiin liittyvien asioiden käsittelemistä ja ymmärtämistä. Nuoret tosin jollain tavalla tahtovat selviytyä alkoholinkäyttökokei- luistaan itsenäisesti, mikä vahvistaa heidän keskinäistä yhteisöllisyyttään. Nuoret siis

joutuvat merkityksellistämään päihteidenkäyttöön liittyvät asiat toisten nuorten kanssa ja oman käsityskykynsä puitteissa, jolloin he saattavat vältellä ajattelemasta alkoholin käyttöön liittyviä vaikeita ja epämukavia asioita. (Jaatinen 2000a, 142.) Ryhmäkeskustelujen perusteella nuoret todella pyrkivät puhumaan alkoholista ja sen käyttöön liittyvistä teemoista siten, että he antaisivat aikuisille tutkijoille kuvan vastuullisesta suhtautumisesta alkoholiin ja sen käyttöön. Osaltaan koulu keskusteluympäristönä varmasti edesauttoi nuorten halua pyrkiä hyvän ja kuuliaisien oppilaan asemaan ja tahtoa osoittaa oppineisuutensa.

Kavereiden kanssa alkoholinkäyttö vaikuttaa olevan hauskanpitoon pyrkivää, mutta sen ajatellaan olevan myös humalassa toilailua, tyhmyyksien tekemistä, liikaa juomista ja pahoinvointia. Kavereiden kanssa yhdessä juomiseen liittyy nuorten mukaan näitä ikäviä elementtejä, mutta myös todellisia riskejä.

T5: Mun mielestä nää kaikki oli kyllä ihan sellaisia, mitkä voi hyvin tapahtua tosielämässä. Tai periaatteessa vaikka ne olis ollu minkälaisia vaan kännissä, niin (...) kyl nyt aina varmaan tosielämässä jossain päin maailmaa tapahtuu. Et alkoholin alaisena ihminen on kuitenkin vähän semmonen, et tekee mitä sattuu. Ja sit tulee tapahtumii, mitkä tapahtuu miten sattuu.

P?: Ei oikein ajattele.

T5: Mm.

T6: Ja ihminen kokeilee rajoja ja varsinkin teinit. Se on aika tavallista et...

T2: Mm'm.

T5: ... Tavallaan mitä tyhmempi ajatus suunnilleen tulee kännissä, niin sitä enemmän sitä kannatetaan ja noudatetaan ja tai jotain vastaavaa. Et voi tapahtuu mitä vaan.

T6: Niin.

T2: (naurahdus)

(R03)

Keskustelun mukaan humalassa ihminen ei oikein ajattele ja tekee mitä sattuu, joten kännissä voi tapahtua mitä vaan. Tyhmät ajatukset saattavat kuitenkin johtaa esimerkiksi veneen kaatumiseen ja humalaisten veneilijöiden hukkumiseen. Kavereiden kesken juomisen voidaan nähdä aiheuttavan alkoholimyrkytyksen ja vatsahuuheluun joutumisen tai tapaturmaisen loukkaantumisen. Suurimpana riskinä nuoret kuitenkin pitävät sitä, että vanhemmat saavat tietää nuorten juomisesta ja toilailuista humalassa. Jos juomistilanteessa on olemassa riski, että vanhemmat tulisivat yllättäen kotiin ja yllättäisivät nuo-

ret juomasta, nuoret ajattelevat juomaan ryhtyneiden nuorten olevan todella typeriä. Nuorten omaa salaisuutta alkoholinkäytöstä vaalitaan salaamalla todellisuus vanhemmilta ja aikuisilta.

Todennäköisimpänä ikävänä seurauksena kavereiden kanssa juomisesta nuoret tuntuvat pitävän omien humalassa tehtyjen tekojen katumista. Sekoilussa kavereiden kanssa nuoren tulee tasapainoilla porukkaan kuulumisen ja ”överiksi vetämisen” välillä. Jossain määrin toilailuilla haetaan huomiota, mutta yhdessä toteutettaviin tyhmyyksiin osallistumiseen on myös sosiaalinen paine. Kaveriporukkaan kuuluminen voi edellyttää osallistumista yhteiseen vapaa-ajanviettoon ja myös alkoholinkäyttöön. Omat valinnat ja tekemiset saattavat todella kaduttaa jälkikäteen, etenkin jos niihin on ryhtynyt sosiaalisesta paineesta. Toisinaan nuorten morkkis humalassa sekoilusta vaikuttaa taas olevan huomion hakemista kavereilta. Joka tapauksessa nuoret kokevat virheiden tekemisen opettavan, jos niiden tekemistä kadutaan jälkikäteen. Tällöin humalassa sekoilua ei pidetä vakavana, vaan ainoastaan nuoruuteen kuuluvana ohimenevänä vaiheena.

4.4.3 Kaksistaan – suuressa porukassa

Kahdestaan juomista nuoret eivät pidä välttämättä kovin järkevänä juomistilanteena. Monen mielestä kahdestaan voi tehdä paljon muutakin kuin juoda viinaa, eli juomisessa ei tunnu olevan hohtoa, kun se tapahtuu niin pienessä porukassa. Kahdestaan juomisesta tylsää voi tehdä nimenomaan kavereiden vähyys. Ilmeisesti hyvän ilmapiirin luomisen ajatellaan olevan hankalampaa kahden kesken kuin isommassa kaveriporukassa. Hauskanpito ja hyvä fiilis tuntuvat nimittäin olevan edellytys onnistuneelle juomistilanteelle. Toisaalta nuoret näkevät myös sopivia tilanteita kahdestaan juomiselle. Esimerkiksi aloittelu ja bileisiin valmistautuminen kahdestaan on nuorille soveltuva ja sosiaalisesti hyväksyttävä alkoholinkäyttötilanne.

Juomistilanne, jossa on vain kaksi osallistujaa, on herkkä menemään mönkään. Jos toiselle sattuu jotain eikä hän enää pysty täysipainoisesti jatkamaan yhdessäoloa, on hilpeä yhteinen juominen ja hyvä fiilis ohitse. Juomistilanteen voi rikkoa esimerkiksi toisen osallistujan sammuminen tai fyysinen loukkaantuminen. Sammumisen itsessään voi tulkita nuorten puheesta riskiksi silloin, kun nuoret juovat kahdestaan. Kahden kesken

suljetussa tilassa juodessa heillä ei ole porukan luomaa turvaa. Suuremmassa porukassa juominen sisältää kirjoittamattoman säännön, että toisista pidetään huolta (esim. Jaatinen 2000a). Kavereista huolehditaan erityisesti silloin, kun joku juo liikaa ja menee huonoon kuntoon. Juomistilanteessa, johon osallistuu vain kaksi ihmistä, osallistujilla on turvanaan vain toisensa. Jos sattuu käymään niin, että molemmat juovat liikaa, heillä ei ole ketään auttamassa. Myös tapaturmien, kuten kaatumisen tai rappusissa kompuroinnin sattuessa kahdestaan on vaikeampi selviytyä tilanteesta kuin vähän suuremmissa porukassa. Suuressa porukassa taluttajia ja vähemmän humalassa olevia löytyy melko todennäköisesti. Kaikesta huolimatta alkoholinkäyttöä kahdestaan kaverin kanssa pidetään etenkin aloittelijoille turvallisempaa ympäristönä kuin isoja bileitä, missä on paljon porukkaa.

T4: Niin. Ja sit kun ne kaverit joi kahdestaan, niin eihän sekään nyt mitään niin järkevää oo, mut ehkä just mieluummin kahdestaan kaverin kanssa kuin semmosessa isossa porukassa jossain bileissä.

T3: Mm.

(R04)

Suuressa porukassa juhliessa vakavimmat mahdolliset riskit tuntuvat liittyvän vieraisiin ihmisiin. Isoissa kotibileissä kaikki eivät välttämättä ole kavereita keskenään, jolloin osa bilettäjäistä on nuorelle vieraita. Baarissa tai yökerhossa taas suurin osa kanssajuhlijoi-joista on tuntemattomia. Toisaalta mahdollisuus tutustua tuntemattomiin poikiin on usein yksi tyttöjen toiveista, kun he lähtevät juhlimaan (Jaatinen 2000b; Demant 2007). Vieraat juhlijat ovat siis toisaalta toivottuja, mutta heihin tutustumiseen katsotaan liittyvän riskejä.

T4: Ei mut ton jälkeen. Mitä vois tapahtuu?

T1: Mitä?

T4: Hypättiin ton yli, et mitä ton jälkeen tapahtuu välittömästi.

T1: Hmmm. No varmaan.

T2: Ne varmaan menee jollain taksilla himaan. Ei se varmaan halua ajaa autoa.

T1: Tai sit siinä saattaa käydä jotain ihan muuta. Kun noi on kuitenkin noin isot pippalot.

T2: Bileet. Se voidaan raiskata.

T4: Niin ja sit jos...

T1: Siellä oli niitä jätkiä, jotka tanssi sen kanssa.

(R08 Eurotrip)

Tyttöjen näkökulmasta katsottuna seksuaalisen hyväksikäytön riski on olemassa, kun humalassa tutustutaan vastakkaiseen sukupuoleen. Nuoret pitävät raiskauksen kohteeksi joutumista mahdollisena, ”kun noi on kuitenkin noin isot pippalot”. Suurissa bileissä on siis mahdollisuus tutustua uusiin ihmisiin, mutta samalla tuttavuuden tekemistä pidetään tyttöjen näkökulmasta riskialttiina toimintana.

Yhden tulkinnan mukaan isolla porukalla juhlimiseen kuuluu ”kunnon kännit”, eli oletusarvoisesti alkoholia juodaan paljon, kun paikalla on paljon ihmisiä. Suurella porukalla juominen saa nuorten mielikuvissa karnevaalin elementtejä (taulukko 2). Törrösen ja Maunun (2006) jaottelemassa juomistilanteen lajityyppinä karnevaaliin kuuluu runsas juominen ja juomistilanteena se on selvästi erotettu arjesta. Vahvan humalan voidaan katsoa altistavan juhlijän harkitsemattomiin tekoihin, esimerkiksi lähtemään jonkun vieraan miehen matkaan baarista. Liian paljon juoneena erityisesti tyttöjen ajatellaan joutuvan helposti turvattomiin tilanteisiin myöhään illalla kaupungilla, suurissa kotibileissä tai yökerhossa. Kova humala voi myös johtaa lievempiin seurauksiin kuten oksentamiseen, sammumiseen, krapulaan tai muistin menettämiseen, joita nuoret eivät juuri pidä riskeinä.

Kotibileisiin vieraita ihmisiä ei mielellään kutsuta. Sanan leviämistä kotibileistä pidetään riskialttiina, sillä kuokkavieraiden saapuminen saattaa aiheuttaa ongelmia bileiden järjestäjälle. Suurten kotibileiden riskinä pidetään sitä, että juhlijat hajottavat paikat tai varastavat tavaraa. Isossa porukassa ajatellaan myös syntyvän helposti eripuraa, mikä voi johtaa tappeluun ja kaaokseen. Jørgensen ym. (2007) ovat todenneet nuorten ja erityisesti tyttöjen miettivän tarkkaan, ketä he kutsuvat kotibileisiin, jotta illasta tulee hauska ja turvallinen. Huonosti käyttäytyneet juhlijat jäävät seuraavalla kerralla juhlien ulkopuolelle. (Jørgensen ym. 2007.)

Tyhmien tekojen sen sijaan todetaan kuuluvan sekä kahdestaan että suuressa porukassa juomiseen. Molemmissa konteksteissa hullut ideat voivat saada siivet ja lopputulos voi

olla kohtalokas. Hullut ideat tuntuvat hyviltä ja hauskoilta aluksi, mutta ne saattavat aiheuttaa vakaviakin seurauksia toteutuessaan. Vakavienkin seurausten riskin voidaan kuitenkin ajatella kuuluvan tyhmien tekojen ideaan, sillä niistä puhutaan nimenomaan hulluina tai tyhminä.

Yksinkertaistettuna voidaan sanoa, että nuorten mukaan kaksistaan juominen on turvallista, mutta tylsää ja suuret bileet taas ovat lähtökohtaisesti hauskat, mutta riskialttiit. Vapaaehtoisen riskinoton (Lupton & Tulloch 2002a) voidaan tulkita kuuluvan osana nuorten käsitystä hauskaasta juomistilanteesta. Nuoret tuntuvat etsivän seikkailua ja jännitystä alkoholinkäytöstä ja kavereiden kesken se on helpompaa kuin vanhempien seurassa. Samalla kuitenkin myös kielteiset riskit ovat joissakin juomistilanteissa kuten yksin tai hyvin suuressa porukassa juodessa todennäköisemmät kuin esimerkiksi kahdestaan tai vanhempien seurassa juodessa. Sosiaalinen konteksti eli tilanteen sosiaaliset elementit vaikuttavat selvästi nuorten käsityksiin juomistilanteesta vallitsevista riskeistä. Alkoholinkäyttö kavereiden seurassa mahdollistaa sosiaaliselta kontekstiltään vapaaehtoisen riskinoton toisin kuin vanhempien läsnä ollessa. Kavereiden kesken sosiaaliset suhteet ja tilanteessa vallitsevat normit sallivat alkoholinkäytön, kun taas aikuisten kanssa soveliaasta toimintaa määrittävät toisenlaiset normit. Riskialttiissa juomistilanteissa alkoholinkäytön riskit liittyvät nimenomaan sosiaaliseen kontekstiin eli yksinäisyyteen tai suureen ja vieraaseen ihmisjoukkoon. Yksin humaltumisen riskeinä pidetään alkoholismia, sammumista ja onnettomuuksia, jotka aiheutuvat pitkälti yksin olemisesta ja seuran puutteesta. Suuressa porukassa juomisen ja humaltumisen riskit kuten seksuaalinen hyväksikäyttö, virheiden tekeminen ja ongelmiin joutuminen ovat sidoksissa siihen, että juomistilanteessa on paikalla paljon ihmisiä ja suuri osa heistä ei ole nuorelle ennestään tuttuja. Suuren porukan oletetaan toimivan siten, että riskit ovat todennäköisempiä isossa joukossa alkoholia juodessa kuin pienessä, vaikka vain kahdestaan juodessa. Kun on paljon ihmisiä samassa tilassa, tappeluiden ja muun epäjärjestyksen todennäköisyys kasvaa. Sosiaaliset kontekstit ovat erilaisia eri juomistilanteissa ja niin ovat myös alkoholinkäyttöön liitetyt riskit.

5 JOHTOPÄÄTÖKSET

Tutkimuksessani olen tarkastellut, millaista riskipuhetta yhdeksäsluokkalaisten tuottavat virikkeellisessä ryhmähaastattelussa ja miten nuorten käsitykset alkoholinkäytön riskeistä suhteutuvat erilaisiin juomistilanteisiin. Nuorten elämään tuntuvat kuuluvan alkoholinkäyttökokeilut kavereiden kanssa. Ryhmäkeskusteluista voi päätellä, että käsitys nuorten alkoholinkäytöstä normaalina vapaa-ajanviettotapana on yhteisesti jaettu helsinkiläisten yhdeksäsluokkalaisten keskuudessa. Seurassa tapahtuvaa hauskanpitoon ja yhdessäoloon tähtäävää alkoholinkäyttöä pidetään tyypillisenä ja sopivana nuorten alkoholinkäyttönä.

Kysyin, millaista riskipuhetta yhdeksäsluokkalaisten tuottavat virikkeellisen ryhmähaastattelun kontekstissa. Riskipuheeksi tulkitsin nuorten puheen, joka koskee alkoholinkäytöstä mahdollisesti seuraavia ikäviä ja epämiellyttäviä tapahtumia. Nuoret puhuivat ryhmähaastattelussa paljon sosiaalisista riskeistä, joita he myös pitävät sen verran vakavina riskeinä, että niitä kannattaa välttää. Suurin alkoholinkäyttöön liittyvä pelko on alkoholinkäytöstä vanhemmille kiinni jääminen. Tämä on tutkimukseni mukaan sosiaalinen riski, jonka olemassaolo nuorten tulee ottaa huomioon alkoholinkäytön yhteydessä ja jonka toteutumista tulee pyrkiä välttämään. Tulos vahvistaa Jaatisen (2000a) havaintoa nuorten alkoholinkäytön irrallisuudesta aikuisten maailmasta. Nuoret siis tahtovat pitää alkoholinkäyttönsä omana tietonaan ja vaalia kavereiden kanssa juomiseen kuuluvia normeja. Aikuisten on lähes mahdotonta päästä sisälle nuorten maailmaan, jossa alkoholilla ja sen juomisella näyttää olevan aivan oma asemansa.

Mielenkiintoisena tutkimustuloksena voidaan pitää yhdeksäsluokkalaisten kepeää suhtautumista humalahakuisen alkoholinkäytön fyysisiin seurauksiin, joita voidaan nimittää myös alkoholinkäytön terveydellisiksi riskeiksi. Huono olo, oksentaminen, sammuminen ja krapula kuuluvat yhdeksäsluokkalaisten käsityksiin nuorten alkoholinkäytöstä. Vaikka nuoret eivät itse käytä keskusteluissa riskin käsitettä, on puheesta erotettavissa ikäviin tapahtumiin suhtautumisen tapa. Näihin liiallisen alkoholinkäytön aiheuttamiin fyysisiin oireisiin suhtaudutaan lähinnä alkoholin juomiseen kuuluvina ikävinä sattui-

muksina, ei riskeinä. Näitä pidetään normaalina ja sosiaalisesti hyväksyttävänä toimintana monissa nuorten juomistilanteissa ja etenkin aloittelijoille liikaa juominen ja pahoinvointi sallitaan. Jørgensen ym. (2007) ovat todenneet kepeän suhtautumisen alkoholin terveyshaittoihin pitävän paikkansa tanskalaisnuorten keskuudessa, mutta tanskalaisnuorten alkoholinkäyttö onkin suomalaisnuoria runsaampaa ja säännöllisempää. Tällainen myönteinen asenne humalajuomiseen tuntuu huolestuttavalta, vaikka nuorten alkoholinkäyttö on ollut Suomessa vähenemään päin 2000-luvun alkupuolelta lähtien.

Toiseksi kysyin, miten sosiaalinen tilanne määrittää nuorten käsityksiä alkoholinkäytön riskeistä. Tutkimukseen osallistuneilla nuorilla on selvästi käsitys erityyppisten juomistilanteiden konteksteista ja siitä, millaiset juomistilanteet ovat soveliaita nuorille ja millaiset aikuisille. Juomistilanteen sosiaalisella kontekstilla sekä alkoholinkäytön motiiveilla voidaan todeta olevan selvä vaikutus normaalin ja soveliaan juomistilanteen määrittämiseen. Riippuu paljolti tilanteesta ja seurasta, millainen alkoholinkäyttö katsotaan olevan soveltuvaa ja sen mukaan valitaan myös oma juomistyyli (Maunu & Simonen 2010). Alkoholinkäytön riskejä arvioitaessa juomistilanne ja sen sosiaalinen konteksti ovat merkityksellisiä, sillä sosiaalinen tilanne määrittää pitkälti juomistilanteen kulkua, joka saattaa muotoutua riskialttiiksi tai turvalliseksi. Tilanteeseen liittyvät riskikäsitykset määrittyvät siten, että tietyt sosiaaliset kontekstit yhdistettynä alkoholinkäyttöön koetaan aiemman kokemuksen tai mielikuvien perusteella riskialttiimpina yhdistelminä kuin toiset.

Nuoret mieltävät yksin juomisen ja myös suuressa porukassa juomisen kaikista eniten riskialttiiksi nuorten juomistilanteiksi. Yksin juomiseen ajatellaan nuoren kohdalla liittyvän isoja ongelmia, jotka yhdessä alkoholinkäytön kanssa aiheuttaisivat alkoholismia, joka vain pahentaisi ongelmia entisestään. Suuressa porukassa juomisen riskiksi taas koetaan tuntemattomiin ihmisiin liittyvät harkitsemattomat teot, joilla saattaa olla vakavat tai kauaskantoiset seuraukset. Esimerkkinä annettakoon tappelut, omaisuuden rikominen, raskaaksi tuleminen ja seksuaalinen hyväksikäyttö. Alkoholin juominen vanhempien seurassa taas tuntuu turvalliselta alkoholinkäyttötilanteelta, mutta se ei täytä muita nuorten alkoholinkäytön tavoitteita kuten hauskanpitoa ja vastakkaiseen sukupuoleen tutustumista. Kavereiden kesken nuoret mieltävät alkoholinkäytön olevan houkut-

televinta. Aikuisten poissa ollessa nuoret saavat itse asettaa normit toiminnalleen, kokea uusia asioita yhdessä kavereiden kanssa ja humaltua. Toisaalta varjopuolena juomistilanteissa kavereiden kanssa katsotaan olevan sosiaalinen paine osallistua juomiseen, pelko juomisen paljastumisesta vanhemmille sekä tyhmien tekojen ylilyönti, jolloin niiden seuraukset saattavat olla kohtalokkaat. Vapaaehtoisen riskinoton jännitys voi toteutua nuorten keskinäisessä alkoholinkäytössä, mutta samalla toimintaa varjostavat edellä mainitut kielteiset riskit.

Aiemmissä tutkimuksissa on osoitettu nuorten päihdekulttuurin olevan voimissaan (esim. Jaatinen 2000a; Beccaria & Guidoni 2002) ja alkoholin olevan keskeisessä asemassa nuorten sosiaalisissa suhteissa (esim. Demant & Järvinen 2006). Tässä tutkimuksessa osoitin yhdeksäsluokkalaisten olevan tietoisia alkoholinkäytön haittapuolista ja siihen liittyvistä riskeistä, vaikka alkoholinkäytöllä on suuri rooli nuorten elämässä. Huomionarvoista on, että sosiaaliset riskit saavat nuorten käsityksissä suuremman painoarvon kuin terveydelliset tai fyysiset alkoholinkäytön riskit. Lisäksi nuorten keskuudessa juomatapoja kuitenkin on monia, aivan kuten aikuisillakin. Juomisen syy, tavoite ja tyyli määrittyvät pitkälti tilannekohtaisesti eikä juominen aina ole humalahakuista. Tämän tutkimuksen perusteella nuorten alkoholinkäyttö tavoittelee ennen kaikkea hauskanpitoa ja yhdessäoloa kavereiden kanssa, joskus humaltuen ja joskus taas alkoholin ollessa vain sivuroolissa. Aiemmissä tutkimuksissa annetaan monesti humalahakuinen mielikuva nuorten alkoholinkäytöstä. Erityisesti tanskalaistutkimusten runsaus pitää humalahakuisen juomisen kuvaa esillä (esim. Järvinen & Gundelach 2007; Demant 2009; Demant 2007).

Nuorten ja aikuisten tulkinnat juomistilanteista eroavat toisistaan, mikä huomattiin verrattaessa yhdeksäsluokkalaisten juomistilannetulkintoja Törrösen ja Maunun (2006) juomistilanteiden lajityyppeihin. Nuoret saattavat tulkita esimerkiksi istuskelun juomistilanteena humalahakuiseksi tai humaltumiseen johtavaksi, kun lajityyppiä ottaessa istuskelu on ei-humalahakuinen juomistilanne. Vastaavasti aikuisten silmin nuorten alkoholinkäyttö voi vaikuttaa vain humalahaluiselta sekoilulta, mutta nuoret itse liittävät juomistilanteeseen ja alkoholinkäyttöön paljon muita vivahteita. Nuoret ja aikuiset arvioivat erilaisiin juomistilanteisiin liittyviä riskejä, juomisen motiiveja ja tavoitteita

toisistaan poikkeavalla logiikalla. Tutkimukseni osoittaa nuorten alkoholinkäyttöä koskevassa tutkimuksessa olevan ensiarvoisen tärkeää, että tutkimuksessa pyritään tavoittamaan nuorten omat mielipiteet, käsitykset ja merkitykset alkoholinkäyttöön liittyen, jotta voidaan saada todenmukaista tietoa nuorten suljetusta alkoholinkäytön maailmasta.

Nuorten alkoholinkäyttöä tulisi tutkia myös entistä enemmän laadullisin menetelmin. Tilastot toki tuottavat ajankohtaista ja luotettavaa tietoa aiheesta, mutta juuri näihin nuorten käsityksiin ja alkoholinkäyttöön liittyviin merkityksiin ei kvantitatiivisilla menetelmillä päästä käsiksi. Laadullisilla tutkimuksilla pystytään tuottamaan tietoa nuorten käsityksistä ja käyttäytymisestä, jotka auttavat ymmärtämään alkoholinkäytön ilmiöitä. Tämä on oleellista, kun suunnitellaan alkoholiasenteisiin vaikuttamisen keinoja ja pyritään vähentämään alkoholihaittoja. Päihdevalistuksen menetelmien kehittämisessä nimenomaan laadullisten tutkimusten tuottama tieto nuorten omista alkoholikäsitksistä, suhtautumisesta alkoholiin ja sen riskeihin sekä alkoholinkäyttöön liittyvistä merkityksistä on arvokasta.

Mielikuvat ja käsitykset ohjaavat pitkälti ihmisen toimintaa, joten nuoren riskikäsitsten voidaan olettaa vaikuttavan nuoren omiin valintoihin alkoholinkäytössä. Julkisuudessa on keskusteltu viime aikoina alkoholin mielikuvamainonnan kieltämisestä Suomessa. Alkoholin mainostaminen mielikuvilla saattaakin antaa kokemattomille liian myönteisen kuvan alkoholista. Toki nuoret osaavat olla kriittisiä ja antavat ymmärtää, että alkoholinkäyttö ei ole aina pelkästään kivaa. Alkoholin mielikuvamainonnan kieltämisellä voitaisiin kuitenkin vaikuttaa asenneilmapiiriin, joka tuskin koskaan voi olla yhteiskunnallisesta näkökulmasta liian alkoholikielteen nuorten keskuudessa.

Tutkimukseni ei kerro nuorten todellisesta alkoholinkäytöstä, ainoastaan keskusteluihin osallistuneiden nuorten käsityksistä ja mielikuvista alkoholinkäyttöön liittyen. Ryhmähaastatteluaineiston perusteella voidaan saada jonkinlainen kuva nuorten riskikäsitksistä, mutta huomionarvoista on, että nuorten keskustelua väritti koulu haastatteluympäristönä sekä aikuisten tutkijoiden läsnäolo haastatteluutilanteessa. Aivan puhdasta tietoa nuorten alkoholikäsitksistä onkin vaikea saada, sillä päihteenkäytöstä keskustelu aikuisten kanssa tai kuullen on nuorelle ristiriitainen ja vaativa tilanne. Nuorten täytyy

sovittaa yhteen nuorten oma rajoja rikkova maailma sekä aikuisten hyvää käytöstä ja kuuliaisuutta kunnioittava maailma (Jaatinen 2000a, 39). Tämä ristiriitainen tilanne huomioon ottaen ei ole niinkään yllättävää, että nuoret puhuivat ryhmäkeskusteluissaan paljon alkoholinkäytön haitoista, ikävistä seurauksista ja alkoholiin liittyvistä riskeistä.

Mielenkiintoista olisi seuraavaksi tutkia, antavatko tutkimuksessani esitelty riskikäsitteet ja mielikuvat nuorten alkoholinkäyttötilanteista todellisen kuvan nuorten alkoholinkäytöstä vai onko ryhmähaastattelukontekstissa tuotettu puhe alkoholimielikuvista ja riskikäsitteistä täysin erillään itse toiminnasta. Lisäksi nuorten lisääntyvää raittiutta kannattaisi tutkia. Raittius on uusi ja myönteinen ilmiö, jonka tutkiminen voisi monipuolistaa mielikuvaa nuorten alkoholinkäytöstä ja alkoholiasenteista, jotka kovin usein mielletään yksipuolisesti humalakeskeisiksi.

LÄHTEET

- Ahlström, Salme & Karvonen, Sakari (2010): Miten nuoret juovat? Teoksessa Mäkelä, Pia – Mustonen, Heli – Tigerstedt, Christoffer (toim.) (2010): Suomi Juo. Suomalaisen alkoholinkäyttö ja sen muutokset 1968-2008. Helsinki: Terveystieteiden tutkimuskeskus, 129-141.
- Alko oy (2010): Tietoa alkosta. 75 vuotta alkoholipolitiikkaa. Alkon www-sivut. <http://www.alko.fi/fi/02F9B8617AA96993C22572C2003C2EAE?opendocument&src=7,1&expand=13>. Luettu 19.11. 2010.
- Beccaria, Franca & Guidoni, Odillo Vidoni (2002): Young people in a wet culture: functions and patterns of drinking. *Contemporary Drug Problems*. Vol. 29, 305-334.
- Beccaria, Franca & Sande, Allan (2003): Drinking games and rite of life projects. A social comparison of the meaning and functions of young people's use of alcohol during the rite of passage to adulthood in Italy and Norway. *Young, Nordic Journal of Youth Research*, Vol. 11, No. 2, 99-119.
- Beck, Ulrich (1992): *Risk Society. Towards a New Modernity*. London: SAGE Publications.
- Currie, Candace – Gabhainn, Saoirse Nic – Godeau, Emmanuelle – Roberts, Chris – Smith, Rebecca – Currie, Dorothy – Pickett, Will – Richter, Matthias – Morgan, Anthony – Barnekow, Vivian (toim.) (2008): Inequalities in young people's health. Health behaviour in school-aged children (HBSC) international report from the 2005/2006 survey. Edinburgh: HBSC International Coordinating Centre, Child and Adolescent Health Research Unit (CAHRU).
- Demant, Jakob (2007): Youthful drinking with a purpose. Intersections of age and sex in teenage identity work. *Nordic studies on alcohol and drugs*, Vol. 24, No. 2, 149-176.
- Demant, Jakob (2009): When Alcohol Acts: An Actor-Network Approach to Teenagers, Alcohol and Parties. *Body & Society*, Vol. 15, No. 1, 25-46.
- Demant, Jacob & Järvinen, Margaretha (2006): Constructing maturity through alcohol experience – Focus group interviews with teenagers. *Addiction Research and Theory*, Vol. 14, No. 6, 589–602.

- Demant, Jacob & Østergaard, Jeanette (2007): Partying as Everyday Life: Investigations of Teenagers' Leisure Life. *Journal of Youth Studies*, Vol. 10, No. 5, 517-537.
- Eskola, Jari & Suoranta, Juha (1998): Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino.
- Frohlich, Katherine L. – Potvin, Louise – Chabot, Patrick – Corin, Ellen (2002): A theoretical and empirical analysis of context: neighbourhoods, smoking and youth. *Social Science & Medicine*, Vol. 54, 1401-1471.
- Heikkilä, Riie (2008): Puhuva ryhmä. Esimerkkitapaus ryhmähaastattelun käytöstä sosiaalitieteellisessä tutkimusasetelmassa. *Sociologia* 4/2008, 292-305.
- Hibell, Björn – Guttormsson, Ulf – Ahlström, Salme – Balakireva, Olga – Bjarnason, Thoroddur – Kokkevi, Anna – Kraus, Ludwig (2009): The 2007 ESPAD Report. Substance Use Among Students in 35 European Countries. Tukholma: The Swedish Council for Information on Alcohol and Other Drugs, CAN.
- Huurre, Taina – Lintonen, Tomi – Kiviruuu, Olli – Aro, Hillevi – Marttunen, Mauri (2011): Nuoruusiän runsaan alkoholin käytön pitkäaikaisvaikutukset aikuisiän psykososiaaliseen hyvinvointiin. *Yhteiskuntapolitiikka*, Vol. 76, No. 3, 278-288.
- Härkönen, Janne & Österberg, Esa (2010): Miten alkoholiin on suhtauduttu ennen ja nyt? Teoksessa Mäkelä, Pia – Mustonen, Heli – Tigerstedt, Christoffer (toim.) (2010): Suomi Juo. Suomalaisten alkoholinkäyttö ja sen muutokset 1968-2008. Helsinki: Terveystieteiden tutkimuskeskus, 155-166.
- Jaatinen, Jaana (2000a): Viattomuuden tarinoita. Nuoret päihdekulttuurinsa kuvaajina. Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimus- ja kehittämiskeskus (Stakes). Raportteja 251. Helsinki: Gummerus.
- Jaatinen, Jaana (2000b): Tyttöjen juhlat. *Nuorisotutkimus*, Vol. 18, No. 2, 31-46.
- Järvinen, Margaretha (2003): Drinking rituals and drinking problems in a wet culture. *Addiction Research and Theory*, Vol. 11, No. 4, 217-233.
- Järvinen, Margaretha & Gundelach, Peter (2007): Teenage Drinking, Symbolic Capital and Distinction. *Journal of Youth Studies*, Vol. 10, No. 1, 55-71.
- Jørgensen, Morten Hulvej - Curtis, Tine - Christensen, Pia Haudrup ja Grønbaek, Morten (2007): Harm minimization among teenage drinkers: findings from an ethnographic study on teenage alcohol use on a rural Danish community. Research report. *Addiction* 102, 554-559.

- Kansallisen lasten ja nuorten tapaturmien ehkäisyn ohjelman ohjausryhmän kannanotto: Nuorten alkoholin käyttöön puututtava laaja-alaisesti osana tapaturmien ja itsemurhien ehkäisyä. Julkaistu Helsingissä 5.9.2011.
- Karvonen, Sakari (2010): Jakautuuko nuorten juominen kahtia? Yhteiskuntapolitiikka, Vol. 75, No. 2, 182-193.
- Katainen, Anu (2010): Nuorten alkoholimielikuvat – suomalais-italialainen ja alueellinen vertailu. Tutkimussuunnitelma. Helsingin yliopisto, sosiaalitieteiden laitos.
- Kivistö, Juho. LT, lastentautien erikoislääkäri, piiriylilääkäri, Suomen Lääkäriliitto. Puheenvuoro 5.9.2011. Lasten ja nuorten tapaturmien ehkäisyn foorumi. Nuoret vastuunkantajina ja riskinottajina – Uusia näkökulmia ja toimintamalleja turvallisuuden edistämiseen. Sosiaali- ja terveysministeriö, Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, Mannerheimin lastensuojeluliitto. Helsinki.
- Kotimaisten kielten tutkimuskeskus (2008): MOT Kielitoimiston sanakirja 2.0. Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen julkaisuja 149.
- Kuula, Arja (2006): Tutkimusetiikka. Aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys. Tampere: Vastapaino.
- Lundborg, Petter & Lindgren, Björn (2002): Risk Perceptions and Alcohol Consumption among Young People. *The Journal of Risk and Uncertainty*, Vol. 25, No. 2, 165-183.
- Lupton, Deborah (2006): *Sociology and risk*. Teoksessa Mythen, Gabe & Walklate, Sandra (toim.) (2006): *Beyond the Risk Society: Critical Reflections on Risk and Human Security*. Maidenhead: Open University Press, 11-24.
- Lupton, Deborah & Tulloch, John (2002a): 'Risk is Part of Your Life': Risk Epistemologies among a Group of Australians. *Sociology*, Vol. 36, No. 2, 317-334.
- Lupton, Deborah & Tulloch, John (2002b): 'Life would be pretty dull without risk': voluntary risk-taking and its pleasures. *Health, Risk & Society*, Vol. 4, No. 2, 113-124.
- Lähteenmaa, Jaana (2007): Jos alkoholinkäyttö olisikin ”out”. Teoksessa Tigerstedt, Christoffer (toim.) (2007): *Nuoret ja alkoholi*. Helsinki: Alkoholi- ja huumetutkijain seura & Nuorisotutkimusverkosto / Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 75, 89-102.

- Mannerheimin Lastensuojeluliitto: Välitä nuoresta – älä välitä alkoholia alaikäiselle. Mannerheimin Lastensuojeluliiton www-sivut.
<http://www.mll.fi/kasvattajille/paihdekasvatus/paihteet/alavalita/> ja
http://www.mll.fi/ajankohtaista/ala_valita_alkoholia/. Luettu 16.9. 2011.
- Maunu, Antti & Simonen, Jenni (2010): Miksi juodaan? Nuoret, humala ja sosiaalisuus. Teoksessa Mäkelä, Pia – Mustonen, Heli – Tigerstedt, Christoffer (toim.) (2010): Suomi Juo. Suomalaisten alkoholinkäyttö ja sen muutokset 1968-2008. Helsinki: Terveystieteiden tutkimuskeskus, 85-98.
- Massa, Ilmo (1990): Esipuhe. Teoksessa Beck, Ulrich (1990): Riskiyhteiskunnan vastamytyt. Tampere: Vastapaino, 9-16.
- Morgan, David L. (1997): Focus Groups as Qualitative Research. Qualitative Research Methods Series, Vol. 16. Second Edition. Thousand Oaks: SAGE Publications.
- Mäkelä, Klaus & Virtanen, Matti (1987): Kauppaoppilaiden suomalainen humala. Teoksessa Mäkelä, Klaus (1999): Valtio, väkijuomat ja kulttuuri. Kirjoituksia Suomesta ja sosiologiasta. Helsinki: Gaudeamus, 89-108.
- Mäkelä, Pia – Mustonen, Heli – Tigerstedt, Christoffer (toim.) (2010): Suomi Juo. Suomalaisten alkoholinkäyttö ja sen muutokset 1968-2008. Helsinki: Terveystieteiden tutkimuskeskus ja hyvinvoinnin laitos.
- Nasrallah, Nicholas A. – Yang, Tom W. H. – Bernstein, Ilene L. (2009): Long-term risk preference and suboptimal decision making following adolescent alcohol use. Proceedings of the National Academy of Sciences of the United States of America (PNAS), Vol. 106, No. 41, 17600-17604.
- Pietilä, Niina (2006): Alkoholinkäyttö tyttöjen mielipidekirjoituksissa. Teoksessa Karvonen, Sakari (toim.) (2006): Onko sukupuolella väliä? Hyvinvointi, terveys, pojat ja tytöt. Nuorten elinolot -vuosikirja. Vammala: Nuorisotutkimusverkosto / Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 71 & Nuorisosaian neuvottelukunta (Nuora), julkaisuja 35 & Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus (Stakes), 62-71.
- Piispa, Minna & Honkatukia, Päivi (2008): Nuoret naiset ja polarisoiva seksuaalinen väkivalta. Teoksessa Autio, Minna – Eräranta, Kirsi – Myllyniemi, Sami (toim.) (2008): Polarisoituvuutta nuoruudessa? Nuorten elinolot -vuosikirja 2008. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto / Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 84 & Nuorisosaian neuvottelukunta, julkaisuja 38 & Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus (Stakes), 105-115.

- Pitkänen, Tuuli – Lyyra, Anna-Liisa – Pulkkinen, Lea (2005): Age of onset of drinking and the use of alcohol in adulthood: a follow-up study from age 8-42 for females and males. *Addiction*, Vol. 100, 652-661.
- Rainio, Susanna - Pere, Lasse – Lindfors, Pirjo - Lavikainen, Hanna - Saarni, Lea ja Rimpelä, Arja (2009): Nuorten terveystapatutkimus 2009. Nuorten tupakkatuotteiden ja päihteiden käyttö 1977-2009. Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2009:47. Helsinki 2009. Verkkojulkaisu ISSN 1797-9897.
- Raisamo, Susanna – Pere, Lasse – Lindfors, Pirjo – Tiirikainen, Mikko ja Rimpelä, Arja (2011): Nuorten terveystapatutkimus 2011. Nuorten tupakkatuotteiden ja päihteiden käyttö 1977-2011. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2011:10. Helsinki 2011. Verkkojulkaisu <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-3170-1>.
- Raitasalo, Kirsimarja (2010): Saako lasten seurassa juoda? Alkoholinkäyttö lasten seurassa ja asenteet sitä kohtaan. Teoksessa Mäkelä, Pia – Mustonen, Heli – Tigerstedt, Christoffer (toim.) (2010): Suomi Juo. Suomalaisten alkoholinkäyttö ja sen muutokset 1968-2008. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 167-176.
- Raitasalo, Kirsimarja & Simonen, Jenni (2011): Alaikäiset juovat entistä vähemmän, mutta nuorten aikuisten juominen lisääntyy. *Yhteiskuntapolitiikka*, Vol. 76, No. 1, 17-29.
- Rose, Richard J. – Dick, Danielle M. – Viken, Richard J. – Pulkkinen, Lea – Kaprio, Jaakko (2001): Drinking or Abstaining at Age 14? A Genetic Epidemiological Study. *Alcoholism: Clinical and Experimental Research*, Vol. 25, No. 11, 1594-1604.
- Salasuo, Mikko & Tigerstedt, Christoffer (2007): Miten nuorten juomista on tutkittu 1950-2007? Teoksessa Tigerstedt, Christoffer (toim.) (2007): Nuoret ja alkoholi. Helsinki: Alkoholi- ja huumeutkijain seura & Nuorisotutkimusverkosto / Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 75, 9-32.
- Storvoll, Elisabet E. – Rossow, Ingeborg – Pape, Hilde (2010): Where do adolescents get drunk? A study of the relative importance of various drinking locations among Norwegian adolescents. *Nordic Studies on Alcohol and Drugs*, Vol. 27, No. 3, 209-221.
- Sulkunen, Pekka (2007): Images of addiction: Representations of addictions in films. *Addiction Research and Theory*, Vol. 15, No. 6, 543-559.
- Sulkunen, Pekka (2009): Kvalitatiivisen tutkimuksen analyysimenetelmät. Luentokurssi. Helsingin yliopisto.

- Sulkunen, Pekka & Egerer, Michael (2009): Reception Analytical Group Interview. A Short Introduction and Manual. Working Papers of Images and Theories of Addiction no 1. Research Reports no 260, Department of Sociology. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- Tigerstedt, Christoffer (toim.) (2007): Nuoret ja alkoholi. Helsinki: Alkoholi- ja huumeutkijain seura & Nuorisotutkimusverkosto / Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 75.
- Tigerstedt, Christoffer (2010): Nuo ennustamattomat nuoret. Yhteiskuntapolitiikka, Vol. 75, No. 2, 223-224.
- Tigerstedt, Christoffer & Törrönen, Jukka (2005): Muuttuvatko suomalaisten juomatavat? Kulttuurisen lähestymistavan jäljillä. Sosiologia 1/2005, 35-49.
- Tolonen, Tarja (2001): Nuorten kulttuurit koulussa. Ääni, tila ja sukupuolten arkiset järjestykset. Nuorisotutkimusverkosto / Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 19. Helsinki: Gaudeamus.
- Törrönen, Jukka (toim.) (2004): Valvontaa ja vastuuta. Päihteet ja julkisen tilan moraalisaatelu. Helsinki: Gaudeamus.
- Törrönen, Jukka & Maunu, Antti (2006): Pihvin pariin punaviini, raju ryyppäys risteilyllä. Juomistilanteiden lajityypit ja sukupuolisidonnainen säätely päiväkirjoissa. Yhteiskuntapolitiikka, Vol. 71, No. 5, 499-514.
- Wall, Erika & Olofsson, Anna (2008): Young people making sense of risk. How meanings of risk are materialized within the social context of everyday life. Young, Nordic Journal of Youth Research, Vol. 16, No. 4, 431-448.
- Østergaard, Jeanette (2007): Mind the gender gap! When boys and girls get drunk at a party. Nordic Studies on Alcohol and Drugs, Vol. 24, No. 2, 127-148.

Ryhmähaastattelun elokuvakatkkelmat

1. Mean Creek (2004, USA)

Pojat ovat veneilemässä. Yksi vanhemmista pojista antaa Samille olutta. Hän ei pidä siitä.

- What do you think Martin? (Mitä mieltä olet, Martin?)
- I think I'm bored as fuck (Olen ihan helvetin kyllästynyt)
- I also think I've got some more beer in my bag, anyone want one? (Mulla on vielä olutta jäljellä, ottaako kukaan?)
- Yeah. (Joo)
- Are you drinking, Sam? (Juotko, Sam?)
- Yeah, sure. (Tietty)
- Don't you wanna beer? (Etkö halua olutta?)

2. Fucking Åmål (1998, SWE)

Elin on juhlassa, missä kaikki juovat alkoholia. Elin alkaa voida pahoin ja juoksee oksentamaan.

- Sitten ne suuteli. Ihan totta?
- Suutelitko sitä kahdesta kymmistä? Kannattiko?
- Hei, miten menee?
- Hyvin.
- Miltä se tuntui?
- Tosi hyvältä.
- Hyvältä vai?
- Mitäs luulisit? Se oli ällöttävää!
- Sitä mäkin. Hyi helvetti.
- Kaikki tietää ettet sä ole sellainen.

- (Poika) Sehän kattoo sua.
- Hiton ääliö.
- Ootko lätkässä siihen?
- En!
- Urpo, sä tykkäät siitä.
- Lopettakaa.
- Helvetti!
- (Poika tytölle) Sori, en mä tahallani...

3. My Summer of Love (2004, UK)

Mona makaa kylpyammeessa polttaen tupakkaa ja juoden olutta.

- Ei tekstitystä

4. Fjorton suger (2004, SWE)

Kaksi tyttöä juo vodkaa. He alkavat laulaa ja tanssia sängyn päällä.

- Ei tekstitystä

5. Krampack (2000, SPA)

Poika ja kolme aikuista keskustelevat illallispöydässä ja juovat viiniä.

- Mikä sattuma! (Nainen)
- Loistavaa
- Loistavaa
- Kyllä, vaikka et uskokaan sitä.
- Otatko viiniä?
- Tottakai hän ottaa.
- Tiesitkö että myös Dani kirjoittaa kirjaa?
- Varo
- Kyllä, mutta se on oma asiani
- Juu, tietenkin
- Sinun iässäsi? Näytät niin nuorelta
- Hyvin nuorelta
- Todellakin, hyvin nuorelta
- Julian kirjoitti myös, mutta se oli aivan kamalaa
- Se on totta. Voinko tarjota sinulle?

6. Eurotrip (2004, USA)

Kolme poikaa juo absinttia diskossa. He humaltuvat ja tanssivat häkissä.

- Excuse me. (Sori)
- Hey, so where is Christoph? (Missä Christopher on?)
- Shut up! (Oo hiljaa!)
- (kaksi poikaa huutaa) Europeee! (Eurooppa!)

Koodilista

Lihavoidulla yläkoodit ja kursivilla alakoodit allekkain**Klipit***eurotrip**fjorton suger**fucking åmål**krampack**mean creek**my summer* = My Summer of Love**Tukikysymykset***10v. kuluttua* = Millaisia henkilöt ovat kymmenen vuoden kuluttua?*mitä tapahtui aiemmin* = Mitä olisi voinut tapahtua aiemmin?*mitä tapahtuu* = Ole hyvä ja kuvaile, mitä kohtauksessa mielestäsi tapahtuu ja millaisia ovat siinä esiintyvät henkilöt?*mitä tapahtuu jälkeen* = Mitä tapahtuu välittömästi tämän jälkeen?*tosielämässä* = Voisiko tämä tapahtua tosielämässä?*loppukeskustelu* = Haastattelutilanteen lopuksi käyty keskustelu, joka liittyi yleisesti aiheeseen**Henkilö***alkoholisti**heikko* = Juo, koska muutkin juo. Kykenemätön tekemään omia päätöksiä.*itsekontrollin puute**kovis* = Esittää kovaa ja aikuista*liian nuori* = Liian pieni tai nuori juomaan alkoholia*masentunut / surullinen**normaali**sosiaalinen**välinpitämätön***Hyvä seuraus***uusi tuttavuus* = Tapaa jonkun kivan henkilön*rentoutuminen* = Lasillisesta viiniä tai kylvystä ja oluesta aiheutuva rentoutuminen*rohkeus* = Uskaltaa tehdä kaikenlaista ja puhua muille estottomammin*terveys* = Esim. viinin juominen kohtuudella on terveellistä**Juomistilannetyyppi (Törrönen & Maunu 2006)***bilettäminen* = Humalahakuista juomista. Seurallista yhdessäoloa ja hauskanpitoa porukassa. Juominen samaan tahtiin muiden kanssa.*istuskelu* = Ei-humalahakuista juomista. Lasillisen nauttiminen kotona tai baarissa.*karnevaali* = Humalahakuista juomista. Juominen runsasta ja pitkäkestoista. Esim. festarit ja mökkireissut.

puuhajuominen = Ei-humalahakuista juomista. Veneilyn, pihatöiden tai ruoanlaiton ohessa juominen.

ruokajuominen = Ei-humalahakuista juomista. Alkoholin nauttiminen ruoan yhteydessä.

yksilöllinen juominen = Humalahakuista juomista. Yksilölliset ja itsekkäät motiivit. Taivoitteena esim. yhden illan seuran löytäminen, masennuksen torjuminen tai huomion hakeminen.

Riski = alkoholinkäytön mahdolliset huonot seuraukset

alkoholismi

ei riskiä

fyysiset oireet = Oksentaminen, alkoholimyrkytys, krapula, sammuminen

hukkuminen

häpeä

itsemurha

itsensä satuttaminen = Pään kolauttaminen, kaatuminen, sängyltä putoaminen, haavan tai ruhjeen saaminen

katuminen

kiinni jääminen = Esim. omille vanhemmille kiinni jääminen salaa tai luvatta juomisesta

liikaa juominen = Seurauksena fyysisiä oireita, hallinnan menettäminen

ongelmat = Juomisen takia ongelmiin joutuminen tai ongelmien lisääntyminen

seksuaalinen hyväksikäyttö

tappelu

Syy = alkoholin juomisen syy

hauskanpito

humala

jano

juhlminen

katuminen = Katuu jotain tekemäänsä

krapula

kulttuuri = Esim. suomalainen tai eteläeurooppalainen juomiskulttuuri

rentoutuminen

sosiaalinen paine

suru/masennus = Myös ärsytys

tapa

unohtaminen = Juo, koska haluaa unohtaa jonkun ikävän tai nolon tapahtuman

Tilanne

ei hallinnassa = Sekasortoa, tappelu, oksentajalla ei ole oma tilanne hallinnassa

epäasiallinen = Epäsopiva, juoma tai juomistyyli ei sovi tilanteeseen

epärealistinen = Ei voi tapahtua tosielämässä

hallittu = Henkilöt tietävät, mitä tekevät, vaikka joisivat paljonkin.

normaali

outo = Ei oikein saa selvää, millaisesta tilanteesta on kyse

realistinen = Tapahtuu tosielämässä

riskialtis = Suuri todennäköisyys, että jotain pahaa tai vaarallista tapahtuu.

sopiva = Tilanteessa kuuluu tai on täysin sopivaa ja asiallista käyttäytyä tietyllä tavalla

turvallinen